

TÜRKİYE'DE DEĞERLER VE TUTUMLAR

Dr. M. Sadi BİLGİÇ
Dr. Salih AKYÜREK
F. Serap KOYDEMİR

RAPOR NO: 66
NİSAN 2015
ANKARA

TÜRKİYE'DE DEĞERLER VE TUTUMLAR

Dr. M. Sadi Bilgiç

Dr. Salih Akyürek

F. Serap Koydemir

BİLGE ADAMLAR

STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

RAPOR NO: 66

NİSAN 2015

TÜRKİYE’DE DEĞERLER VE TUTUMLAR

Proje Yöneticisi: Dr. M. Sadi Bilgiç

Anket Tasarımı: Dr. M. Sadi Bilgiç, Dr. Salih Akyürek, F. Serap Koydemir

Veri Analizi ve Raporlama: Dr. Salih Akyürek, F. Serap Koydemir, Dr. M. Sadi Bilgiç

Kapak Tasarımı: Sertaç Durmaz

Çalışmaya Katkı Sağlayan Kişiler: Prof. Dr. Cengiz Yılmaz, Müstecep Dilber

Anket Uygulama: Sanoveri

BİLGESAM YAYINLARI

Mecidiyeköy Yolu Caddesi No: 10 Celil Ağa İş Merkezi Kat:9 Daire:36

Mecidiyeköy / İstanbul / Türkiye

Tel: +90 212 217 65 91 Faks: +90 212 217 65 93

Atatürk Bulvarı Havuzlu Sok. No: 4/6

A. Ayrancı / Çankaya / Ankara / Türkiye

Tel : +90 312 425 32 90 Faks: +90 312 425 32 90

www.bilgesam.org

bilgesam@bilgesam.org

ankara@bilgesam.org

Copyright © BİLGESAM NİSAN 2015

Bu yayının tüm hakları saklıdır.

Yayın Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi’nin

izni olmadan elektronik veya mekanik yollarla çoğaltılamaz.

ISBN: 978-605-9963-10-7

Basım-Cilt: SAGE Matbacılık

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	VI
YÖNETİCİ ÖZETİ	1
1. YÖNTEM VE ÖRNEKLEM	6
2. BİREYSEL İLİŞKİLERDE DEĞERLER VE TUTUMLAR	8
2.1 Sözüde Durmamak	8
2.2 Randevuya Mazeretsiz Geç Kalmak	10
2.3 Zarar Göreceği Bir Durumda Yalan Söylemek	12
2.4 Başkasının Arkasından Konuşmak / Gıybet Etmek	14
2.5 Bireysel ilişkilerde Sergilenen Değerlerin ve Tutumların Karşılaştırılması	16
3. ORTAK YAŞAMDA DEĞERLER VE TUTUMLAR	17
3.1 Arabadan/Evden Dışarıya/Sokağa Çöp Atmak	17
3.2 Bir Hizmet Kuyruğuna Aradan Girmek	19
3.3 Trafikte Kırmızı Işıktaki Geçmek	21
3.4 Bana Dokunmayan Yılan Bin Yaşasın	23
3.5 Tanınmayan Apartman Komşularıyla Selamlaşmak	25
3.6 Ortak Yaşamda Sergilenen Değerlerin ve Tutumların Karşılaştırılması	27
4. ÇALIŞMA HAYATINDA DEĞERLER VE TUTUMLAR	28
4.1 Bal Tutan Parmağını Yalar	28
4.2 İş Başvurusu ve Tayin/Atama Gibi Konularda Torpil Yapabilecek Birisini Araya Koymak	30
4.3 Satılan Ürünün/Hizmetin Hatalı/Eksik Tarafını Söylememek	32
4.4 Kaz Gelecek Yerden Tavuk Esirgenmez	34
4.5 Kısa Yoldan Zengin Olmak	36
4.6 Çalışma Hayatında Sergilenen Değerlerin ve Tutumların Karşılaştırılması	37
5. DEVLET VE KURUMSAL HAKLARA DÖNÜK DEĞERLER VE TUTUMLAR	38
5.1 Fırsatını Bulduğunda Devletten Vergi Kaçırarak	38
5.2 Devletin Malı Deniz Yemeyen Domuz/Keriz	40
5.3 Korsan Ürün (Kitap, Bilgisayar Yazılımı vb.) Kullanmak	42
5.4 Devlet ve Kurumsal Haklara Dönük Değerlerin ve Tutumların Karşılaştırılması	44
6. KADIN-ERKEK İLİŞKİLERİNDE DEĞERLER VE TUTUMLAR	45
6.1 Nikahsız Beraber Yaşamak	45
6.2 Karşı Cinsle Arkadaşlık Yapmak (Flört Etmek)	46
6.3 Onbeşinde Kız ya Erdedir ya Yerde (Kız çocuklarının reşit olmadan evlendirilmesi)	47
6.4 Kadın-Erkek ilişkilerinde Sergilenen Değerler ve Tutumların Karşılaştırılması	48

7. AİLEDE ŞİDDET VE DEMOKRATİK DEĞERLER	49
7.1 Erkeğin Karısını Dövmesi	49
7.2 Anne veya Babanın Çocuğunu Dövmesi	50
7.3 Önemli Kararlarda Erkeğin, Aile Bireylerinin Görüşlerini Almaması	51
7.4 Ailede Şiddete ve Demokratik Değerlere Yönelik Tutumların Karşılaştırılması	52
8. AİLE VE AKRABA İLİŞKİLERİNDE DEĞERLER VE TUTUMLAR	53
8.1 Bakıma Muhtaç Anne/Babayı Huzurevine Yatırmak	53
8.2 Anne ve Babaya Bir Hatasında Kaba Davranmak	54
8.3 Yakın Akrabaları Bayramlarda ve Hastalık Gibi Özel Durumlarda Arayıp Sormamak	56
8.4 Aile ve Akraba İlişkilerinde Sergilenen Değerler ve Tutumların Karşılaştırılması	58
9. YARDIMSEVERLİK KONUSUNDA DEĞERLER VE TUTUMLAR	59
9.1 Toplu Taşıma Araçlarında Yaşlılara Yer Vermek	59
9.2 Yetimleri/Yoksulları Koruyup Gözetmemek	61
10. TOPLUMSAL SORUMLULUK BİLİNCİ	62
10.1 Hız Limitlerini Aşan Otobüs Şoförüne Müdahale	62
10.2 Çocuğa Sigara Satan Kişiyi Müdahale	63
10.3 Yol Üzerindeki Tehlikeli Cismi Kaldırmak	64
10.4 Başkasının Yaptığı Kazada Şahit Olmak	65
11. GÜVEN	66
11.1 Toplumsal Güven	66
11.2 Yakın Çevre ile İlişkilerde Güven	67
12. Komşularla İlişkiler	68
13. Değerlerin Kaynağı	68
14. Dindarlık ve İbadetler	69
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	71
EK- UYGULANAN ANKET FORMU	79

SUNUŞ

Bir toplumun değerlerini o toplumun geleneği, hukuk sistemi, dini ve tarihi ile i içe geçmiş bir kültür katmanı olarak tanımlamak mümkündür. “Yitirdiğimiz değerlerimiz”, “gençlerimize yeniden kazandırılması gereken değerlerimiz” vb. söylemler her dönemde gündemde olmuştur; fakat düşünüldüğünde bu değerlerin tam olarak ne olduğu, değerlerin kaynağı, değerlerin kabul/benimsenme ve içselleştirilme düzeyinin ölçümü zor ve tartışmalı konular arasında yer almıştır. Ayrıca, bu alanda yapılan çalışmaların sınırlı sayıda oluşu da konunun sağlıklı bir şekilde tartışılmasını ve ileriye dönük politikalar geliştirilmesini zorlaştırmaktadır. Bu anlamda, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM), “Türkiye’de Değerler ve Tutumlar” adlı bu çalışma ile farklı bir ölçüm modeli de geliştirerek, alan araştırmaları noktasındaki eksikliği biraz da olsa gidermeyi amaçlamakta; bu çalışma ile farklı kesimden insanların değer yargılarına, etik algılarına ve tutumlarına yönelik ipuçları sunmaktadır.

BİLGESAM, her kesimin farklı kaygılarından hareketle, niversite mezunlarının neleri birer değer olarak algıladığını, bunları yaşayışına ne kadar yansıttığını ve toplumu nerede gördüğünü saptamayı amaçlayan niceliksel bir çalışma yapmıştır. Bu sayede, son dönemde daha fazla gündemde olan ve söylemlere yansıyan temel değerlerin ve tutumların niversite mezunları arasında benimsenme ve içselleştirme düzeyini gösteren bir Türkiye resmi çizmek hedeflenmiştir.

Hem bugüne hem de geleceğe ışık tutması amaçlanan bu çalışmanın değerler ve etik üzerine düşünen ve üreten her kesimden insana, konu ile ilgili kuruluşların karar mercilerindeki yöneticilere ve akademisyenlere faydalı olmasını temenni eder, raporu hazırlayan, Dr. M. Sadi Bilgiç’e, F. Serap Koydemir’e, Dr. Salih Akyürek’e ve raporun yayına hazırlanmasında emeiği geçen BİLGESAM çalışanlarına teşekkür ederim.

Doç. Dr. Atilla Sandıklı
BİLGESAM Başkanı

YÖNETİCİ ÖZETİ

Çalışmada; farklı alanlardaki değerleri, toplumsal sorumluluk bilincini ve toplumsal güveni ölçmeye dönük yedi ana konu başlığında toplamda 54 soru/soru grubuyla ölçümler yapılmış ve üniversite mezunu 1649 kişi üzerinden analizler yapılarak bulgular rapor formatı içinde paylaşılmıştır.

Bireysel İlişkilerde Değerler ve Tutumlar

Bireysel ilişkiler konusundaki değerlerin ve tutumların ölçülmesinde şu dört soru grubu kullanılmıştır: (1) zarar göreceği bir durumda yalan söylemek (2) randevuya mazeretsiz geç kalmak, (3) başkasının arkasından konuşmak, (4) sözünde durmamak.

Üniversite mezunları dört farklı konu içinde “zarar göreceği bir durumda yalan söylemek” tutumunu diğer tutumlara göre çok daha kabul edilebilir olarak değerlendirmektedir. Gerekçesi ne olursa olsun, insanların yaklaşık yarısının yalan söylemeyi kabul edilebilir bulması etik temelde sorgulanması gereken bir durumdur. Kişilerin her 100 durumdan ortalama 18’inde yalan söylediğini, toplumun ise her 100 durumdan yaklaşık 54’ünde yalan söylediğini gözlemlediğini ifade etmesi de bu konunun değerler ve tutumlar noktasında önemli bir problem olduğunu göstermektedir.

Kabul derecesi biraz daha düşük olmakla birlikte yaklaşık her sekiz kişiden birisi randevuya mazeretsiz geç kalmayı kabul edilebilir bulmaktadır. Yukarıda verilen iki konuya kıyasla, başkasının arkasından konuşmak ve sözünde durmamak çok daha az kabul edilebilir (yaklaşık 20 kişiden birisi tarafından) davranışlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu dört tutumdan “başkasının arkasından konuşmak” %73.1 oranında ve diğerlerinden çok daha yüksek şekilde dinen günah/haram görülürken, “sözünde durmamak” her 100 kişiden 43’ü tarafından günah/haram kapsamında görülmektedir. “Randevuya mazeretsiz geç kalmak” çok daha düşük oranda, her 100 kişiden 13 kişi tarafından dinen yanlış/günah/haram kapsamında görülmektedir.

Bu dört tutumun ortalama %10 düzeyinde sergilendiği ifade edilirken daha doğru bir veri olarak kabul edebilecek ortalama %45 düzeyindeki toplumda gözlenme sıklığı, etik değerler ve toplumsal ahlak konusunda iyi bir noktada olmadığımızı göstermektedir. Ayrıca, sosyal beğenirliğin de etkisiyle kişilerin kendileri hakkındaki cevaplarda doğruları söylemediklerini ortaya koymaktadır. Sadece aradaki bu fark bile toplumun nerede olduğu hakkında fikir vermeye yeterlidir.

Genel olarak, kendisini sosyal demokrat veya laik/Atatürkçü/Kemalist olarak tanımlayanlar, bu dört tutumu muhafazakarlar gibi, evrensel etik değerlere daha fazla ve dini değerlere daha az aykırı bulmaktadır. Bulgulara rağmen, bireysel ilişkilere dönük değerlerin ve bu değerlere ait tutumların siyasi kimliklere, yaşa ve gelir durumuna göre önemli bir farklılaşma/kırılma göstermemesi, farklı kimliklerin ve grupların değerler ve tutumlar noktasında büyük oranda benzer olduğunu; başka bir deyişle, toplumda meydana gelen dejenerasyonun hemen hemen bütün sosyal grupları neredeyse aynı düzeyde etkilediğini göstermektedir. Bu bulgular, aileden başlayarak eğitim sistemimizin ve öğretilerimizin sorgulanması gerekliliğini de ortaya koymaktadır.

Ortak Yaşamda Değerler ve Tutumlar

Ortak yaşamda sergilenen ve çalışma kapsamında ölçülen beş farklı değerden/tutumdan seçilen en önemli üçünün (trafikte kırmızı ışıkta geçmek, arabadan/evden dışarıya çöp atmak ve hizmet kuyruğuna aradan girmek) analiz bulgularına göre; kişiler “trafikte kırmızı ışıkta geçmek” tutumunu diğer tutumlara göre daha kabul edilebilir olarak görmekte ve bu tutumu dini değerlerle daha az özdeşleştirmektedir. Her beş kişiden dördünün trafikte kırmızı ışıkta geçmeyi, her beş kişiden üçünün arabadan/evden dışarıya çöp atmayı ve her iki kişiden birisinin hizmet kuyruğuna aradan girmeyi dini değerler temelinde problem olarak görmemesi ve bu üç tutumun da toplumda yaklaşık her üç kişiden birisinde gözlemlenmesi, ülkemizde dini öğretiler ve başkalarının haklarına saygı noktasında önemli problemler olduğuna işaret etmektedir.

Kişilerin bu tutumları sergileme sıklıkları ile toplumdaki gözlemleri arasında ortalama %30’luk bir fark olması ise büyük oranda sosyal beğenirlik etkisiyle kişilerin kendi davranışları hakkında doğruyu söyleme eğiliminde olmadığını göstermektedir. Bir önceki başlıktaki verilerde, kişilerin zarar göreceği bir durumda yalan söylemeyi %50’ler düzeyinde kabul edilebilir bulması da sosyal beğenirlik konusundaki değerlendirmelerimizi doğrulamaktadır. Bunlardan hareketle, ortak yaşamla ilgili olarak ölçülen olumsuz değerlendirilebilecek bu davranışların toplumda her 100 durumdan 30’unda sergilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Bireysel ilişkilerde olduğu gibi, kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayanlar, diğer kimliklere göre, bu tutumları evrensel etik değerlere daha az ve dini değerlere daha fazla aykırı bulmaktadır. Bunun yanı sıra bulgular, farklı kimliklerin ve grupların değerler ve tutumlar noktasında büyük oranda benzeştiğini göstermektedir.

Çalışma Hayatında Değerler ve Tutumlar

Çalışma yaşamı ile ilgili olarak ölçülen dört farklı değer/tutum şunlardır: (1) torpil yapabilecek birisini araya koymak, (2) bir işi yapmak için hediye/bahşiş almak, (3) iş yaptırmak için rüşvet/komisyon vermek, (4) satılan ürünün/hizmetin hatalı/eksik tarafını söylememek. Kişiler dört farklı konu içinde “Torpil yapabilecek birisini araya koymak” tutumunu diğer tutumlara göre daha kabul edilebilir bulmakta; dini değerlere ise daha az aykırı görmektedir. Ortalama her iki kişiden birinin, torpil yapabilecek birisini araya koymayı ve işi yapmak için hediye/bahşiş almayı dini değerler temelinde problem olarak görmemesi ve bu iki tutumun da toplumda yaklaşık her iki kişiden birisinde gözlemlendiğinin belirtilmesi, değerler temelinde önemli bir probleme işaret etmektedir. Kişiler bu tutumları %5-15 düzeyinde sergilediklerini ifade ederken; bununla toplumdaki gözlemleri arasında ortalama %45’lik bir fark olması, yine büyük oranda sosyal beğenirlik etkisiyle kişilerin doğru cevaplar vermemesine bağlanabilir. Bu değer ve tutumlar temelinde de toplumdaki farklı kimliklerin ve grupların birbirlerine benzedikleri görülmektedir.

Devlet ve Kurumsal Haklarla İlgili Değerler ve Tutumlar

“Devlet ve kurumsal haklarla ilgili değerler ve tutumlar” konusunda sorgulanan üç farklı konunun cevapları birbiriyle karşılaştırıldığında; “korsan ürün kullanmak” %36.5 ile kabul edilebilirliği en yüksek ve dini değerlerle en az örtüşürülen tutum iken “devlete ait malzeme/imkânları kişisel amaçlar için

kullanmak” %2.1 ile kabul edilebilirliği en düşük davranış olarak bulgulanmıştır. Devletten vergi kaçırmak ise %11.7’lik kabul edilebilirlik düzeyi ile devlete ait malzeme/imkânları kişisel amaçlar için kullanmaya göre daha fazla kabul edilebilir bulunmakta ve dini değerlerle daha az ilişkilendirilmektedir. Bu davranışların toplumda gözlenme sıklığının %50 düzeyinde olması ise hem sosyal beğenirlik etkisini göstermesi hem de toplumsal etik temelde önemli bir soruna işaret etmesi açısından oldukça çarpıcıdır. Bu anlamda, sosyal beğenirlik etkisiyle kişilerin gözlemlerinin daha doğru olduğu kabulünden hareket edildiğinde; devletin ücretlendirme ve vergilendirme politikalarındaki yanlışlıklar tartışılabilir olmakla birlikte, kişilerin devlet malına ve uygulamalarına bakışının pratikte hem tepkili hem de etik değerlerden hayli uzak olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Toplumsal Sorumluluk Bilinci

Toplumsal sorumluluk bilinci, çalışmada şu dört farklı soru ile ölçülmüştür: (1) hız limitlerini aşan otobüs şoförüne müdahale, (2) çocuğa sigara satan esnafa müdahale (3) yol üzerindeki tehlikeli cismi yoldan kaldırmak, (4) başkasının yaptığı kazada şahitlik yapmak

Kişilerlerden %85’i hız limitlerini aşan otobüs şoförüne bir şekilde müdahale edeceğini ifade etmiş, bunlardan %29.4’ü ise konuyu trafik ekiplerine ihbar edeceğini belirtmiştir. Bu konuda kuralların aşılmasını görmezden geleceğini söyleyenlerin oranı ise %14.7’dir. Kişiler kendi güvenliklerini de tehlikeye atan kural ihlaline karşı önemli düzeyde duyarlı olduklarını ifade etmektedirler.

Kişilerlerden %76.6’sı 10 yaşında bir çocuğa sigara satan bir esnafa bir şekilde müdahale edeceğini ifade etmiş, bunlardan %33.8’i ise konuyu ilgililere ihbar edeceğini belirtmiştir. Bu konuda kuralların aşılmasını görmezden geleceğini söyleyenlerin oranı ise %23.4’tür. Bu bulgular, olumsuz toplumsal sonuçlar doğuran ancak, kişilerin doğrudan kendisine zarar vermeyecek bir konuda her dört kişiden üçünün duyarlı olduğunu ve tepki gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Kişilerlerden %93.7’si arabayla giderken yol üzerinde kazaya sebep olabilecek bir cisim görmesi halinde, duruma bir şekilde müdahale edeceğini ifade etmiş, bunlardan %73.2’si ise arabasını durdurup cismi yoldan alacağını belirtmiştir. Böyle bir durumu, kendi sorumluluğu olmadığı için görmezden geleceğini söyleyenlerin oranı ise sadece %6.3’tür. Bu bulgular, yine yüksek bir toplumsal duyarlılığa işaret etmekle birlikte, pratikte ortaya konacak davranıştan ziyade, böyle bir durum karşısında takınılabilecek ve sosyal beğenirlik içermesi de muhtemel bir niyeti ifade etmektedir.

Kişilerden %93.6’sı bir kazada kırmızı ışıkta geçerek başka bir araca çarpan ve hatasını kabul etmeyen bir şoföre karşı mağdur olan kişiyi destekleyeceğini ifade etmiştir. Bunlardan %70.5’i ise mağdur olan kişi lehine ifade vermek üzere gerekirse trafik ekiplerini bekleyeceğini söylemiştir. Böyle bir durumu, kendisini ilgilendirmeyeceği için görmezden geleceğini söyleyenlerin oranı ise sadece %6.4’tür. Bu bulgular da diğer sorulara benzer şekilde, tanınmayan birisinin haksızlığa uğrayacağı bir durumda olaya şahit olan her 100 kişiden yaklaşık 94’ünün bu konuda aktif tavır sergileyeceğine dönük bir niyet ortaya koyduğunu göstermektedir.

Toplumsal Güven

Toplumsal güven şu üç soru ile ölçülmüştür: (1) tanımadığım birisi el kaldırsa arabama alırım, (2) iş yaptıracağım birisine paranın tamamını iş tamamlanmadan veririm, (3) bence Türkiye’de genelde

başkalarıyla ilişki kurarken veya iş yaparken insanlara güvenilebilir. Kişilerin tanımadığı insanlara karşı farklı ortamlardaki güvenini ölçen bu üç sorunun da katılım değeri %32-34 aralığında ve birbirine oldukça yakındır. Bu aralık kişilerin tanımadığı insanlara karşı toplumsal güven düzeyinin düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, soru değerleri tersinden okunacak olursa, insanların tanımadığı kişilere ortalama %73 oranında güvenmediği görülmektedir. Genel olarak kimliklere bakıldığında ise, çok büyük bir farklılaşma görülme de kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayan kişilerde toplumsal güven değerlerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Yakın Çevre ile İlişkilerde Güven

Yakın çevre ile ilişkilerde güven ise şu üç soru ile ölçülmüştür: (1) genel olarak kardeşime/kardeşlerime güvenirim, (2) genel olarak akrabalarım (hala, teyze, amca, dayı, kuzen) güvenirim, (3) genel olarak arkadaşlarıma güvenirim. Kişilerin farklı yakınlıktaki kişilere güvenini ölçen üç sorunun katılım değerlerine göre; beklenen şekilde, ilişki düzeyi yakınlaştıkça kişilerin güven değeri de yükselmektedir. Kişilerin kardeşlerine güveni %85 düzeyindeyken, bu değer akraba ve arkadaşlar için %60 düzeyine düşmektedir. Gerçekte insanların tanıdığı kişilere güven düzeyinin de problemli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yakın akrabalar ve arkadaşlar için güvenin %60’lar düzeyinde olmasını açıklayabilmek ve anlamlandırabilmek gerekmektedir. Genel olarak çok büyük bir farklılaşma görülme de kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayan kişilerde, toplumsal güvende olduğu gibi, güven değerlerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Değerlerin Kaynağı

Kişiler değerlerinin kaynağını %56 oranında aile ve/veya yakın çevresi olarak belirtmiştir. Bunun yanında, değerlerin oluşmasında dahil olunan/sempati duyulan cemaatin/dini grubun %14.3, kitapların ve yazılı kaynakların %13, televizyonun %9, internetin %4.8 ve okulun/öğretmenlerin %3.2 düzeyinde etkili olduğu kişilerce belirtilmiştir. Bu veriler, değerlerin büyük oranda aileden ve yakın çevreden kazanıldığını ve dolayısıyla da çözüme öncelikle aileden başlanması gerektiğine işaret etmektedir.

Sonuç olarak; araştırma bulguları, bireysel ilişkiler, ortak yaşam, çalışma hayatı ve devletle ilişkiler gibi pek çok alanda sergilenen tutumlarda, toplumda dürüstlüğü ciddi derecede erozyona uğradığını göstermekte ve bu alanlarda kişilere, topluma, kurumsal yapılara ve başkalarının haklarına karşı hak ihlali içerisinde bulunduğu ortaya koymaktadır. Değerler ve tutumlar konusundaki bu olumsuz resmin yaşamın tüm alanlarına benzer şekilde yansıyor olması da problemin büyüklüğünü ve yaygınlığını yansıtmaktadır. Ayrıca, bu değer ve tutumların siyasi kimliklere, yaşa ve gelir durumuna göre önemli bir farklılaşma/kırılma göstermemesi, toplumun bir bütün olarak bu dejenerasyondan etkilendiğini ortaya koymaktadır.

Çalışmada ölçülen pek çok değer kabul oranı ve bu değerlere ait tutumların sergilenme sıklığı düşük oranlarda ifade edilse de aynı tutumların toplumda gözlenme sıklığının çok daha yüksek değerlerde olması, diğer faktörler kontrol edilse bile, değerleri içselleştirmede çok büyük sıkıntı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, toplumda bazı konularda değerlerin kabulü noktasında problemler

gözlense de temel problemin değerlerin içselleştirilmesinde ve günlük yaşama ve tutumlara yansıtılması noktasında ortaya çıktığı söylenebilir.

Toplumsal güven değerlerinin pek çok çalışmada olduğu gibi bu araştırmada da düşük bulgulanması, değerler ve tutumlar konusunda toplumda yaşanan problemlerin ve bozulmanın başka bir boyutta yaşandığını göstermesi yanında, yukarıda verilen bulguların ve yapılan tespitlerin doğruluğunu da ortaya koymaktadır. Düşük toplumsal güven, nedenselliği hangi faktörlere bağlanırsa bağlansın, bireysel düzeydeki bozulmanın toplumsal boyuttaki yansıması olarak görülmelidir. Tanımadığı kimselere güvenmeyen, tanıdığı kişilere güveni de sınırlı olan bireylerden oluşan bir toplumun, hiçbir alanda (eğitim, ekonomi, siyaset, devlet yönetimi vb.) sağlıklı ilişkiler yürütmesi ve ilerleme kaydetmesi mümkün değildir. Bu patolojik durum içinde, kişilerin sosyolojik anlamda kendi içgruplarını yarattığı ve dışarıda kalan herkesi öteki olarak nitelediği, adaletin ve hak kavramının sadece grup içinde işletildiği, parçalı, güvensiz ve her noktada çürüyen bir toplum yapısının ortaya çıkması kaçınılmazdır.

1. YÖNTEM VE ÖRNEKLEM

Türkiye’de her dönemde tartışılan, ancak son dönemde farklı biçimlerde söylemlere yansıyan toplumsal değerler konusunun temel bileşenlerini, kişilerin bunları algılayış şeklini ve toplumu bu bağlamda nerede gördüğünü ortaya koymak amacıyla başlatılan alan çalışmasına dayalı proje çerçevesinde Ek’ta nihai şekli bulunan 54 soru/ soru grubundan oluşan anket formunun taslağı hazırlanmıştır. Bir toplumun değerleri denince irdelenmesi gereken çok fazla konu başlığı ve bunların altına yazılabilecek onlarca soru bulmak mümkündür. Dolayısıyla, alan araştırmasına dayalı böyle bir çalışmanın konu başlıklarının ve soru sayısının sınırlandırılmasının oldukça zor olduğuna dikkat çekmek gerekmektedir. Çalışmada daha ziyade sıklıkla gündeme taşınan konuların gerçekte insanlar tarafından ne derece değer olarak algılandığı ya da günlük yaşamlarına yansıtıldığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, uzman görüşlerinin alınması ve 55 kişilik bir pilot uygulamayı müteakip anket formuna son şekli verilerek uygulama aşamasına geçilmiştir.

Hazırlanan anket “Sanoveri” tarafından internet tabanlı olarak uygulanmıştır. Anketler, internet kullanan ve e-postası olan kişiler içinden, yaş, öğrenim durumu ve coğrafi bölge kriterleri de dikkate alınarak rastgele seçilen yaklaşık 32 bin267 kişiye anket linkinin e-posta yoluyla gönderilmesi yöntemi ile uygulanmıştır. 54 soruluk anket formu tüm illerden katılım sağlanarak 10 Şubat 2015 sonunda uygulanmaya başlanmış ve 25 Şubat 2015 tarihinde 2648 kişiye ulaşılmasıyla sonlandırılmıştır.

Analizler, anketi başlangıç düzeyinde terk eden 119 kişi, üniversite mezunu olmayan 490 kişi, anket cevaplarında farklı sorular arasında önemli çelişkiler tespit edilen 87 kişi ile sosyal beğenirlik etkisinin yüksek olduğu 132 kişi elimine edilerek ve rassal eliminasyon yöntemi ile uygulanan kotalama (oy verilen siyasi parti temelinde) neticesinde Türkiye profiline daha yakın bir örneklem oluşturularak 1659 kişi üzerinden gerçekleştirilmiştir. Anket formunda, “Kendinizi aşağıdaki kimliklerden hangisiyle tanımlarsınız?” sorusunun cevap şıklarında yer almasına rağmen, kendisini Marksist/Komünist olarak tanımlayanların örneklem sayısı yeterli olmadığı için tablolarda bu kimliğe yer verilmemiştir.

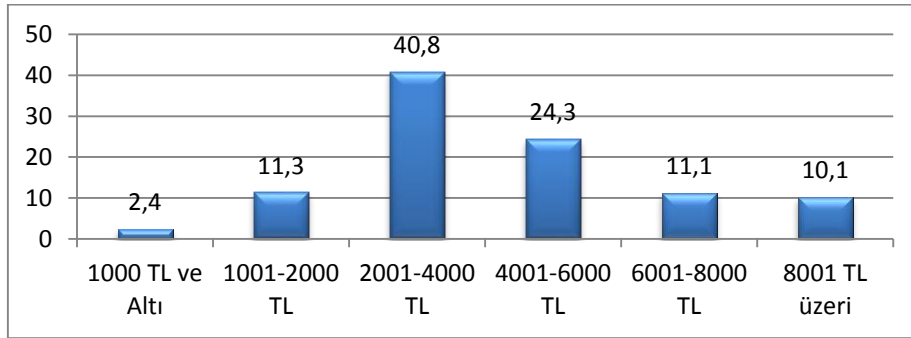
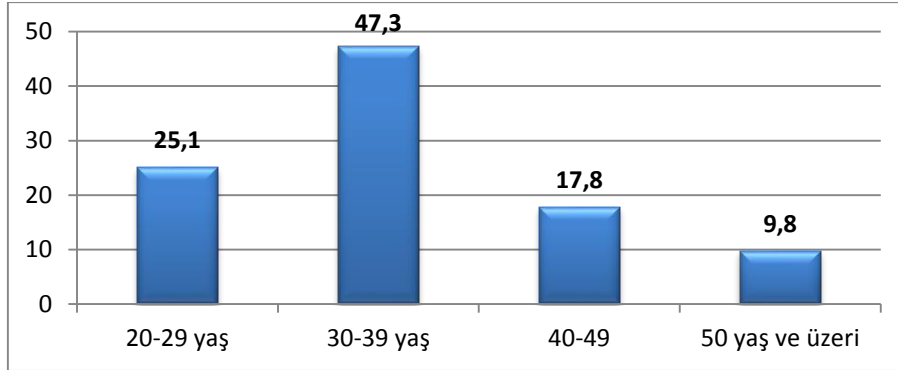
Çalışmada, soruların üniversite mezunları arasındaki Türkiye geneli ortalamaları ile birlikte; değerlerin benimsenmesi ve hayata geçirilmesi tartışmalarında temel kırılma noktaları olarak ilk başta akla gelen yaş ve gelir durumu ile siyasi kimlikler temelinde yapılan analizler de paylaşılmıştır.

Anketlerin herhangi bir aracı olmaksızın doğrudan bu konudaki gönüllü kişilerce doldurulmuş olması, alan çalışması aşamasında oluşabilecek pek çok hatayı ortadan kaldırmış, soruların cevaplanmasında ortaya çıkabilecek sosyal beğenirlik etkisini kısmen azaltmış ve çalışma verilerinin geçerliliğini ve güvenilirliğini artırmıştır. Ancak, anket formunun kişileri sosyal beğenirliğe, yani karşı tarafın duymak istediği ve arzuladığı cevabı vermeye yönlendiren oldukça fazla miktarda soru içermesi sebebiyle, kişilere kendi tutumları sorulduktan sonra aynı tutumu toplumda ne kadar gözlemledikleri de sorulmuştur. Bu yöntem kesin bir çözüm olmamakla birlikte, kişilerin kendileri için ve toplum için verdikleri cevaplar arasında ortaya çıkan farktan, sosyal beğenirlik düzeyi hakkında önemli ipuçları elde edilmiştir.

Anket formlarından elde edilen veriler SPSS programı marifetiyle değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Yapılan analizlerden elde edilen bilgiler en anlaşılır ve kısa şekilde kamuoyu ile nasıl paylaşılır düşüncesi ile değerlendirilerek rapor haline dönüştürülmüştür. Raporda grafik ve tablo değerlerinin istatistiki okumalarının yanı sıra, konuyu daha iyi açıklayabilmek adına kısa yorumlar da yapılmıştır.

Üniversite mezunlarından oluşan örneklem (1659 kişi) yaş, gelir, 2014 yerel seçimlerinde oy verilen siyasi parti ve kişilerin kendilerini tanımladığı siyasi kimlik temelindeki dağılımları aşağıdaki grafik ve tablolarda verilmiştir. Örneklem siyasi partilere göre dağılımını veren tablo değerleri ve CHP seçmenin daha yüksek oranda olması, üniversite mezunlarındaki Türkiye profilini yansıtmaktadır.¹

¹ Bkz. KONDA, Yerel Seçimler Sonrası Sandık ve Seçmen Analizi, 16 Nisan 2014

		Sıklık	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)
Geçerli	AKP	463	27,9	32,2
	CHP	560	33,8	39,0
	MHP	275	16,6	19,1
	BDP	41	2,5	2,9
	Diğer	98	5,9	6,8
	Toplam	1437	86,6	100
Kayıp	Oy / geçerli oy kullanmadım	222	13,4	
Toplam		1659	100	

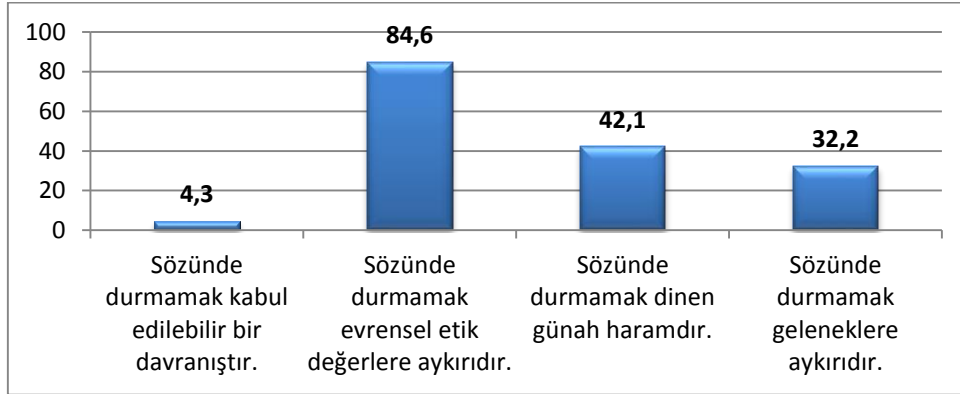
	20-29 yaş (%)	30-49 yaş (%)	50 yaş ve üzeri (%)
AKP	31,6	36,7	24,4
CHP	40,2	34,5	50,0
MHP	19,1	19,0	21,1
BDP	3,3	1,7	0,0
Diğer	5,7	8,1	4,4
Toplam	100	100	100

Kişilerin Kendini Tanımladığı Kimlik	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Marksist/Komünistim	27	1,6
Sosyal Demokratım	323	19,5
Laik/Atatürkçü/Kemalistim	564	34,0
Milliyetçi/Gelenekçi Muuhafazakarım	535	32,2
Dindar Muhafazakarım	332	20,0
Şeriatçiyim	59	3,6
Hiçbir kimliği kabul etmiyorum	238	14,3

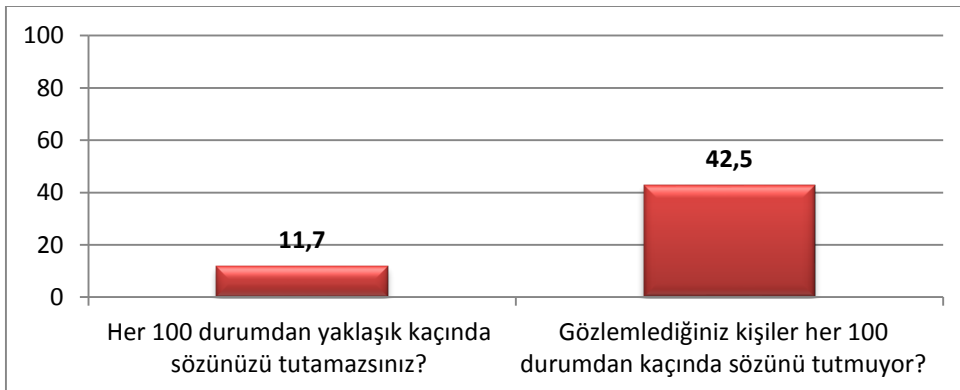
2. BİREYSEL İLİŞKİLERDE DEĞERLER VE TUTUMLAR

2.1 Sözünde Durmamak

Bireysel ilişkilerde değerleri ve tutumları ölçen dört sorudan birisi olan “sözünde durmamak” konusu diğer pek çok konuda olduğu gibi altı farklı soru ile ölçülmüştür. Sözünde durmamak, anket çalışmasının yapıldığı üniversite mezunları arasında %4.3 oranında kabul edilebilir bir davranış olarak ifade edilirken, bu davranışı evrensel etik değerlere aykırı olarak görenler %84.6, dinen günah/haram olarak görenler %42.1, geleneklere aykırı olarak görenler ise %32.2’dir. Sözünde durmamak, insanların büyük çoğunluğu tarafından olumsuz bir davranış olarak evrensel etik değerlere aykırı bulunurken, bu olumsuz davranış dini değerler ve geleneklerle çok daha düşük oranda ilişkilendirilmiştir.

Toplumsal beklentiler doğrultusunda cevap verme eğilimine (sosyal beğenirlik etkisi) rağmen insanlar her 100 durumdan ortalama 11.7’sinde sözünde durmadığını ifade etmiştir. İnsanlar gözlemledikleri kişilerin ise her 100 durumdan 42.5’inde sözünde durmadığını söylemiştir. Bu değerler arasındaki önemli farkın iki yönlü açıklaması olabilir; birincisi, kişilerin kendi tutumları sorgulandığında sosyal beğenirliğin de etkisiyle çok dürüst olmaması, ikincisi ise üniversite mezunu olan örneklemen topluma bakışta kısmen olumsuz veya daha elitist bir yaklaşım sergilemesidir. Birinci etkinin ikincisinden çok daha yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, kişilerin gözlemlerinin kendileri ile ilgili ifadelerden daha doğru olduğu kabul edilirse, toplumda sözünde durmama tutumunun %42.5 değerinin altında ancak bu değere daha yakın düzeyde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

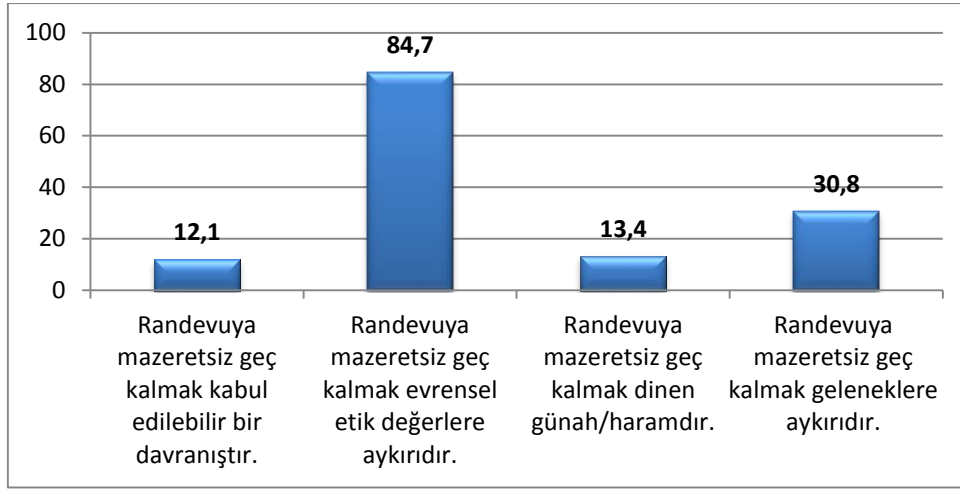
Sözünde Durmamak ...					Her 100 durumdan yaklaşık kaçında sözünüzü tutamazsınız? (%)	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 durumdan kaçında sözünü tutmuyor? (%)
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen günah/haramdır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)		
Siyasi Kimlik						
Sosyal Demokrat	3,1	95,4	35,3	30,7	12,3	44,0
Laik/Atatürkçü/Kemalist	5,1	92,7	26,8	28,5	13,3	45,3
Gelenekçi muhafazakar	3,9	84,3	52,1	41,5	11,4	41,9
Dindar muhafazakar	2,7	71,7	78,0	43,1	9,3	39,3
Şeriatçı	6,8	64,4	81,4	39,0	13,0	36,5
Yaş						
20-29	6,4	88,4	40,2	28,1	6,4	88,4
30-49	3,9	85,8	47,3	32,8	3,9	85,8
50 yaş ve üzeri	4,1	88,7	38,1	33,0	4,1	88,7
Hanenin Aylık Toplam Geliri						
0-2000 TL	5,7	83,7	41,0	36,1	11,4	45,0
2001-4000 TL	4,7	80,5	45,1	32,5	12,9	43,2
4001 TL ve üzeri	3,6	88,6	39,7	30,7	10,7	41,2

“Sözünde durmama” tutumuna bakışın ve bu tutumun sergilenme/gözlenme sıklığının, kişilerin kendilerini tanımladıkları kimliklere, yaş ve gelir durumuna göre analiz sonuçlarını gösteren değerler yukarıdaki tabloda verilmiştir.

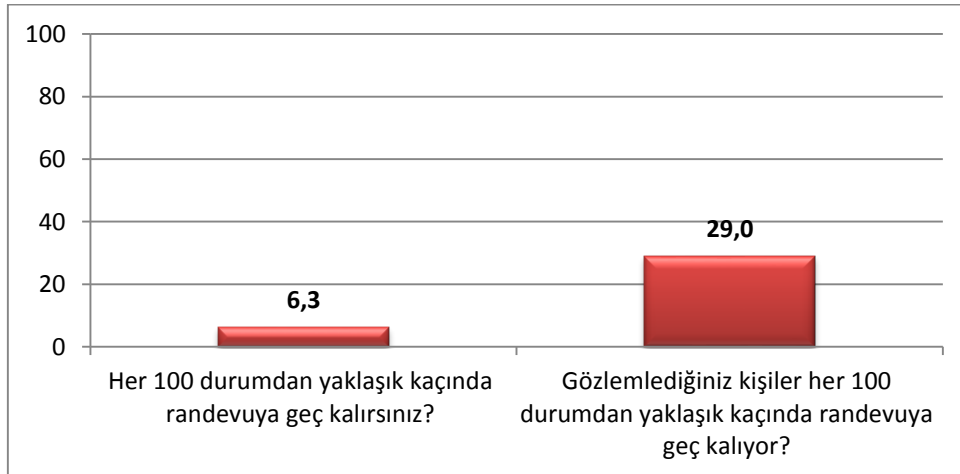
Kendisini sosyal demokrat veya laik/Atatürkçü/Kemalist olarak tanımlayanlar, sözünde durmamayı muhafazakarlara göre evrensel etik değerlere daha fazla ve dini değerle daha az aykırı bulmaktadır. Kişilerin sözünde durmama sıklığı, farklı siyasi kimlikler arasında önemli bir farklılaşma göstermezken, kendisini gelenekçi/dindar muhafazakar veya şeriatçı olarak tanımlayanlar, diğer kimliklere göre “sözünde durmama” davranışının toplumda daha az gözlemlediğini ifade etmektedir.

2.2 Randevuya Mazeretsiz Geç Kalmak

Randevuya mazeretsiz geç kalmak, anket çalışmasının yapıldığı üniversite mezunları arasında %12.1 oranında kabul edilebilir bir davranış olarak ifade edilirken, bu davranışı evrensel etik değerlere aykırı olarak görenler %84.7, dinen günah/haram olarak görenler %13.4, geleneklere aykırı görenler ise %30.8’dir. Randevuya mazeretsiz geç kalmak, insanların büyük çoğunluğu tarafından olumsuz bir davranış olarak evrensel etik değerlere aykırı bulunurken, bu olumsuz davranış dini değerler ve geleneklerle çok daha düşük oranda ilişkilendirilmektedir.

İnsanlar her 100 durumdan ortalama 6.3’ünde kendisinin randevuya mazeretsiz geç kaldığını, gözlemledikleri kişilerin ise her 100 durumdan ortalama 29’unda randevuya mazeretsiz geç kaldığını ifade etmiştir. Kişilerin gözlemlerinin kendileri ile ilgili tespitlerinden daha doğru olduğu kabulünden hareketle, toplumda randevuya mazeretsiz geç kalma tutumunun %30 düzeyinin altında ancak bu düzeye daha yakın olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Randevuya mazeretsiz geç kalma davranışını sergileme sıklığının, kabul düzeyinden daha düşük olması hem sosyal beğenirlikle ilgili yukarıdaki tespitimizi doğrulamakta hem de bu sorudaki yüksek sosyal beğenirlik etkisini ortaya koymaktadır.

Randevuya mazeretsiz geç kalmak ...					Her 100 durumdan yaklaşık kaçında randevuya geç kalırsınız? (%)	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 durumdan yaklaşık kaçında randevuya geç kalıyor? (%)
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen günah/haramdır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)		
Siyasi Kimlik						
Sosyal Demokrat	11,1	88,9	6,8	26,3	5,7	30,2
Laik/Atatürkçü/Kemalist	12,8	88,3	4,1	25,0	6,0	28,6
Gelenekçi muhafazakar	9,9	88,4	15,5	38,5	6,1	28,0
Dindar muhafazakar	10,5	78,0	35,2	45,8	5,9	28,7
Şeriatçı	16,9	72,9	39,0	39,0	6,2	28,3
Yaş						
20-29	18,1	85,5	8,8	29,3	7,9	29,2
30-49	11,4	85,2	14,1	34,2	5,8	29,2
50 yaş ve üzeri	2,1	93,8	15,5	32,0	5,8	31,6
Hanenin Aylık Toplam Geliri						
0-2000 TL	16,7	83,7	13,2	26,0	8,7	28,3
2001-4000 TL	11,5	83,4	13,5	32,7	6,1	29,2
4001 TL ve üzeri	11,1	86,1	13,4	30,5	5,9	29,0

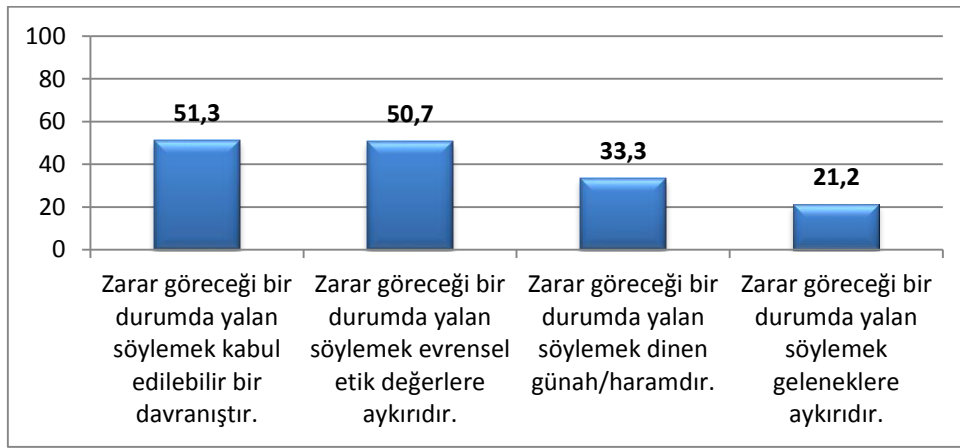
“Randevuya mazeretsiz geç kalmak” tutumuna bakışın ve bu tutumun sergilenme/gözlenme sıklığının, kişilerin kendilerini tanımladıkları kimliklere, yaş ve gelir durumuna göre analiz sonuçlarını gösteren değerler yukarıdaki tabloda verilmiştir.

Kendisini Şeriatçı olarak tanımlayanlar, randevuya mazeretsiz geç kalmayı diğer kimliklere göre daha fazla kabul edilebilir ve evrensel etik değerlerle daha az ilişkili bulmaktadır. Ayrıca, kendisini sosyal demokrat veya laik/Atatürkçü/Kemalist olarak tanımlayanlar, randevuya mazeretsiz geç kalmayı gelenekçi ve dindar muhafazakarlara göre çok daha düşük oranda dini ve geleneksel değerler anlamında bir problem olarak tanımlamaktadır. Kişilerin randevuya mazeretsiz geç kalma ve bu tutumu başkalarında gözleme sıklığı, farklı siyasi kimlikler arasında anlamlı bir farklılaşma göstermemektedir.

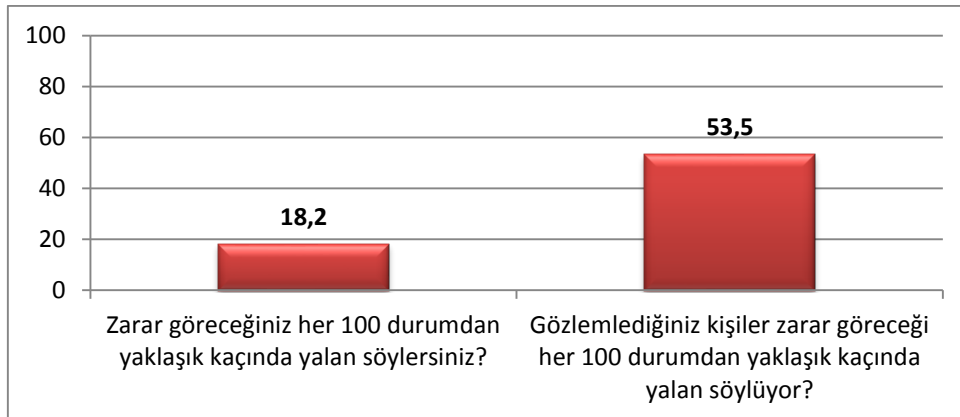
Yaşa göre farklılaşma analizi, 20-29 yaş grubundaki kişilerin randevuya mazeretsiz geç kalmayı, daha fazla kabul edilebilir bir davranış olarak gördüğünü ve bu tutumu din ve gelenekle daha az ilişkilendirdiğini göstermektedir. 2 bin TL ve altında gelire sahip olanlar diğer gelir gruplarına göre, randevuya mazeretsiz geç kalmayı daha fazla kabul edilebilir bulmakta ve bu tutumu daha fazla sergilemektedir.

2.3 Zarar Göreceği Bir Durumda Yalan Söylemek

“Zarar göreceği bir durumda yalan söylemek”, üniversite mezunları arasında %51.3 oranında kabul edilebilir bir davranış olarak ifade edilirken, bu davranışı evrensel etik değerlere aykırı görenler %50.7, dinen günah/haram olarak görenler %33.3, geleneklere aykırı olarak görenler ise %21.2’dir. Her iki kişiden birisinin, zarar görülecek bir durumda yalan söylemeyi kabul edilebilir bir davranış olarak değerlendirmesi toplum adına etik temelde üzerinde düşünülmesi gereken oldukça önemli bir bulgudur. “Zarar göreceği bir durumda yalan söylemek”, insanların yarısı tarafından evrensel etik değerlere aykırı bulunurken; bu olumsuz tutum, bu başlıktaki diğer olumsuz tutumlarda olduğu gibi, dini değerler ve geleneklerle çok daha düşük oranda ilişkilendirilmektedir.

İnsanlar her 100 durumdan ortalama 18.2’ünde zarar göreceği bir durumda yalan söylediğini, gözlemledikleri kişilerin ise her 100 durumdan ortalama 53.5’inde bu tutumu sergilediğini ifade etmiştir. Sosyal beğenirlik etkisi nedeniyle, kişilerin gözlemlerinin kendileri ile ilgili tespitlerinden daha doğru olduğu kabulünden hareketle, toplumda “Zarar göreceği bir durumda yalan söylemek”, tutumunun %50 düzeyinin altında ancak bu düzeye daha yakın olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Her iki kişiden birisinin, bu tutumu kabul edilebilir bulması da bu tespiti doğrular niteliktedir. Ayrıca, zarar göreceği bir durumda yalan söyleme davranışını sergileme sıklığının, kabul düzeyinden daha düşük olması hem sosyal beğenirlikle ilgili yukarıdaki tespitimizi doğrulamakta hem de bu sorudaki yüksek sosyal beğenirlik etkisini ortaya koymaktadır.

Zarar göreceği bir durumda yalan söylemek ...					Zarar göreceğiniz her 100 durumdan yaklaşık kaçında yalan söylersiniz? (%)	Gözlemlediğiniz kişiler zarar göreceği her 100 durumdan Yaklaşık kaçında yalan söylüyor? (%)
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen günah/haramdır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)		
Siyasi Kimlik						
Sosyal Demokrat	51,4	59,4	25,1	18,9	17,2	53,9
Laik/Atatürkçü/Kemalist	57,8	54,4	19,0	16,3	19,3	55,5
Gelenekçi muhafazakar	50,1	50,5	39,4	26,0	17,7	53,8
Dindar muhafazakar	40,7	49,1	64,8	30,7	13,3	51,8
Şeriatçı	40,7	45,8	67,8	25,4	15,5	51,8
Yaş						
20-29	65,9	43,0	28,9	18,5	25,0	57,5
30-49	46,8	58,1	37,1	23,5	15,6	52,9
50 yaş ve üzeri	43,3	58,8	29,9	21,6	10,4	55,3
Hanenin Aylık Toplam Geliri						
0-2000 TL	58,6	41,9	31,3	20,7	22,8	55,6
2001-4000 TL	51,0	49,3	34,0	22,3	19,5	52,8
4001 TL ve üzeri	49,4	54,6	33,1	20,3	15,7	53,6

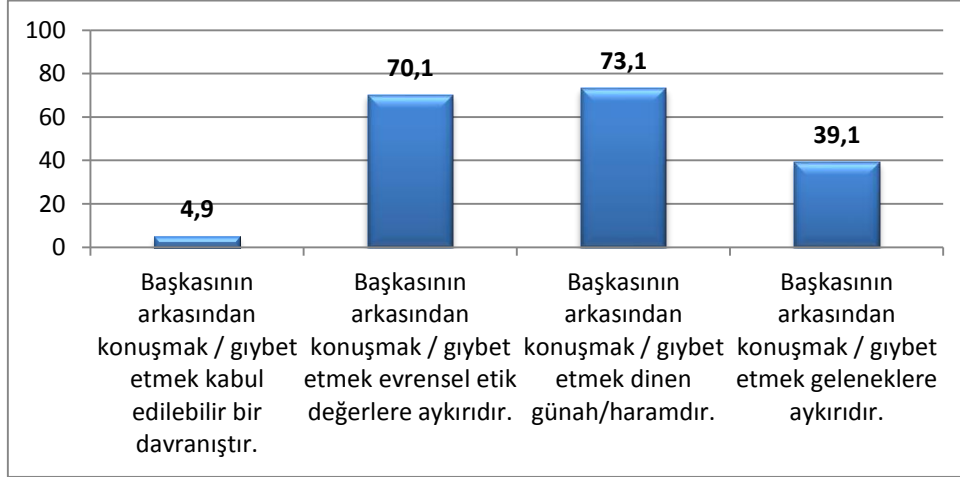
“Zarar göreceği bir durumda yalan söylemek” tutumuna bakışın ve bu tutumun sergilenme/gözlenme sıklığının, kişilerin kendilerini tanımladıkları kimliklere, yaş ve gelir durumuna göre analiz sonuçlarını gösteren değerler yukarıdaki tabloda verilmiştir.

Kendisini dindar muhafazakar ve Şeriatçı olarak görenler diğer kimliklere göre, zarar göreceği bir durumda yalan söylemeyi daha az kabul edilebilir bulmakta, yalan söylemeyi dini değerlere daha fazla aykırı bulmakta ve bu tutumu daha az sıklıkla sergilediğini ifade etmektedir.

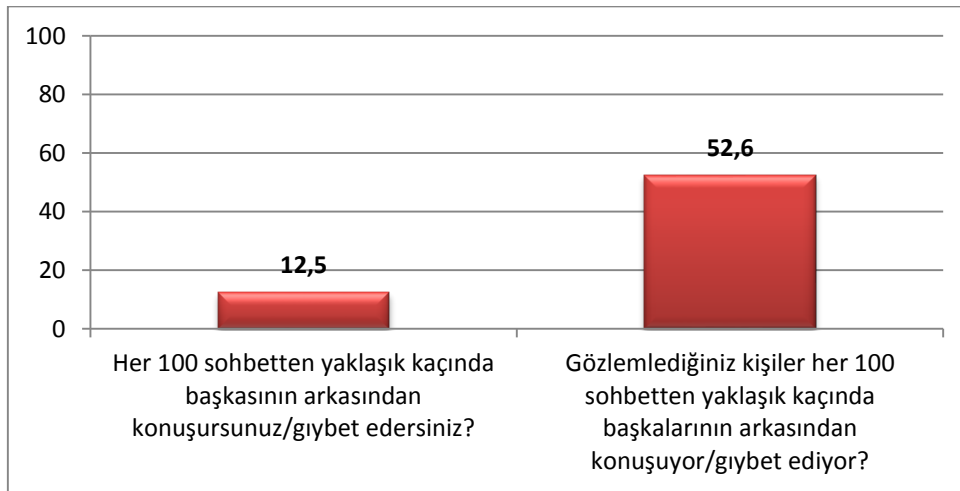
Yaşa göre farklılaşma analizi, 20-29 yaş grubundaki kişilerin zarar göreceği bir durumda yalan söylemeyi, daha fazla kabul edilebilir bir davranış olarak gördüğünü, bu olumsuz tutumu evrensel etik değerler, din ve gelenekle daha az ilişkilendirdiğini ve yaşamında daha fazla sergilediğini göstermektedir. 2 bin TL ve altında gelire sahip olanlar da diğer gelir gruplarına göre, zarar göreceği bir durumda yalan söylemeyi daha fazla kabul edilebilir bulmakta ve bu tutumu daha fazla sergilemektedir.

2.4 Başkasının Arkasından Konuşmak / Gıybet Etmek

“Başkasının arkasından konuşmak”, kişiler arasında %4.9 oranında kabul edilebilir davranış olarak ifade edilirken, bu davranışı evrensel etik değerlere aykırı görenler %70.1, dinen günah/haram olarak görenler %73.1, geleneklere aykırı olarak görenler ise %39.1’dir.

İnsanlar her 100 sohbetten ortalama 12.5’inde başkasının arkasından konuştuğunu, gözlemledikleri kişilerin ise her 100 sohbetten ortalama 52.6’sında bu tutumu sergilediğini ifade etmiştir. Kişilerin gözlemlerinin kendileri ile ilgili tespitlerinden daha doğru olduğu kabulünden hareketle, toplumda “Başkasının arkasından konuşmak”, tutumunun %50 düzeyinin altında ancak bu düzeye daha yakın sergilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Başkasının arkasından konuşmak ...					Her 100 sohbetten yaklaşık kaçında başkasının arkasından konuşursunuz? (%)	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 sohbetten yaklaşık kaçında başkalarının arkasından konuşuyor? (%)
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen günah/haramdır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)		
Siyasi Kimlik						
Sosyal Demokrat	4,0	80,2	64,7	41,2	13,6	54,0
Laik/Atatürkçü/Kemalist	6,7	78,5	60,6	38,5	11,9	51,3
Gelenekçi muhafazakar	3,9	66,2	86,7	46,7	12,0	53,0
Dindar muhafazakar	2,7	56,6	97,3	44,6	12,4	56,7
Şeriatçı	1,7	54,2	94,9	39,0	15,1	53,6
Yaş						
20-29	4,8	76,7	78,7	44,2	14,2	53,0
30-49	4,5	69,4	77,7	38,6	12,2	53,5
50 yaş ve üzeri	5,2	79,4	67,0	40,2	11,5	54,8
Hanenin Aylık Toplam Geliri						
0-2000 TL	4,4	67,8	75,8	40,5	12,1	53,1
2001-4000 TL	4,9	66,7	76,3	40,1	13,2	52,3
4001 TL ve üzeri	5,2	73,8	69,4	37,7	12,0	52,7

“Başkasının arkasından konuşmak” tutumuna bakışın ve bu tutumun sergilenme/gözlenme sıklığının, kişilerin kendilerini tanımladıkları kimliklere, yaş ve gelir durumuna göre analiz sonuçlarını gösteren değerler yukarıdaki tabloda verilmiştir.

Kendisini dindar muhafazakar veya Şeriatçı olarak görenler diğer kimliklere göre, başkasının arkasından konuşmayı daha az kabul edilebilir bulmakta, bu tutumu evrensel etik değerlere daha az, dini değerlere ise daha fazla aykırı görmektedir. Ancak, kendisini Şeriatçı olarak tanımlayanlar, bu tutumu diğer kimlik gruplarına göre en az kabul edilebilir bulan grup olmakla birlikte, bu tutumu en yüksek sıklıkla sergilediğini ifade eden kesim olmuştur.

2.5 Bireysel İlişkilerde Sergilenen Değerlerin ve Tutumların Karşılaştırılması

Bireysel ilişkilerde sergilenen ve çalışma kapsamında ölçülen dört farklı değer ve bu değerlere ait tutumların analizlerine dönük karşılaştırmalı tablo aşağıda verilmiştir. Kişiler dört farklı konu içinde “Zarar göreceği bir durumda yalan söylemek” tutumunu diğer tutumlara göre çok daha kabul edilebilir olarak değerlendirmektedir. İnsanların yaklaşık yarısının gerekçesi ne olursa olsun, yalan söylemeyi kabul edilebilir bulması etik temelde sorgulanması gereken bir durumdur. Bu şu anlama gelmektedir; insanların yarısı maddi (örneğin bir trafik kazasında) veya manevi anlamda (örneğin terfisini etkileyecek bir durumda) zarar göreceği bir durumda yalan söylemeyi kabul edilebilir bulmaktadır. Kişilerin her 100 durumdan ortalama 18’inde yalan söylediğini ve toplumun ise her 100 durumdan yaklaşık 54’ünde yalan söylediğini gözlemlediğini ifade etmesi de bu konunun değerler ve tutumlar noktasında önemli bir problem olduğunu göstermektedir. Bu durum, kişisel menfaatlerin temel değerlerin önüne geçtiğini de ortaya koymaktadır.

	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen yanlış/günah/haramdır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)	Her 100 durumdan yaklaşık bu davranışı sergilersiniz? (%)	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 durumdan kaçında bu davranışı sergiliyor (%)
Zarar göreceği bir durumda yalan söylemek	51,3	50,7	33,3	21,2	18,2	53,5
Randevuya mazeretsiz geç kalmak	12,1	84,7	13,4	30,8	6,3	29,0
Başkasının arkasından konuşmak / gıybet etmek	4,9	70,1	73,1	39,1	12,5	52,6
Sözünde durmamak	4,3	84,6	42,1	32,2	11,7	42,5
Ortalama	17,9	72,5	20,4	30,8	12,1	44,4

Kabul derecesi biraz daha düşük olmakla birlikte yaklaşık her sekiz kişiden birisi randevuya mazeretsiz geç kalmayı kabul edilebilir bulmaktadır. Yukarıda verilen iki konuya kıyasla, başkasının arkasından konuşmak ve sözünde durmamak çok daha az kabul edilebilir (yaklaşık 20 kişiden birisi tarafından) davranışlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

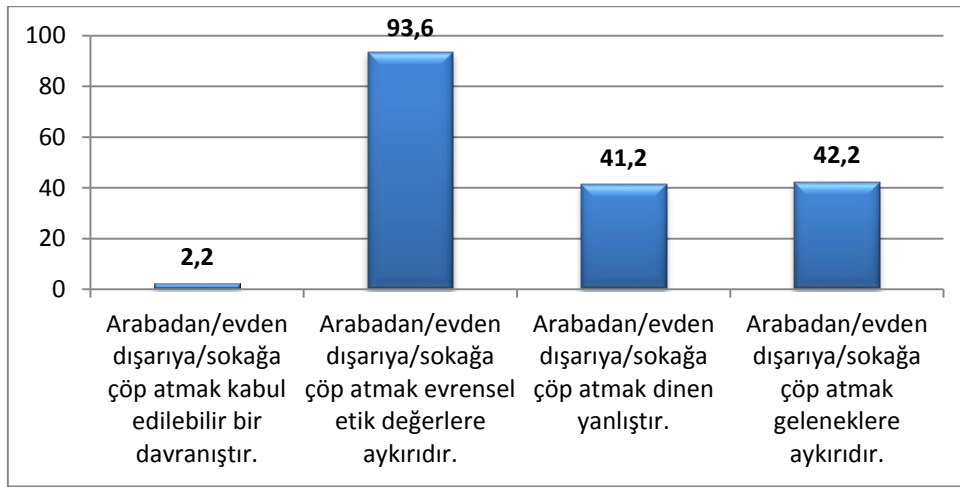
Bu dört tutumdan “başkasının arkasından konuşmak” %73.1 oranında ve diğerlerinden çok daha yüksek şekilde dinen günah/haram görülürken, “sözünde durmamak” her 100 kişiden 43’ü tarafından günah/haram kapsamında görülmektedir. “Randevuya mazeretsiz geç kalmak” çok daha düşük oranda, her 100 kişiden 13 kişi tarafından dinen yanlış/günah/haram kapsamında görülmektedir.

Tabloda verilen ve yukarıda açıklanan bu dört tutumun sergilenme sıklığı ve daha doğru bir veri olarak kabul edebileceğimiz %30-50 aralığındaki toplumda gözlenme sıklığı, etik değerler ve toplumsal ahlak konusunda ne noktada olduğumuzu göstermesi açısından oldukça çarpıcı bulgulardır. Bu durum ayrıca, aileden başlayarak eğitim sistemlerimizin ve öğretilerimizin sorgulanması gereğini de ortaya koymaktadır.

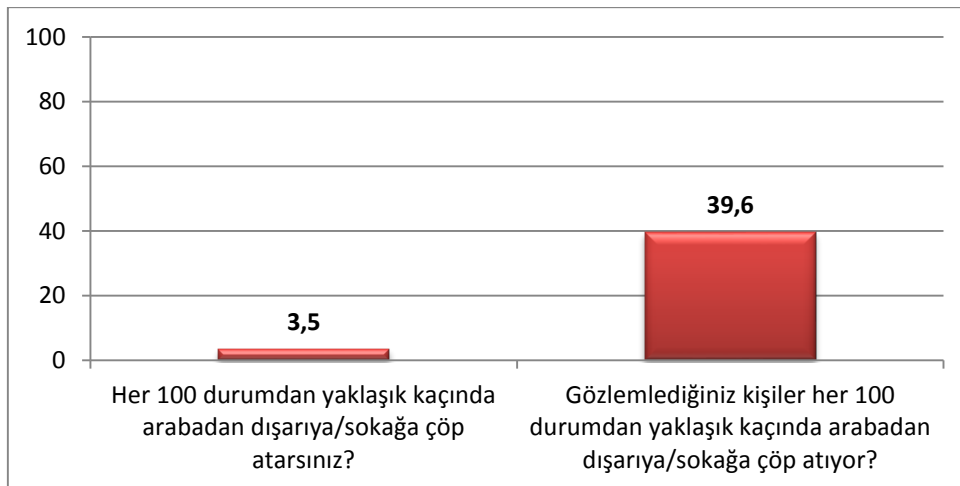
3. ORTAK YAŞAMDA DEĞERLER VE TUTUMLAR

3.1 Arabadan/Evden Dışarıya/Sokağa Çöp Atmak

“Arabadan/evden dışarıya/sokağa çöp atmak”, kişiler arasında %2.2 gibi çok düşük bir oranda kabul edilebilir bir davranış olarak ifade edilirken, bu davranışı evrensel etik değerlere aykırı görenler %93.6, dinen yanlış olarak görenler %41.2, geleneklere aykırı olarak görenler ise %42.2’dir. Bu tutumun, toplumun büyük bir çoğunluğu tarafından daha geçerli öğretiler olarak kabul edilen din ve gelenekle dahi %40’lar düzeyinde ilişkilendirilmesi, yaşanan çevre kirliliği temelindeki düşük duyarlılığın ana nedenlerinden birisi olarak görülebilir.

İnsanlar her 100 durumdan ortalama 3.5’inde evden/arabadan dışarıya çöp attığını söylerken, gözlemledikleri kişilerin ise her 100 durumdan ortalama 39.6’sında bu tutumu sergilediğini ifade etmiştir. Kişilerin gözlemlerinin kendileri ile ilgili tespitlerinden daha doğru olduğu kabulünden hareketle, toplumda “Arabadan/evden dışarıya/sokağa çöp atmak”, tutumunun %40 düzeyinin altında ancak bu düzeye daha yakın sergilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Veriler birlikte değerlendirildiğinde bu durum, kişilerin çevre duyarlılığı konusundaki değerleri içselleştirmedini ve tutumlarına yansıtmadığını göstermektedir.

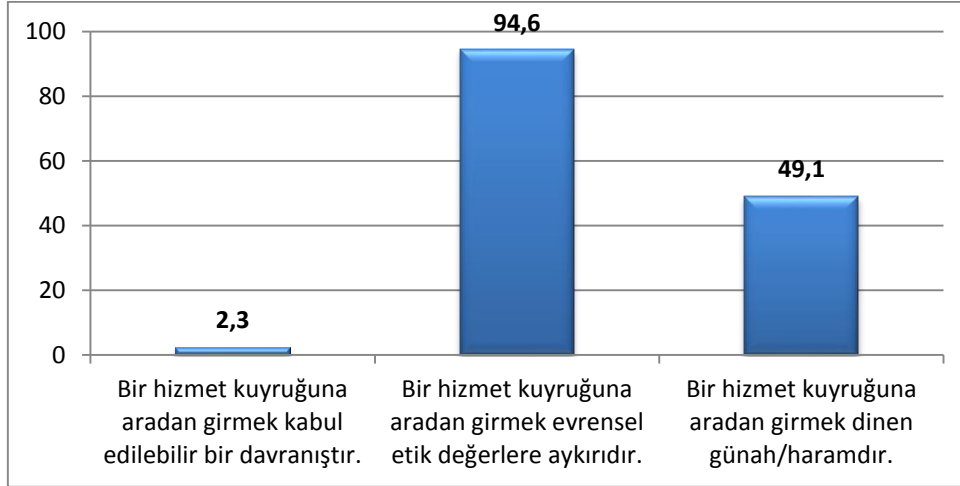
Arabadan/evden dışarıya/sokağa çöp atmak ...					Her 100 durumdan yaklaşık kaçında arabadan dışarıya/sokağa çöp atarsınız? (%)	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 durumdan yaklaşık kaçında arabadan dışarıya/sokağa çöp atıyor? (%)
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen günah/haramdır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)		
Siyasi Kimlik						
Sosyal Demokrat	2,1	96,9	34,0	40,2	2,7	44,0
Laik/Atatürkçü/Kemalist	2,2	95,8	27,5	36,8	2,9	42,2
Gelenekçi muhafazakar	3,0	93,3	49,4	49,8	4,6	38,9
Dindar muhafazakar	2,7	89,3	71,5	56,4	3,6	37,9
Şeriatçı	1,7	81,0	75,9	53,4	3,6	38,8
Yaş						
20-29	2,4	95,6	39,8	45,4	4,0	42,9
30-49	2,3	93,7	44,7	45,0	3,5	38,2
50 yaş ve üzeri	1,0	96,9	39,2	37,1	1,8	44,7
Hanenin Aylık Toplam Geliri						
0-2000 TL	3,5	93,5	41,2	44,2	3,7	40,5
2001-4000 TL	1,8	92,4	44,0	46,1	3,7	39,8
4001 TL ve üzeri	2,2	94,7	38,5	38,0	3,2	39,2

“Arabadan/evden dışarıya çöp atmak” tutumuna bakışın ve bu tutumun sergilenme/gözlenme sıklığının, kişilerin kendilerini tanımladıkları kimliklere, yaş ve gelir durumuna göre analiz sonuçlarını gösteren değerler yukarıdaki tabloda verilmiştir.

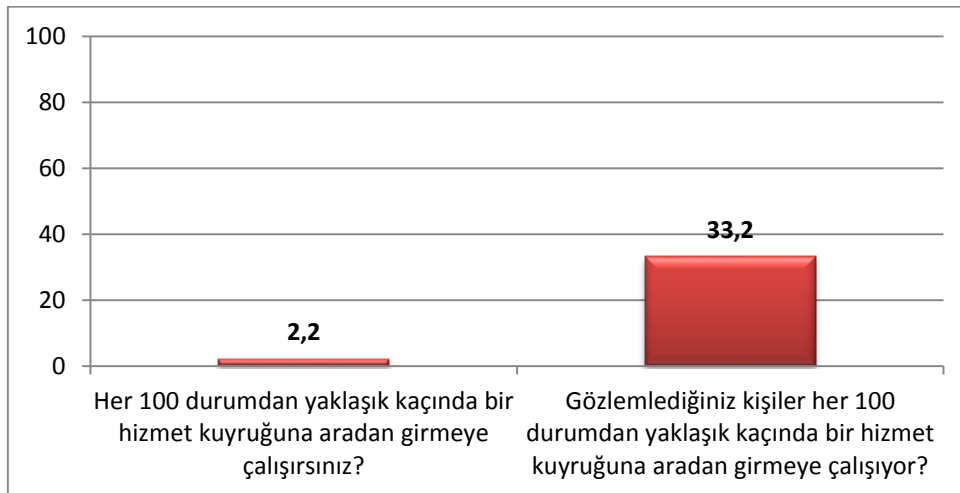
Bu tutum tüm kimlikler ve yaş-gelir gruplarında %1-2 gibi düşük düzeyde kabul edilebilir bulunurken ve yine düşük düzeylerde (%2-4) sergilenirken, kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayanlar diğer kimliklere göre, dışarıya çöp atmayı dini değerlere ve geleneklere daha fazla aykırı bulmaktadır. Bu tutum yaşa ve gelire göre çok büyük kırılmalar göstermemektedir.

3.2 Bir Hizmet Kuyruğuna Aradan Girmek

“Bir hizmet kuyruğuna aradan girmek”, kişiler arasında %2.3 gibi çok düşük bir oranda kabul edilebilir bir davranış olarak ifade edilirken, bu davranışı evrensel etik değerlere aykırı görenler %94.6, dinen günah/haram olarak görenler %49.1’dir. Bu tutumun, %50 düzeyinde dinen günah haram görülmesi, kuyruğa aradan girmek başkasının zamanını çalmakla ilişkilendirildiğinde, insanların yaklaşık yarısının bu durumu kişisel hak/kul hakkı kavramı kapsamında değerlendirmedeğini göstermektedir.

İnsanlar her 100 durumdan ortalama 2.2’sinde bir hizmet kuyruğuna aradan girdiğini söylerken, gözlemledikleri kişilerin ise her 100 durumdan ortalama 33.2’sinde bu tutumu sergilediğini ifade etmektedir. Kişilerin gözlemlerinin kendileri ile ilgili tespitlerinden daha doğru olduğu kabulünden hareketle, toplumda “Bir hizmet kuyruğuna aradan girmek”, tutumunun %33 düzeyinin altında ancak bu düzeye daha yakın sergilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

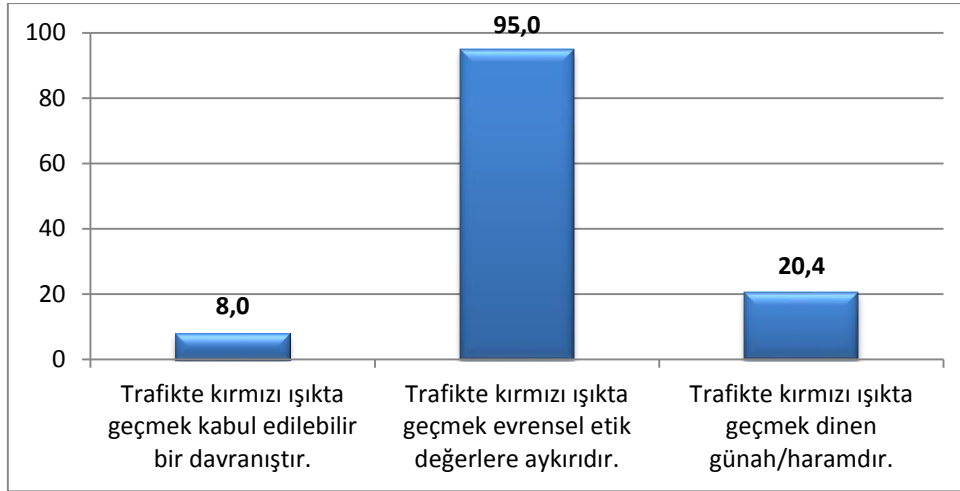
Bir hizmet kuyruğuna aradan girmek ...				Her 100 durumdan yaklaşık kaçında bir hizmet kuyruğuna aradan girmeye çalışırsınız? (%)	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 durumdan yaklaşık kaçında bir hizmet kuyruğuna aradan girmeye çalışıyor? (%)
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen günah/haramdır (%)		
Siyasi Kimlik					
Sosyal Demokrat	2,1	97,6	40,9	2,2	38,2
Laik/Atatürkçü/Kemalist	1,8	97,4	33,6	1,6	36,2
Gelenekçi muhafazakar	2,6	93,5	59,9	2,6	31,6
Dindar muhafazakar	1,7	90,9	77,2	1,7	31,0
Şeriatçı	0,0	84,5	89,7	2,3	31,8
Yaş					
20-29	2,4	93,6	51,0	2,7	36,2
30-49	2,0	94,7	54,1	1,9	32,0
50 yaş ve üzeri	0,0	97,9	43,3	1,1	34,5
Hane Aylık Gelir					
0-2000 TL	2,0	95,0	46,7	2,5	32,6
2001-4000 TL	2,7	93,1	51,5	1,9	33,1
4001 TL ve üzeri	2,0	95,8	47,4	2,3	33,5

“Bir hizmet kuyruğuna aradan girmek” tutumuna bakışın ve bu tutumun sergilenme/gözlenme sıklığının, kişilerin kendilerini tanımladıkları kimliklere, yaş ve gelir durumuna göre analiz sonuçlarını gösteren değerler yukarıdaki tabloda verilmiştir.

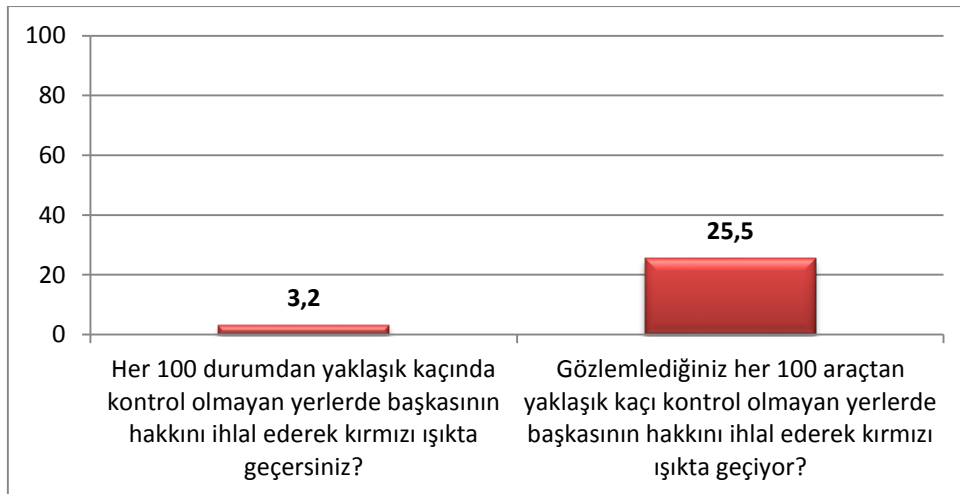
Bu tutum tüm kimlikler ve yaş-gelir gruplarında %1-2 gibi düşük düzeyde kabul edilebilir bulunurken ve yine düşük düzeylerde (%1-2) sergilenirken, kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayanlar diğer kimliklere göre, bir hizmet kuyruğuna aradan girmeyi dini değerlere daha fazla aykırı bulmaktadır. Tüm kimlikler/gruplar tarafından bu tutum %90’lar düzeyi ve üzerinde evrensel etik değerlere aykırı bulunsa da yaşa ve gelire göre çok büyük kırımlar göstermemektedir.

3.3 Trafikte Kırmızı Işıқта Geçmek

“Trafikte kırmızı ışıқта geçmek”, kişiler arasında %8 oranında kabul edilebilir bir davranış olarak ifade edilirken, bu davranışı evrensel etik değerlere aykırı görenler %95, dinen günah/haram olarak görenler %20.4’dür. Bu tutumun dini öğretiler ile %20 düzeyinde ilişkilendirilmiş olması, kuralları saymayarak kırmızı ışıқта geçmenin ve bu şekilde başkasının hakkını ihlal etmenin, insanların çoğunluğu tarafından kişisel hak veya toplumsal düzenin sağlanmasındaki rolü anlamında dini bir problem olarak görülmediğine işaret etmektedir.

İnsanlar her 100 durumdan ortalama 3.2’sinde kontrol olmayan yerlerde başkasının hakkını ihlal ederek trafikte kırmızı ışıқта geçtiğini söylerken, gözlemledikleri kişilerin ise her 100 durumdan ortalama 25.5’inde bu tutumu sergilediğini ifade etmektedir. Kişilerin gözlemlerinin kendileri ile ilgili tespitlerinden daha doğru olduğu kabulünden hareketle, toplumda “Trafikte kırmızı ışıқта geçmek”, tutumunun %25 düzeyinin altında ancak bu düzeye daha yakın sergilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

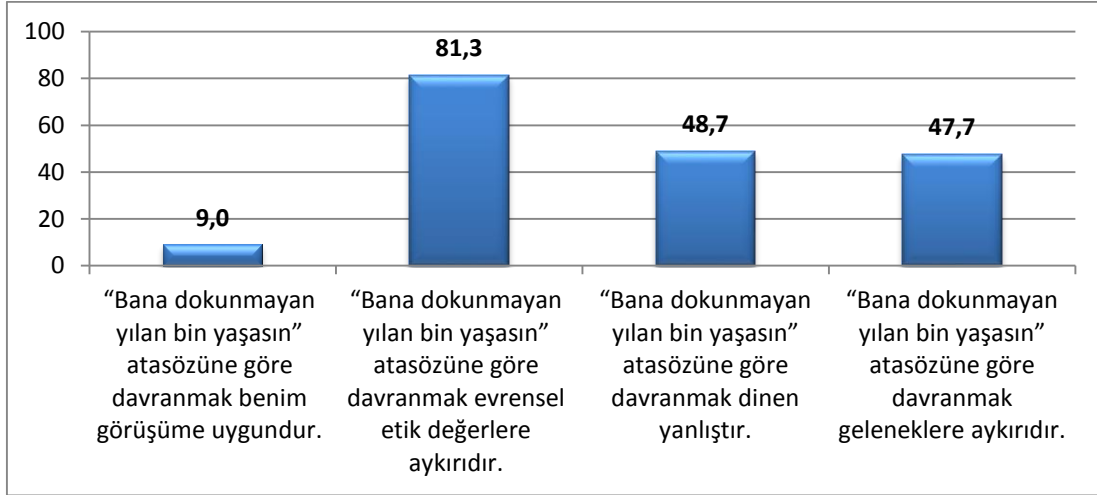
Trafikte kırmızı ışıktaki geçmek ...				Her 100 durumdan yaklaşık kaçında kontrol olmayan yerlerde başkasının hakkını ihlal ederek kırmızı ışıktaki geçersiniz? (%)	Gözlemlediğiniz her 100 araçtan yaklaşık kaç kontrol olmayan yerlerde başkasının hakkını ihlal ederek kırmızı ışıktaki geçiyor? (%)
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen günah/haramdır (%)		
Siyasi Kimlik					
Sosyal Demokrat	6,2	96,9	15,8	3,3	26,5
Laik/Atatürkçü/Kemalist	6,9	96,2	9,7	3,6	28,7
Gelenekçi muhafazakar	7,3	96,2	26,8	3,3	24,6
Dindar muhafazakar	8,4	93,0	42,6	3,4	23,0
Şeriatçı	10,3	86,2	55,2	4,1	21,8
Yaş					
20-29	11,2	96,0	19,7	3,3	26,3
30-49	7,7	94,9	22,6	3,4	25,2
50 yaş ve üzeri	6,2	97,9	20,6	2,1	27,1
Hane Aylık Gelir					
0-2000 TL	11,6	92,5	17,6	3,4	26,4
2001-4000 TL	6,9	94,8	23,2	3,2	26,2
4001 TL ve üzeri	7,9	95,8	18,5	3,1	24,7

“Trafikte kırmızı ışıktaki geçmek” tutumuna bakışın ve bu tutumun sergilenme/gözlenme sıklığının, kişilerin kendilerini tanımladıkları kimliklere, yaş ve gelir durumuna göre analiz sonuçlarını gösteren değerler yukarıdaki tabloda verilmiştir.

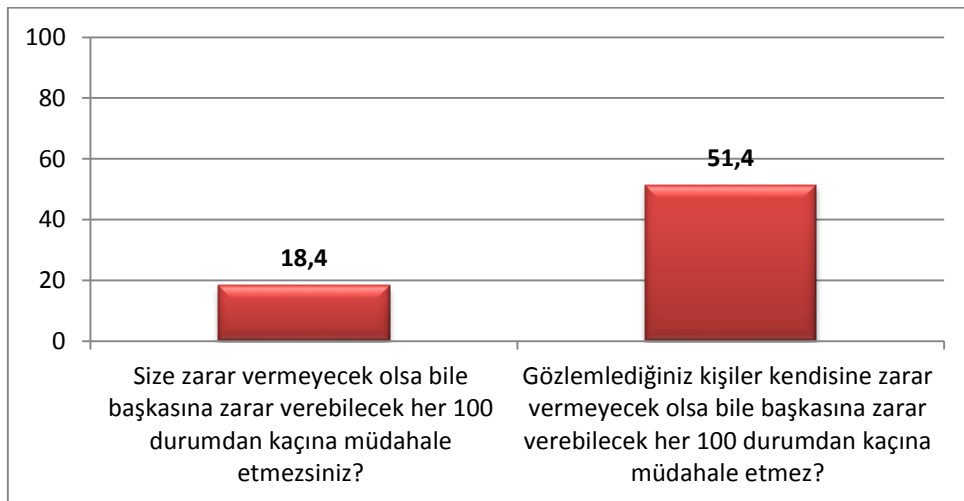
Bu tutum tüm kimlikler ve yaş-gelir gruplarında %6-11 bandında kabul edilebilir bulunmakta ve kendileri tarafından çok düşük düzeyde sergilendiği ifade edilmektedir. Kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayanlar diğer kimliklere göre, trafikte kırmızı ışıktaki geçmeyi dini değerlere daha fazla aykırı bulmaktadır. Tüm kimlikler/gruplar tarafından bu tutum yaklaşık %90’lar düzeyi ve üzerinde evrensel etik değerlere aykırı bulunmaktadır.

3.4 Bana Dokunmayan Yılan Bin Yaşasın

“Bana dokunmayan yılan bin yaşasın” atasözüne göre davranmayı uygun bulanların oranı %9 iken bu olumsuz tutumu evrensel etik değerlere aykırı görenler %81.3, dinen yanlış görenler %48.7 ve geleneklere aykırı görenler %47.7’dir. Bu tutumun dini öğretiler ve geleneğe göre yanlışlığını vurgulayanların oranının %50’lerin altında olması toplumsal sorumluluk ve toplumsal akıl anlamında bilinç düzeyinin düşük olduğuna işaret etmektedir.

İnsanlar kendisine zarar vermese de başkasına zarar verebilecek her 100 durumdan ortalama 18.4’üne müdahale etmediğini söylerken, gözlemledikleri kişilerin her 100 durumdan ortalama 51.4’ünde başkasına zarar verebilecek şeylere müdahale etmediğini belirtmektedir. Bu iki veri birlikte yorumlandığında, bu tutumun toplumda %50 düzeyinin altında, ancak bu düzeye daha yakın sergilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

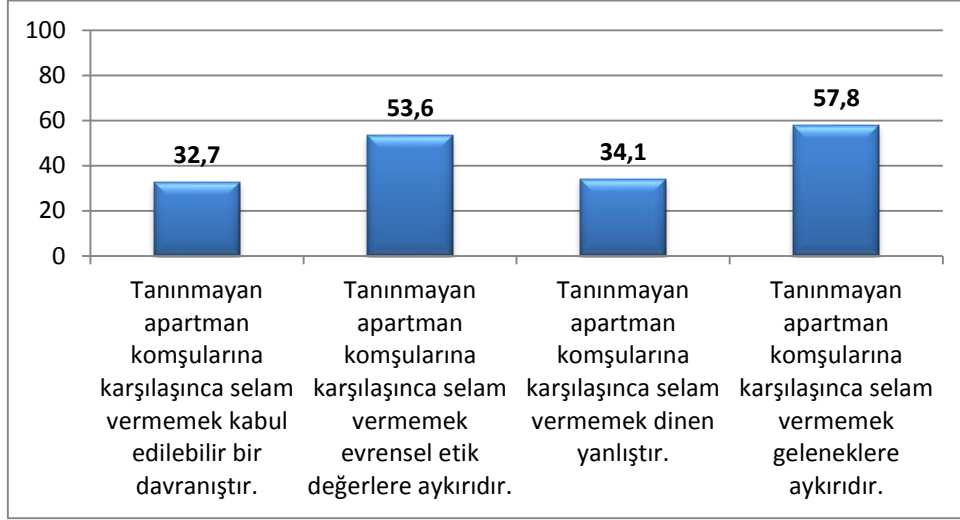
“Bana dokunmayan yılan bin yaşasın” atasözüne göre davranmak ...					Size zarar vermeyecek olsa bile başkasına zarar verebilecek her 100 durumdan kaçına müdahale etmezsiniz? (%)	Gözlemlediğiniz kişiler kendisine zarar vermeyecek olsa bile başkasına zarar verebilecek her 100 durumdan kaçına müdahale etmez? (%)
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen yanlışdır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)		
Siyasi Kimlik						
Sosyal Demokrat	7,6	86,3	36,4	41,2	18,8	53,3
Laik/Atatürkçü/Kemalist	8,3	87,0	31,4	40,9	18,1	54,1
Gelenekçi muhafazakar	9,1	80,4	59,9	61,1	17,6	51,6
Dindar muhafazakar	8,1	75,5	80,2	59,4	17,3	75,5
Şeriatçı	5,2	65,5	93,1	62,1	17,2	48,1
Yaş						
20-29	14,5	77,1	48,2	47,4	22,9	53,9
30-49	7,6	81,6	52,6	49,8	17,6	52,4
50 yaş ve üzeri	2,1	87,6	52,6	49,5	15,9	54,5
Hanenin Aylık Toplam Geliri						
0-2000 TL	18,1	73,4	44,7	43,7	20,3	53,5
2001-4000 TL	7,4	79,1	53,9	50,9	17,8	49,4
4001 TL ve üzeri	7,7	85,5	45,3	45,8	18,3	52,6

“Bana dokunmayan yılan bin yaşasın” atasözüne bakışın ve bu yöndeki tutumların sergilenme/gözlenme sıklığının, kişilerin kendilerini tanımladıkları kimliklere, yaş ve gelir durumuna göre analiz sonuçlarını gösteren değerler yukarıdaki tabloda verilmiştir.

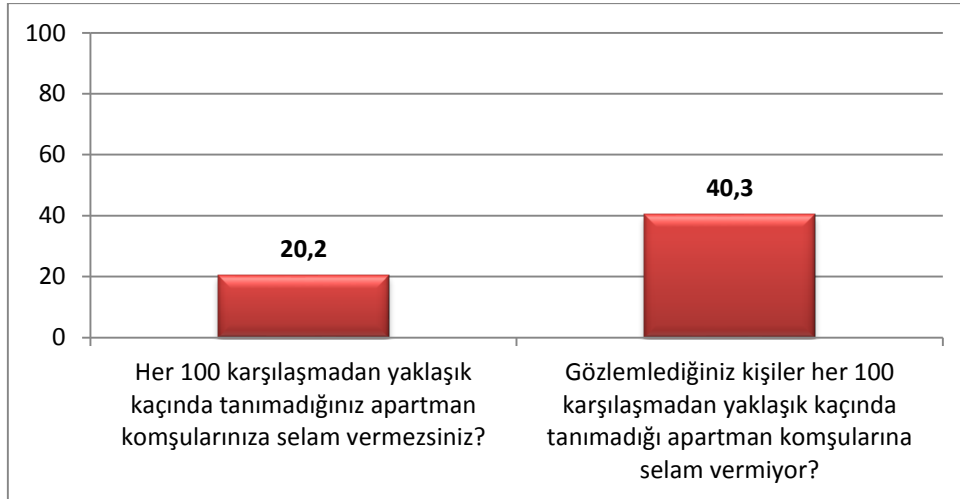
Kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayanlar “Bana dokunmayan yılan bin yaşasın” atasözüne göre davranmayı diğer kimliklere göre dini değerlere daha fazla, evrensel etik değerlere ise daha az aykırı bulmaktadır. Tüm kimlikler/gruplar (dindar muhafazakarlar hariç) bu tutumu %20’ler düzeyinde sergilediğini kabul etmiş olsa da bu tutumun toplumda gözlenme sıklığı %50’ler düzeyindedir. Dindar muhafazakarlar ise diğerlerinden farklı olarak bu tutumu %8 sıklığında sergilediğini, toplumda ise %75 düzeyinde gözlemlediğini ifade etmektedir. Bu durum, bireysel menfaatlerin daha fazla öne çıktığını, toplumsal sorumluluk duygusunun ise zayıfladığını göstermektedir.

3.5 Tanınmayan Apartman Komşularıyla Selamlaşmak

“Tanınmayan apartman komşularına karşılaşıncsa selam vermemek”, kişiler arasında %32.7 oranında kabul edilebilir bir davranış olarak ifade edilirken, bu davranışı evrensel etik değerlere aykırı görenler %53.6, dinen günah/haram olarak görenler %34.1 ve geleneklere aykırı görenler %57.8’dir.

İnsanlar her 100 durumdan ortalama 20.2’sinde tanınmayan apartman komşuları ile karşılaşıncsa selam vermediğini söylerken, gözlemledikleri kişilerin ise her 100 durumdan ortalama 40.3’ünde selam vermediğini ifade etmektedir.

Tanınmayan apartman komşularına karşılaşıncsa selam vermemek ...					Her 100 karşılaşmadan yaklaşık kaçında tanımadığınız apartman komşularınıza selam vermezsiniz? (%)	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 karşılaşmadan yaklaşık kaçında tanımadığı apartman komşularına selam vermiyor? (%)
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen yanlıştır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)		
Siyasi Kimlik						
Sosyal Demokrat	36,8	54,3	24,4	54,6	21,6	43,7
Laik/Atatürkçü/Kemalist	33,8	54,2	22,9	56,1	20,4	42,8
Gelenekçi muhafazakar	32,9	54,8	41,1	63,1	20,4	38,8
Dindar muhafazakar	28,5	55,7	61,4	64,8	20,5	40,9
Şeriatçı	24,1	53,4	75,9	67,2	23,4	45,3
Yaş						
20-29	45,4	46,6	32,9	57,4	26,0	44,5
30-49	30,3	56,1	37,6	59,7	20,1	40,8
50 yaş ve üzeri	19,6	63,9	40,2	67,0	13,1	40,7
Hanenin Aylık Toplam Geliri						
0-2000 TL	39,2	47,7	34,2	53,8	21,9	42,4
2001-4000 TL	30,1	51,7	36,6	60,7	19,4	39,6
4001 TL ve üzeri	33,3	56,9	32,0	56,4	20,5	40,5

“Tanınmayan apartman komşularına karşılaşıncsa selam vermemek” tutumu tüm kimliklerde/gruplarda %30’lar düzeyinde kabul edilebilir bulunurken ve %20’ler düzeyinde sergilendiği ifade edilirken, kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayanlar diğer kimliklere göre, apartman komşularına selam vermemeyi dini değerlere ve geleneklere daha fazla aykırı bulmaktadır. Bu tutum kişilerin yaşı yükseldikçe; daha az kabul edilebilir bulunmakta, evrensel etik değerlerle, dinle ve geleneklerle daha fazla ilişkilendirilmekte ve daha az sergilendiği ifade edilmektedir.

3.6 Ortak Yaşamda Sergilenen Değerlerin ve Tutumların Karşılaştırılması

Ortak yaşamda sergilenen ve çalışma kapsamında ölçülen beş farklı değerden/tutumdan seçilen en önemli üçünün analizlerine dönük karşılaştırmalı tablo aşağıda verilmiştir. Kişiler üç farklı konu içinde “trafikte kırmızı ışıkta geçmek” tutumunu diğer tutumlara göre daha kabul edilebilir olarak görmekte ve bu tutumu dini değerlerle daha az özdeşleştirmektedir. Her beş kişiden dördünün trafikte kırmızı ışıkta geçmeyi, her beş kişiden üçünün arabadan/evden dışarıya çöp atmayı ve her iki kişiden birisinin hizmet kuyruğuna aradan girmeyi dini değerler temelinde problem olarak görmemesi ve bu üç tutumun da toplumda yaklaşık her üç kişiden birisinde gözlemlenmesi, ülkemizde dini öğretiler ve başkalarının haklarına saygı noktasında önemli problemler olduğuna işaret etmektedir.

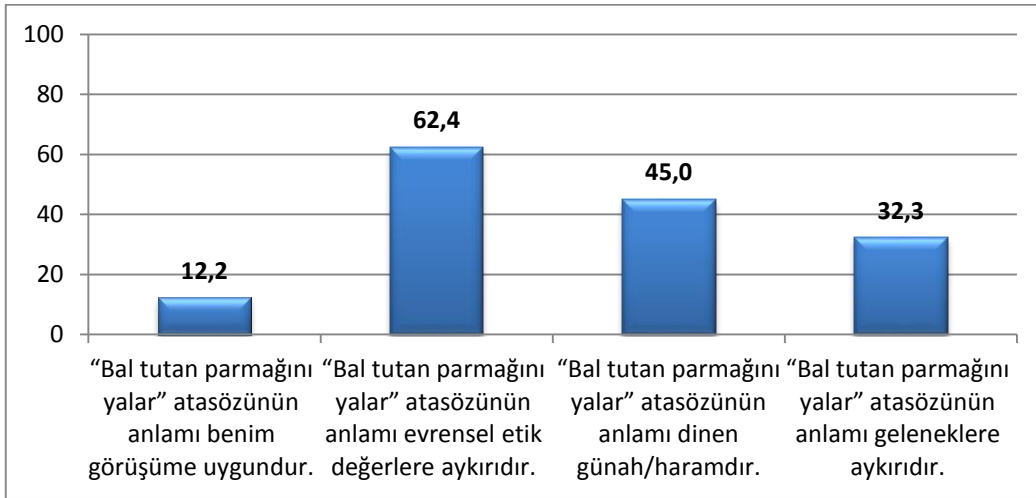
Kişilerin bu tutumları sergileme sıklıkları ile toplumdaki gözlemleri arasında ortalama %30’luk fark olması ise büyük oranda sosyal beğenirlik etkisiyle kişilerin, kendi davranışları hakkında doğruyu söylemediğini göstermektedir. Bir önceki başlıktaki verilerde, kişilerin zarar göreceği bir durumda yalan söylemeyi %50’ler düzeyinde kabul edilebilir bulması da sosyal beğenirlik konusundaki değerlendirmelerimizi doğrulamaktadır. Bu durum, aileden başlayarak eğitim sistemlerimizin ve öğretilerimizin sorgulanması gereğini ortaya koymaktadır.

	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen yanlış/günah/haramdır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)	Her 100 durumdan yaklaşık bu davranışı sergilersiniz? (%)	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 durumdan kaçında bu davranışı sergiliyor (%)
Trafikte kırmızı ışıkta geçmek	8,0	95,0	20,4	-	3,2	25,5
Arabadan/evden dışarıya/sokağa çöp atmak	2,2	93,6	41,2	42,2	3,5	39,6
Bir hizmet kuyruğuna aradan girmek	2,3	94,6	49,1	-	2,2	33,2
Ortalama	4,1	94,4	36,9	-	2,3	32,7

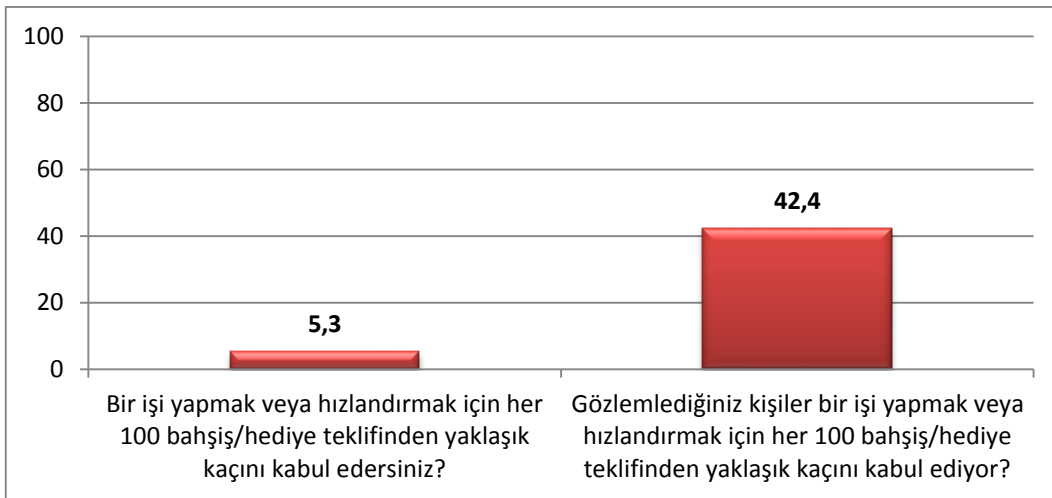
4. ÇALIŞMA HAYATINDA DEĞERLER VE TUTUMLAR

4.1 Bal Tutan Parmağını Yalar

“Bal tutan parmağını yalar” atasözünün anlamını kendi görüşüne uygun bulanların oranı %12.2 iken bu atasözünün anlamını evrensel etik değerlere aykırı görenler %62.4, dinen günah/haram görenler %45.4 ve geleneklere aykırı görenler %32.3’tür. Bu tutumun dini öğretiler ve geleneğe göre yanlışlığını vurgulayanların oranının %50’lerin altında olması dikkat çekilmesi gereken bir konudur.

İnsanlar bir işi yapmak veya hızlandırmak için her 100 bahşış/hediye teklifinden yaklaşık 5.3’ünü (ortalama) kabul ettiğini söylerken, gözlemlen kişilerde bu oran %42.4’e yükselmektedir. Mevcut bulgulardan ve gözlemlerin daha doğru olacağı kabulünden hareket edildiğinde, bu tutumun toplumda %40 düzeyinin altında ancak bu düzeye daha yakın sergilendiği söylenebilir. Ayrıca, bu atasözünün tavsiye ettiği davranışı sergileme sıklığının, atasözünü kabul düzeyinden daha düşük olması hem sosyal beğenirlikle ilgili yukarıdaki tespitimizi doğrulamakta hem de bu sorudaki yüksek sosyal beğenirlik etkisini ortaya koymaktadır.

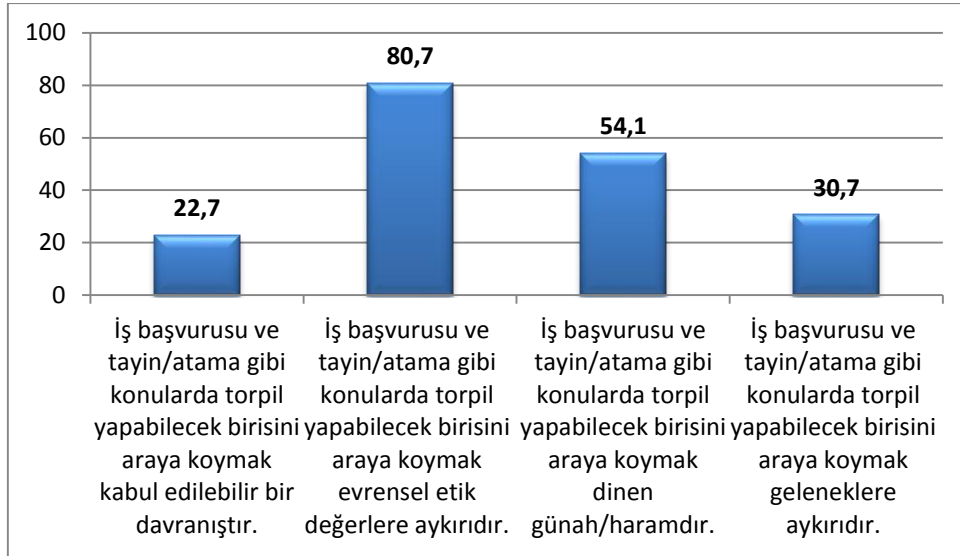
“Bal tutan parmağını yalar” atasözünün anlamı ...					Bir işi yapmak veya hızlandırmak için her 100 bahşış/hediye teklifinden yaklaşık kaçını kabul edersiniz? (%)	Gözlemlediğiniz kişiler bir işi yapmak veya hızlandırmak için her 100 bahşış/hediye teklifinden yaklaşık kaçını kabul ediyor? (%)
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen günah/haramdır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)		
Siyasi Kimlik						
Sosyal Demokrat	12,0	73,2	40,9	32,3	5,1	45,9
Laik/Atatürkçü/Kemalist	11,3	68,2	38,1	30,4	6,3	48,7
Gelenekçi muhafazakar	12,9	61,3	53,0	41,3	5,6	42,3
Dindar muhafazakar	11,1	56,7	62,4	38,6	3,3	35,3
Şeriatçı	10,3	55,2	67,2	34,5	3,8	33,2
Yaş						
20-29	16,1	73,5	51,0	34,1	6,8	48,2
30-49	14,4	72,8	55,2	40,3	4,8	40,4
50 yaş ve üzeri	5,2	84,5	66,0	44,3	2,0	44,4
Hane Aylık Gelir						
0-2000 TL	22,1	51,3	35,2	26,1	11,3	50,7
2001-4000 TL	11,9	61,5	46,1	34,1	5,5	41,7
4001 TL ve üzeri	9,6	66,4	46,7	32,3	3,5	40,6

“Bal tutan parmağını yalar” atasözüne bakışın ve bu yöndeki tutumların sergilenme/gözlenme sıklığının, kişilerin kendilerini tanımladıkları kimliklere, yaş ve gelir durumuna göre analiz sonuçlarını gösteren değerler yukarıdaki tabloda verilmiştir.

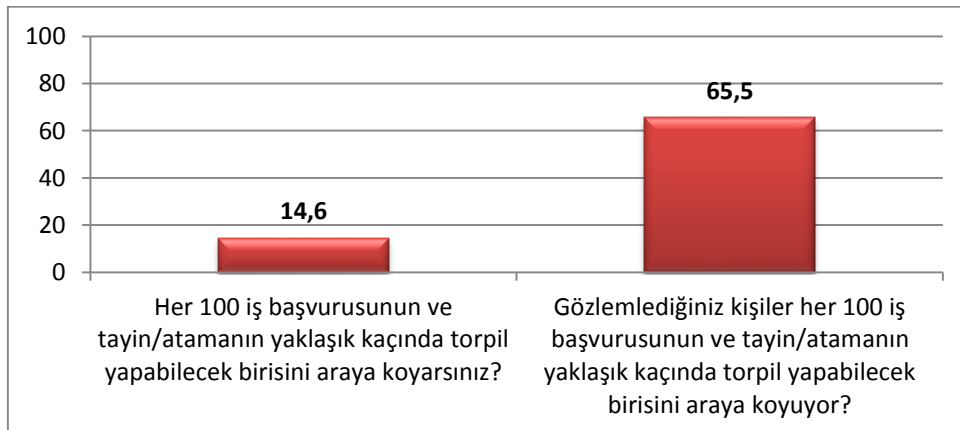
Kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayanlar “Bal tutan parmağını yalar” atasözüne göre davranmayı diğer kimliklere göre dini değerlere daha fazla, evrensel etik değerlere ise daha az aykırı bulmaktadır. Kişilerin yaşları ve gelirleri yükseldikçe, bu tutumu kabul edilebilir bulma oranı düşmekte ve bu davranış evrensel etik ve dini değerlere daha fazla aykırı bulunmaktadır.

4.2 İş Başvurusu ve Tayin/Atama Gibi Konularda Torpil Yapabilecek Birisini Araya Koymak

“İş başvurusu ve tayin/atama gibi konularda torpil yapabilecek birisini araya koymak”, kişiler arasında %22.7 oranında kabul edilebilir bir davranış olarak ifade edilirken (bu cevapta önemli düzeyde sosyal beğenirlik etkisi olduğu değerlendirilmektedir), bu tutumu evrensel etik değerlere aykırı görenler %80.7, dinen haram/günah olarak görenler %54.1 ve geleneklere aykırı görenler %30.7’dir. Torpil konusunun bir olumsuz tutum olarak dini öğretilerden ve geleneklerden çok daha fazla evrensel etik değerlerle ilişkilendirildiği görülmektedir.

İnsanlar her 100 durumdan 14.6’sında iş başvurusu ve tayin/atama gibi konularda torpil yapabilecek birisini araya koyduğunu söylerken, gözlemledikleri kişilerin her 100 durumda ortalama 65.5’inde bu tutumu sergilediğini ifade etmiştir. Yine kişilerin gözlemlerinden hareket edildiğinde, toplumda insanların yaklaşık her üç durumdan ikisinde torpil yapabilecek birisini araya koyduğu söylenebilir. Kişilerin bu tutumu sergileme sıklığı ile toplumdaki gözlemleri arasında ortalama %50’lik bir fark olması ise büyük oranda sosyal beğenirlik etkisiyle kişilerin kendi davranışları hakkında çok da doğruyu söylemediğini göstermektedir. Benzer şekilde, başvurusu ve tayin/atama gibi konularda torpil yapabilecek birisini araya koyma davranışını sergileme sıklığının, bu tutumun kabul düzeyinden daha düşük olması da bu sorudaki yüksek sosyal beğenirlik etkisini teyit etmektedir.

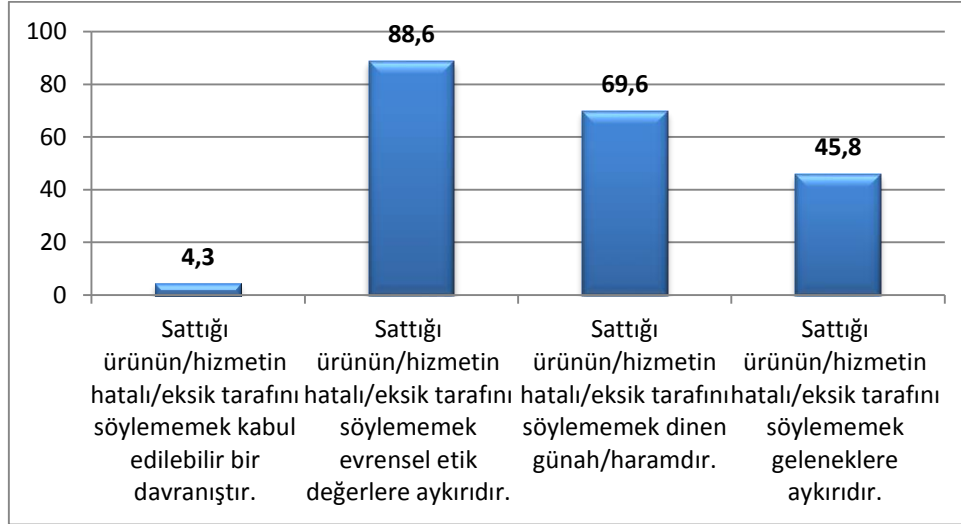
İş başvurusu ve tayin/atama gibi konularda torpil yapabilecek birisini araya koymak ...					Her 100 iş başvurusunun ve tayin/atamanın yaklaşık kaçında torpil yapabilecek birisini araya koyarsınız? (%)	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 iş başvurusunun ve tayin/atamanın yaklaşık kaçında torpil yapabilecek birisini araya koyuyor? (%)
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen günah/haramdır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)		
Siyasi Kimlik						
Sosyal Demokrat	24,5	85,4	47,9	29,5	12,6	68,5
Laik/Atatürkçü/Kemalist	25,8	84,0	41,3	26,2	16,6	68,7
Gelenekçi muhafazakar	22,4	79,9	62,6	37,9	14,8	67,3
Dindar muhafazakar	18,8	75,8	75,8	42,6	13,4	61,2
Şeriatçı	21,6	74,5	82,4	45,1	11,3	63,4
Yaş						
20-29	21,3	83,5	62,2	32,1	16,8	69,5
30-49	21,9	81,5	55,0	32,0	13,5	63,8
50 yaş ve üzeri	24,7	78,4	45,4	27,8	14,1	71,8
Hane Aylık Gelir						
0-2000 TL	23,1	78,1	55,6	32,5	15,2	68,5
2001-4000 TL	20,4	81,4	56,0	33,2	14,4	65,5
4001 TL ve üzeri	24,9	80,7	51,8	27,7	14,6	64,8

“İş başvurusu ve tayin/atama gibi konularda torpil yapabilecek birisini araya koymak” tutumuna bakışın ve bu tutumun sergilenme/gözlenme sıklığının, kişilerin kendilerini tanımladıkları kimliklere, yaş ve gelir durumuna göre analiz sonuçlarını gösteren değerler yukarıdaki tabloda verilmiştir.

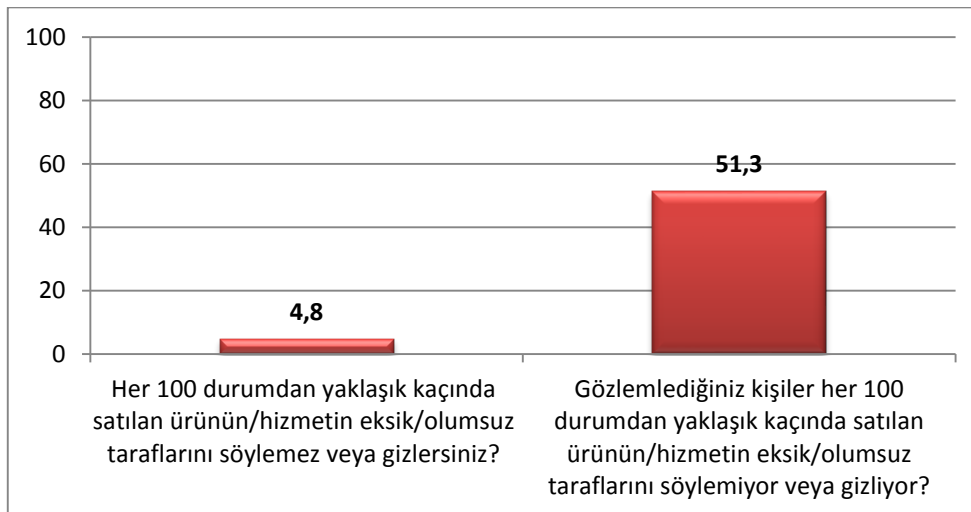
Torpil yaptırmak tüm kimlik ve gruplarda %20’ler düzeyinde kabul edilebilir bulunmaktadır. Kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayanlarda diğer kimliklere göre, torpil yaptırmak evrensel etik değerler çerçevesinde daha az; dini değerler çerçevesinde ise daha fazla sorgulanmaktadır.

4.3 Satılan Ürünün/Hizmetin Hatalı/Eksik Tarafını Söylememek

“Satılan ürünün/hizmetin hatalı/eksik tarafını söylememek”, kişiler arasında %4.3 oranında kabul edilebilir bir davranış olarak ifade edilirken, bu tutumu evrensel etik değerlere aykırı görenler %88.6, dinen haram/günah olarak görenler %69.6 ve geleneklere aykırı görenler %45.8’dir. Bu tutumun da dini öğretilerden ve geleneklerden çok daha fazla evrensel etik değerlere aykırı olarak değerlendirildiği görülmektedir.

İnsanlar her 100 durumdan 4.8’sinde satılan ürünün/hizmetin hatalı/eksik tarafını söylemediğini söylerken, gözlemledikleri kişilerin her 100 durumdan ortalama 51.3’ünde bu tutumu sergilediğini ifade etmektedir. Kişilerin gözlemlerinden hareket edildiğinde, toplumda insanların yaklaşık yarısının bu tutumu sergilediği söylenebilir.

Sattığı ürünün/hizmetin hatalı/eksik tarafını söylememek ...					Her 100 durumdan yaklaşık kaçında satılan ürünün/hizmetin eksik/olumsuz taraflarını söylemez veya gizlersiniz? (%)	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 durumdan yaklaşık kaçında satılan ürünün/hizmetin eksik/olumsuz taraflarını söylemiyor veya gizliyor? (%)
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen günah/haramdır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)		
Siyasi Kimlik						
Sosyal Demokrat	6,5	94,3	62,1	44,1	6,1	53,7
Laik/Atatürkçü/Kemalist	4,2	93,5	57,3	38,3	3,9	53,5
Gelenekçi muhafazakar	2,3	89,3	82,7	59,3	4,3	51,2
Dindar muhafazakar	2,7	80,5	90,6	59,0	5,9	49,7
Şeriatçı	0,0	80,4	98,0	58,8	7,0	49,4
Yaş						
20-29	4,4	91,2	71,5	49,8	6,6	53,5
30-49	3,6	87,6	74,0	47,6	3,9	50,7
50 yaş ve üzeri	3,1	92,8	59,8	39,2	1,6	56,3
Hane Aylık Gelir						
0-2000 TL	6,5	85,8	67,5	49,1	6,6	49,4
2001-4000 TL	3,5	87,2	71,8	48,4	4,8	51,0
4001 TL ve üzeri	4,4	90,7	68,1	42,2	4,2	52,3

“Sattığı ürünün/hizmetin hatalı/eksik tarafını söylememek” tutumuna bakışın ve bu tutumun sergilenme/gözlenme sıklığının, kişilerin kendilerini tanımladıkları kimliklere, yaş ve gelir durumuna göre analiz sonuçlarını gösteren değerler yukarıdaki tabloda verilmiştir.

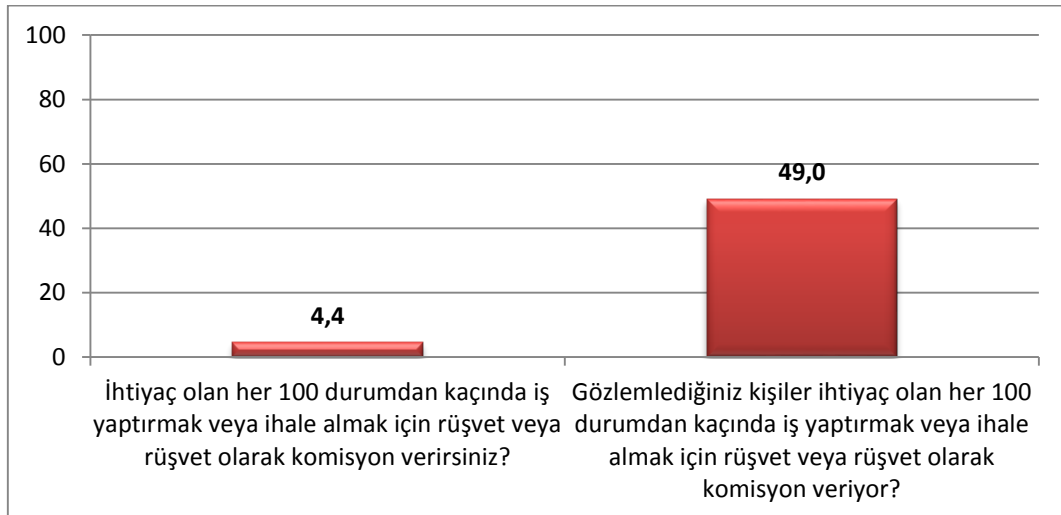
Bu tutum tüm kimlikler ve yaş-gelir gruplarında düşük düzeyde kabul edilebilir bulunmakta ve kendileri tarafından yine çok düşük düzeyde sergilendiği ifade edilmektedir. Kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayanlar diğer kimliklere göre, sattığı ürünün/hizmetin hatalı/eksik tarafını söylememeyi evrensel etik değerlerden daha çok, dini değerlere ve geleneklere aykırı bulmaktadır.

4.4 Kaz Gelecek Yerden Tavuk Esirgenmez

“Kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez” atasözünün tavsiye ettiği davranışı kabul edilebilir bulanların oranı %7.1 iken, bu atasözünün tavsiye ettiği davranışı evrensel etik değerlere aykırı görenler %85.9, dinen günah/haram görenler %67 ve geleneklere aykırı görenler %46.2’dir. Bu tutumun da dini öğretilerden ve geleneklerden çok daha fazla, evrensel etik değerlere aykırı olarak değerlendirildiği görülmektedir.

İnsanlar her 100 durumdan 4.4’ünde iş yaptırmak veya ihale almak için rüşvet veya rüşvet olarak komisyon verdiğini söylerken, gözlemledikleri kişilerin her 100 durumdan ortalama 49’unda bu tutumu sergilediğini ifade etmiştir. Kişilerin gözlemlerinden hareket edildiğinde, toplumda insanların yarısına yakınının bu tutumu sergilediği söylenebilir.

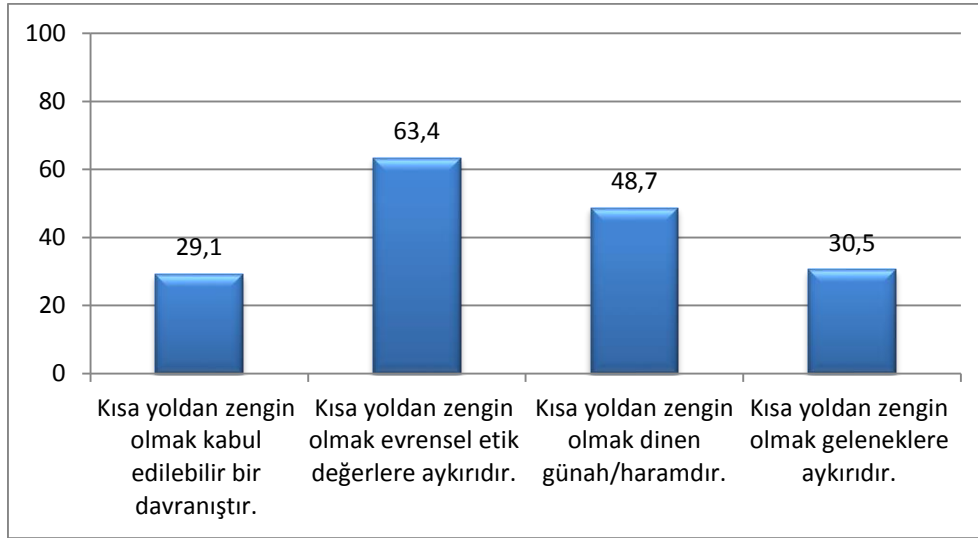

“Kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez” atasözünün tavsiye ettiği davranış ...					İhtiyaç olan her 100 durumdan kaçında iş yaptırmak veya ihale almak için rüşvet veya rüşvet olarak komisyon verirsiniz? (%)	Gözlemlediğiniz kişiler ihtiyaç olan her 100 durumdan kaçında iş yaptırmak veya ihale almak için rüşvet veya rüşvet olarak komisyon veriyor? (%)
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen günah/haramdır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)		
Siyasi Kimlik						
Sosyal Demokrat	7,7	91,2	59,4	42,9	4,2	55,6
Laik/Atatürkçü/Kemalist	7,9	89,6	57,3	41,5	5,4	55,4
Gelenekçi muhafazakar	6,3	85,7	79,2	57,7	4,8	47,9
Dindar muhafazakar	5,1	80,5	88,7	54,3	3,7	41,1
Şeriatçı	3,9	80,4	90,2	56,9	4,7	43,2
Yaş						
20-29	7,6	85,9	70,7	47,4	5,0	53,9
30-49	5,9	87,3	70,0	48,7	4,5	47,9
50 yaş ve üzeri	7,2	87,6	60,8	46,4	3,6	52,2
Hane Aylık Gelir						
0-2000 TL	13,0	78,7	62,1	42,6	6,6	51,0
2001-4000 TL	5,2	85,3	69,2	50,5	3,8	47,9
4001 TL ve üzeri	7,2	88,4	66,4	43,1	4,4	49,4

Kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayanlar “Kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez” atasözünün tavsiye ettiği davranışı diğer kimliklere göre dini değerlere ve geleneklere daha fazla, evrensel etik değerlere daha az aykırı bulmaktadır.

4.5 Kısa Yoldan Zengin Olmak

“Kısa yoldan zengin olmak”, kişiler arasında %29.1 oranında kabul edilebilir bir davranış olarak ifade edilirken, bu tutumu evrensel etik değerlere aykırı görenler %63.4, dinen haram/günah olarak görenler %48.7 ve geleneklere aykırı görenler %30.5’dir. Bu tutumun da dini öğretilerden ve geleneklerden çok daha fazla evrensel etik değerlere aykırı olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Kısa yoldan zengin olmak bakışı ölçen soruların, kişilerin kendilerini tanımladıkları kimliklere, yaş ve gelir durumuna göre analiz sonuçlarını gösteren değerler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Kısa yoldan zengin olmak ...				
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen günah/haramdır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)
Siyasi Kimlik				
Sosyal Demokrat	29,1	67,4	46,4	25,3
Laik/Atatürkçü/Kemalist	30,2	68,7	42,9	25,5
Gelenekçi muhafazakar	28,0	61,7	59,8	40,0
Dindar muhafazakar	25,0	62,1	60,5	38,3
Şeriatçı	29,4	51,0	62,7	43,1
Yaş				
20-29	39,8	55,8	47,4	29,7
30-49	26,3	64,3	50,5	32,5
50 yaş ve üzeri	14,4	80,4	57,7	35,1
Hane Aylık Gelir				
0-2000 TL	36,7	58,0	45,6	30,2
2001-4000 TL	26,3	64,9	53,6	33,0
4001 TL ve üzeri	29,4	63,6	45,0	28,2

4.6 Çalışma Hayatında Sergilenen Değerlerin ve Tutumların Karşılaştırılması

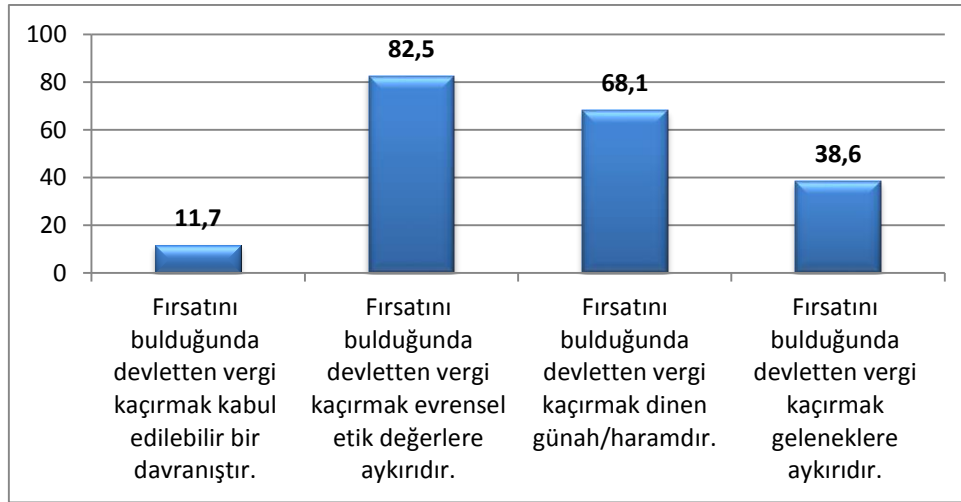
Çalışma yaşamında sergilenen dört farklı değer/tutumun analizlerine dönük karşılaştırmalı tablo aşağıda verilmiştir. Kişiler dört farklı konu içinde “Torpil yapabilecek birisini araya koymak” tutumunu diğer tutumlara göre daha kabul edilebilir bulmakta; dini değerlere ise daha az aykırı görmektedir. Ortalama her iki kişiden birinin, torpil yapabilecek birisini araya koymayı ve işi yapmak için hediye/bahşış almayı dini değerler temelinde problem olarak görmemesi ve bu iki tutumun da toplumda yaklaşık her iki kişiden birisinde gözlemlenmesi değerler temelinde önemli bir probleme işaret etmektedir. Kişilerin bu tutumları sergileme sıklıkları ile toplumdaki gözlemleri arasında ortalama %45’lik fark olması yine büyük oranda sosyal beğenirlik etkisiyle açıklanabilir.

	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen yanlış/günah/haramdır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)	Her 100 durumdan yaklaşık bu davranışı sergilersiniz? (%)	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 durumdan kaçında bu davranışı sergiliyor (%)
Torpil yapabilecek birisini araya koymak	22,7	80,7	54,1	30,7	14,6	65,5
Bir işi yapmak için hediye/bahşış almak	12,2	62,4	45,0	32,3	5,3	42,4
İş yaptırmak için rüşvet/komisyon vermek	7,1	85,9	67,0	46,2	4,4	49,0
Satılan ürünün/hizmetin hatalı/eksik tarafını söylememek	4,3	88,6	69,6	45,8	4,8	51,3
Ortalama	11,5	79,4	58,7	38,7	7,2	52,0

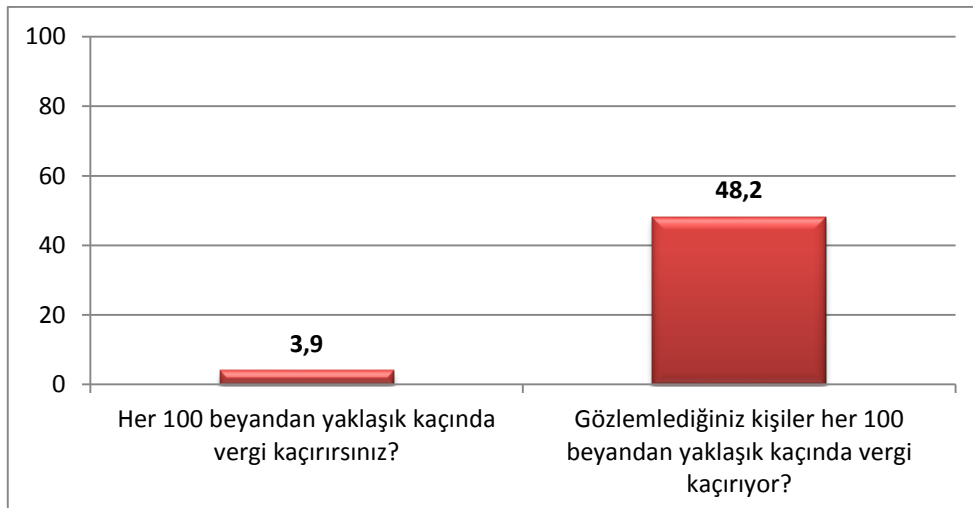
5. DEVLET VE KURUMSAL HAKLARA DÖNÜK DEĞERLER VE TUTUMLAR

5.1 Fırsatını Bulduğunda Devletten Vergi Kaçırmak

“Fırsatını bulduğunda devletten vergi kaçırarak”, kişiler arasında %11.7 oranında kabul edilebilir bir davranış olarak ifade edilirken, bu tutumu evrensel etik değerlere aykırı görenler %82.5, dinen haram/günah olarak görenler %68.1 ve geleneklere aykırı görenler %38.6’dır. Bu tutum da dini öğretilerden ve geleneklerden çok daha fazla evrensel etik değerlere aykırı olarak değerlendirilmektedir.

İnsanlar her 100 durumdan 3.9’unda fırsatını bulduğunda devletten vergi kaçırdığını ifade ederken, gözlemledikleri kişilerin her 100 durumdan ortalama 48.2’sinde bu tutumu sergilediğini söylemektedir. Kişilerin gözlemlerinin sosyal beğenirlik etkisinden daha uzak olduğu kabulünden hareket edildiğinde, toplumda insanların yarısına yakınının bu tutumu sergilediği değerlendirilebilir. Benzer şekilde, fırsatını bulduğunda devletten vergi kaçırma davranışını sergileme sıklığının, bu tutumun kabul düzeyinden daha düşük olması hem yukarıdaki tespitimizi doğrulamakta hem de bu sorudaki yüksek sosyal beğenirlik etkisini ortaya koymaktadır.

Fırsatını bulduğunda devletten vergi kaçırmak ...					Her 100 beyandan yaklaşık kaçında vergi kaçırsınız? (%)	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 beyandan yaklaşık kaçında vergi kaçırıyor? (%)
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen günah/haramdır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)		
Siyasi Kimlik						
Sosyal Demokrat	13,2	88,2	65,8	36,0	3,0	53,5
Laik/Atatürkçü/Kemalist	10,4	86,0	62,4	34,5	3,2	53,1
Gelenekçi muhafazakar	7,7	82,1	80,5	50,5	3,1	45,9
Dindar muhafazakar	11,6	80,7	82,0	47,6	3,9	47,6
Şeriatçı	17,0	76,6	74,5	34,0	4,8	46,4
Yaş						
20-29	9,6	85,1	73,1	40,2	3,2	47,0
30-49	10,7	82,7	70,6	40,2	3,3	48,0
50 yaş ve üzeri	15,5	82,5	55,7	29,9	6,4	56,9
Hane Aylık Gelir						
0-2000 TL	12,8	80,8	68,6	42,3	4,9	48,0
2001-4000 TL	10,2	82,2	71,9	40,0	3,3	47,9
4001 TL ve üzeri	12,7	83,3	64,3	36,1	4,3	48,4

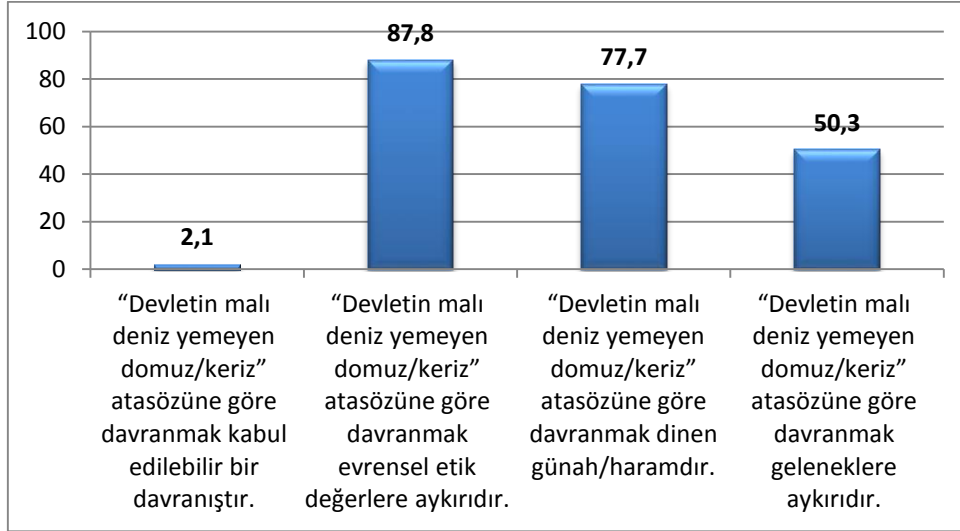
“Fırsatını bulduğunda devletten vergi kaçırmak” tutumuna bakışın ve bu tutumun sergilenme/gözlenme sıklığının, kişilerin kendilerini tanımladıkları kimliklere, yaş ve gelir durumuna göre analiz sonuçlarını gösteren değerler yukarıdaki tabloda verilmiştir.

Bu tutum tüm kimlikler ve yaş-gelir gruplarında %10 düzeyinde kabul edilebilir bulunmakta ve kişilerin kendileri tarafından %3 düzeyinde (50 yaş ve üzeri grup hariç) sergilendiği ifade edilmektedir. Diğer taraftan, aynı tutumun tüm gruplar tarafından toplumda %50 düzeyinde gözlemlendiği görülmektedir.

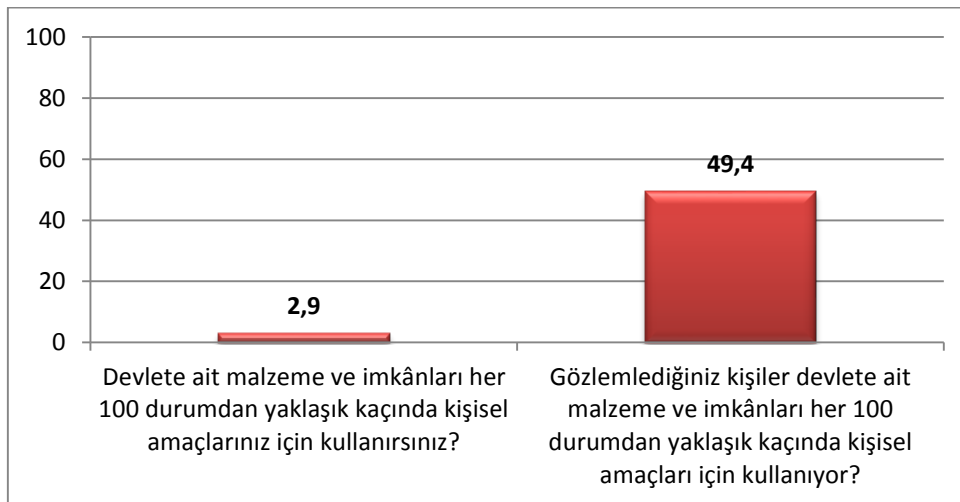
Kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayanlar diğer kimliklere göre, fırsatını bulduğunda devletten vergi kaçırmayı dini değerlere daha fazla aykırı bulmaktadır. Tüm kimlikler/gruplar tarafından bu tutum %80’ler düzeyinde ve üzerinde evrensel etik değerlere aykırı bulunmektedir.

5.2 Devletin Malı Deniz Yemeyen Domuz/Keriz

“Devletin malı deniz yemeyen domuz/keriz” atasözüne göre davranmayı kabul edilebilir bulanların oranı %2.1 iken, bu atasözüne göre davranmayı evrensel etik değerlere aykırı görenler %87.8, dinen günah/haram görenler %77.7 ve geleneklere aykırı görenler %50.3’dür. Bu tutumun da dini öğretilerden ve geleneklerden çok daha fazla evrensel etik değerlere aykırı olarak değerlendirildiği görülmektedir.

İnsanlar her 100 durumdan 2.9’unda devlete ait malzeme ve imkanları kişisel amaçları için kullandığını ifade ederken, gözlemledikleri kişilerin her 100 durumdan ortalama 49.4’ünde bu tutumu sergilediğini söylemektedir. Kişilerin gözlemlerinden hareket edildiğinde, toplumda insanların yarısına yakınının bu tutumu sergilediği değerlendirilebilir.

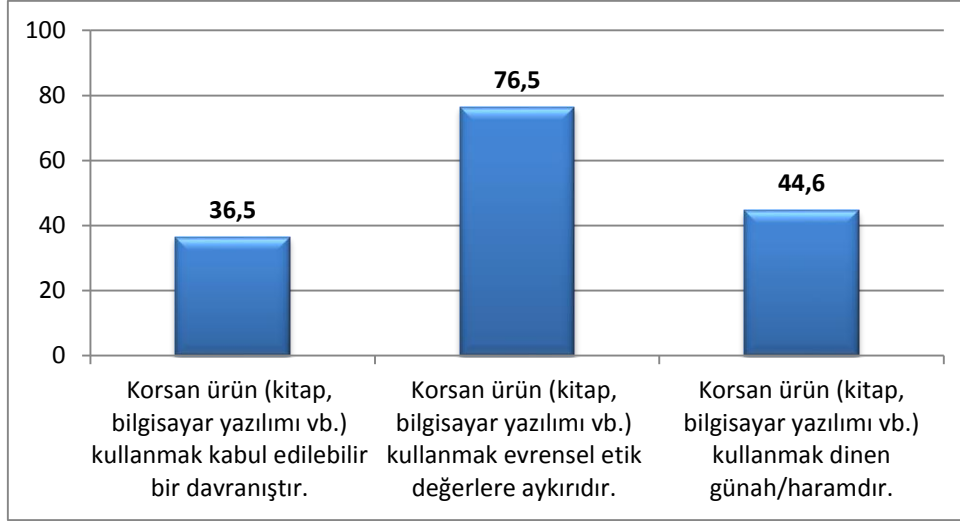
“Devletin malı deniz yemeyen domuz/keriz” atasözüne göre davranmak ...					Devlete ait malzeme ve imkânları her 100 durumdan yaklaşık kaçında kişisel amaçlarınız için kullanırsınız? (%)	Gözlemlediğiniz kişiler devlete ait malzeme ve imkânları her 100 durumdan yaklaşık kaçında kişisel amaçları için kullanıyor? (%)
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen günah/haramdır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)		
Siyasi Kimlik						
Sosyal Demokrat	2,6	93,9	76,3	47,8	2,9	56,9
Laik/Atatürkçü/Kemalist	2,0	93,4	70,6	46,4	3,1	56,9
Gelenekçi muhafazakar	1,3	85,4	88,5	62,6	2,4	48,4
Dindar muhafazakar	1,3	82,4	95,3	57,1	1,8	44,7
Şeriatçı	0,0	78,7	100,0	57,4	3,6	45,2
Yaş						
20-29	4,0	88,0	75,9	53,0	4,8	51,7
30-49	1,4	87,2	80,4	51,3	2,3	48,7
50 yaş ve üzeri	1,0	91,8	73,2	43,3	2,4	53,6
Hane Aylık Gelir						
0-2000 TL	7,7	84,0	69,2	50,6	4,2	51,6
2001-4000 TL	1,4	85,9	80,7	52,7	2,9	47,5
4001 TL ve üzeri	1,0	90,8	77,5	47,8	2,6	50,6

“Devletin malı deniz yemeyen domuz/keriz” atasözüne göre davranmak tüm kimlikler ve yaş-gelir gruplarında %1-2 düzeyinde kabul edilebilir bulunmakta ve kişilerin kendileri tarafından ortalama %2-3 düzeyinde sergilendiği ifade edilmektedir. Diğer taraftan, aynı tutumun tüm gruplar tarafından toplumda %50 düzeyinde gözlendiği belirtilmiştir ki aradaki bu fark yine sosyal beğenirlik etkisinin çarpıcı bir örneği olarak yorumlanabilir.

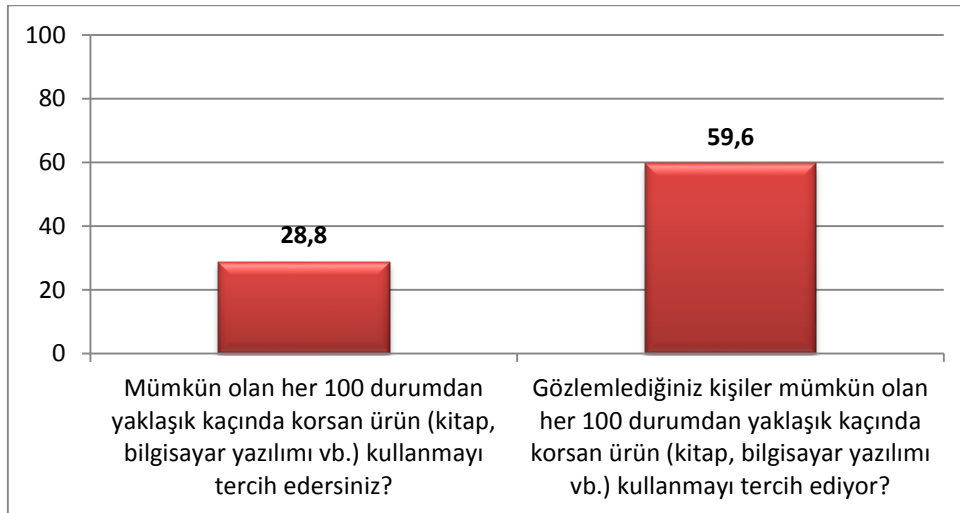
Kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayanlar diğer kimliklere göre, devlete ait malzeme ve imkânları kişisel amaçları için kullanmayı dini değerlere ve geleneklere daha fazla, evrensel etik değerlere ise daha az aykırı bulmaktadır. Tüm kimlikler/gruplar tarafından bu tutumun %80’ler düzeyinde ve üzerinde evrensel etik değerlere aykırı bulunduğu görülmektedir.

5.3 Korsan Ürün (Kitap, Bilgisayar Yazılımı vb.) Kullanmak

“Korsan ürün kullanmak”, kişiler arasında %36.5 oranında kabul edilebilir bir davranış olarak ifade edilirken, bu tutumu evrensel etik değerlere aykırı görenler %76.5 ve dinen haram/günah olarak görenler %44.6’dır. Bu tutum dini öğretilerden çok daha fazla evrensel etik değerlere aykırı olarak değerlendirilmektedir.

İnsanlar her 100 durumdan 28.8’inde korsan ürün kullandığını ifade ederken, gözlemledikleri kişilerin her 100 durumdan ortalama 59.6’sında bu tutumu sergilediğini söylemiştir. Gözlemlerden hareket edildiğinde, kişilerin mümkün olan her 10 durumdan yaklaşık altısında korsan ürün kullandığını ortaya koymaktadır.

Korsan ürün (kitap, bilgisayar yazılımı vb.) kullanmak ...				Mümkün olan her 100 durumdan yaklaşık kaçında korsan ürün kullanmayı tercih edersiniz? (%)	Gözlemlediğiniz kişiler mümkün olan her 100 durumdan yaklaşık kaçında korsan ürün kullanmayı tercih ediyor? (%)
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen günah/haramdır (%)		
Siyasi Kimlik					
Sosyal Demokrat	39,9	76,3	37,7	30,5	65,5
Laik/Atatürkçü/Kemalist	39,3	76,1	36,0	28,7	61,7
Gelenekçi muhafazakar	34,9	77,4	52,1	30,6	61,0
Dindar muhafazakar	27,9	78,5	64,8	29,7	60,7
Şeriatçı	29,8	80,9	70,2	30,5	61,3
Yaş					
20-29	43,4	78,3	44,2	34,4	64,6
30-49	35,5	76,0	47,0	28,0	58,3
50 yaş ve üzeri	26,8	84,5	40,2	23,3	59,2
Hane Aylık Gelir					
0-2000 TL	42,3	73,7	46,2	31,8	62,0
2001-4000 TL	33,0	77,0	44,3	30,3	58,4
4001 TL ve üzeri	38,2	76,7	44,3	26,6	60,1

“Korsan ürün (kitap, bilgisayar yazılımı vb.) kullanmak” tüm kimlikler ve yaş-gelir gruplarında %30 düzeyinde kabul edilebilir bulunmakta ve kişiler yine %30’lar düzeyinde bu tutumu kendilerinin de sergilediğini ifade etmektedir. Diğer taraftan, aynı tutumun tüm gruplar tarafından toplumda %60 düzeyinde gözlemlendiği görülmektedir.

Kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayanlar diğer kimliklere göre, korsan ürün kullanmayı daha az kabul edilebilir ve dini değerlere daha fazla aykırı bulmaktadır.

5.4 Devlet ve Kurumsal Haklara Dönük Değerlerin ve Tutumların Karşılaştırılması

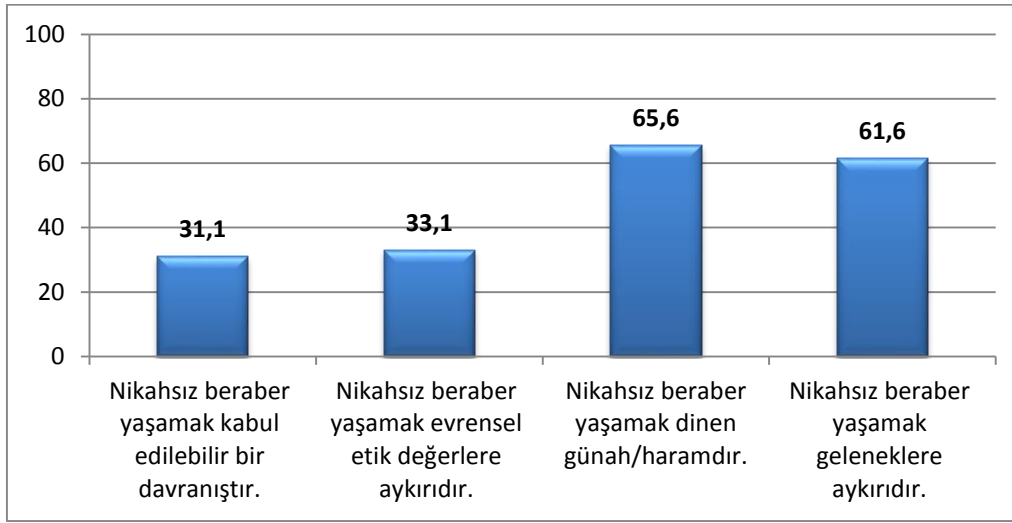
“Devlet ve kurumsal haklara dönük değerler ve tutumlar” konusunda sorgulanan üç farklı konunun cevapları birbiriyle karşılaştırıldığında; “korsan ürün kullanmak” %36.5 ile kabul edilebilirliği en yüksek ve dini değerlerle en az örtüştürülen tutum iken “devlete ait malzeme/imbânları kişisel amaçlar için kullanmak” %2.1 ile kabul edilebilirliği en düşük davranış olarak bulgulanmıştır. Devletten vergi kaçırmak ise %11.7’lik kabul edilebilirlik düzeyi ile devlete ait malzeme/imbânları kişisel amaçlar için kullanmaya göre daha fazla kabul edilebilir bulunmakta ve dini değerlerle daha az ilişkilendirilmektedir. Bu davranışların toplumda gözlenme sıklığının %50 düzeyinde olması ise hem sosyal beğenirlik etkisini göstermesi hem de toplumsal etik temelde önemli bir soruna işaret etmesi açısından oldukça çarpıcıdır. Devletin ücretlendirme ve vergilendirme politikalarındaki yanlışlıklar tartışılabilir olmakla birlikte; kişilerin devlet malına ve uygulamalarına bakışının pratikte hem tepkili hem de etik değerlerden hayli uzak olduğunu söylemek mümkündür.

	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen yanlış/günah/haramdır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)	Her 100 durumdan yaklaşık bu davranışı sergilersiniz? (%)	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 durumdan kaçında bu davranışı sergiliyor (%)
Korsan ürün (kitap/bilgisayar yaz.) kullanmak	36,5	76,5	44,6	-	28,8	59,6
Fırsatını bulduğunda devletten vergi kaçırmak	11,7	82,5	68,1	38,6	3,9	48,2
Devlete ait malzeme/imbânları kişisel amaçlar için kullanmak	2,1	87,8	77,7	50,3	2,9	49,4
Ortalama	16,7	82,2	63,4	-	11,8	52,4

6. KADIN-ERKEK İLİŞKİLERİNDE DEĞERLER VE TUTUMLAR

6.1 Nikahsız Beraber Yaşamak

“Nikahsız beraber yaşamak”, kişiler arasında %31.1 oranında kabul edilebilir bir davranış olarak ifade edilirken, bu tutumu evrensel etik değerlere aykırı görenler %33.1, dinen haram/günah olarak görenler %65.6 ve geleneklere aykırı görenler %61.6’dır. Nikahsız beraber yaşamak, evrensel etik değerlerden daha fazla dini öğretilere ve geleneklerde aykırı olarak değerlendirilmektedir.

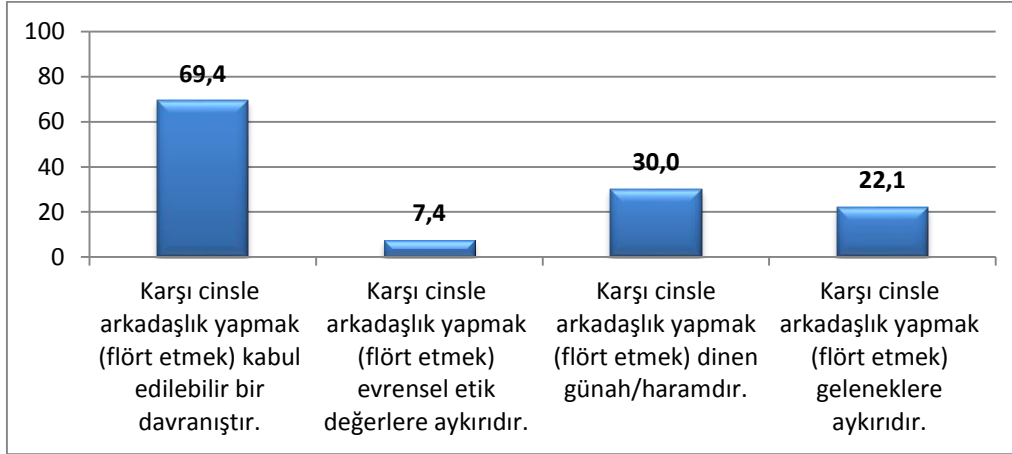

Beklenen şekilde, muhafazakar ve dini kimliklere kayıldıkça kişilerin nikahsız beraber yaşamayı daha fazla yanlış bulduğu ve bu kimliklerin bu karşı duruşu, diğer kimliklerden daha fazla dini değerlere ve geleneklere dayandığı görülmektedir.

Nikahsız beraber yaşamak ...				
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen günah/haramdır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)
Siyasi Kimlik				
Sosyal Demokrat	49,1	24,6	53,5	54,8
Laik/Atatürkçü/Kemalist	51,0	26,9	46,2	52,5
Gelenekçi muhafazakar	17,4	39,5	82,8	74,6
Dindar muhafazakar	5,2	40,3	88,8	70,8
Şeriatçı	4,3	46,8	87,2	66,0
Yaş				
20-29	37,3	35,7	72,7	70,7
30-49	31,2	35,9	71,7	65,2
50 yaş ve üzeri	35,1	38,1	58,8	67,0
Hane Aylık Gelir				
0-2000 TL	28,8	39,7	67,9	59,6
2001-4000 TL	25,4	34,0	70,3	62,7
4001 TL ve üzeri	37,3	30,2	60,4	61,0

6.2 Karşı Cinsle Arkadaşlık Yapmak (Flört Etmek)

“Karşı cinsle arkadaşlık yapmak (flört etmek)”, kişiler arasında %69.4 oranında kabul edilebilir bir davranış olarak ifade edilirken, bu tutumu evrensel etik değerlere aykırı görenler %7.4, dinen haram/günah olarak görenler %30 ve geleneklere aykırı görenler %22.1’dir. Karşı cinsle arkadaşlık yapmak, evrensel değerlerden ve geleneklerden daha fazla, dini kurallar çerçevesinde olumsuz yorumlanmaktadır.

Muhafazakar ve dini kimliklere kayıldıkça kişilerin karşı cinsle arkadaşlık yapmayı daha fazla yanlış bulduğu görülmektedir. Bu bulguya benzer şekilde, bu tutumu dini değerlere, geleneklere ve hatta evrensel değerlere aykırı bulma oranı da muhafazakar ve dini kimliklere kayıldıkça yükselmektedir.

Karşı cinsle arkadaşlık yapmak (flört etmek) ...				
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen günah/haramdır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)
Siyasi Kimlik				
Sosyal Demokrat	82,0	4,4	18,0	14,5
Laik/Atatürkçü/Kemalist	87,8	3,6	9,4	8,6
Gelenekçi muhafazakar	66,4	7,9	36,9	28,5
Dindar muhafazakar	33,9	15,9	64,4	40,8
Şeriatçı	14,9	23,4	74,5	51,1
Yaş				
20-29	81,9	6,4	29,3	20,5
30-49	70,8	7,4	33,5	24,9
50 yaş ve üzeri	81,4	10,3	28,9	23,7
Hane Aylık Gelir				
0-2000 TL	67,9	10,3	30,1	25,0
2001-4000 TL	65,8	8,2	34,4	25,2
4001 TL ve üzeri	73,1	5,9	25,7	18,0

6.3 Onbeşinde Kız ya Erdedir ya Yerde (Kız çocuklarının reşit olmadan evlendirilmesi)

“Onbeşinde kız ya erdedir ya yerde” atasözünü doğru bulanların oranı %2 iken, kız çocuklarının erken yaşta (reşit olmadan) evlendirilmesini evrensel etik değerlere aykırı görenler %92.3, dinen günah/haram görenler %48.4 ve geleneklere aykırı görenler %40.3’tür. Kişilerin bu tutumu dini öğretilerden ve geleneklerden çok daha fazla oranda evrensel etik değerlere aykırı olarak değerlendirdiği görülmektedir.

Kız çocuklarının küçük yaşta evlendirilmesinin yanlışlığı genel olarak tüm kimliklerde evrensel etik değerlere dayandırılmaktadır. Bu olumsuz tutumu dini değerlere aykırı bulma oranı yine tüm kimliklerde %50’ler düzeyinde olmasına rağmen, kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayan kişiler diğer kimliklere göre, kız çocuklarının küçük yaşta evlendirilmesini daha çok dini değerler temelinde yanlış görmektedir.

Kız çocuklarının küçük yaşta (reşit olmadan) evlendirilmesini ... ("Onbeşindeki kız ya erdedir, ya yerde" atasözünü göre davranmak...)				
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen yanlıştır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)
Siyasi Kimlik				
Sosyal Demokrat	1,6	97,5	44,1	38,7
Laik/Atatürkçü/Kemalist	1,8	96,4	46,1	41,4
Gelenekçi muhafazakar	2,0	90,5	54,7	47,2
Dindar muhafazakar	1,9	86,4	53,8	38,7
Şeriatçı	1,8	65,7	62,9	34,3
Yaş				
20-29	1,9	94,9	47,5	40,3
30-49	1,8	91,4	49,8	41,8
50 yaş ve üzeri	2,0	92,7	46,9	34,4
Hane Aylık Gelir				
0-2000 TL	1,7	89,8	50,4	43,8
2001-4000 TL	2,0	91,9	50,0	43,7
4001 TL ve üzeri	1,9	93,5	46,3	36,0

6.4 Kadın-Erkek İlişkilerinde Sergilenen Değerler ve Tutumların Karşılaştırılması

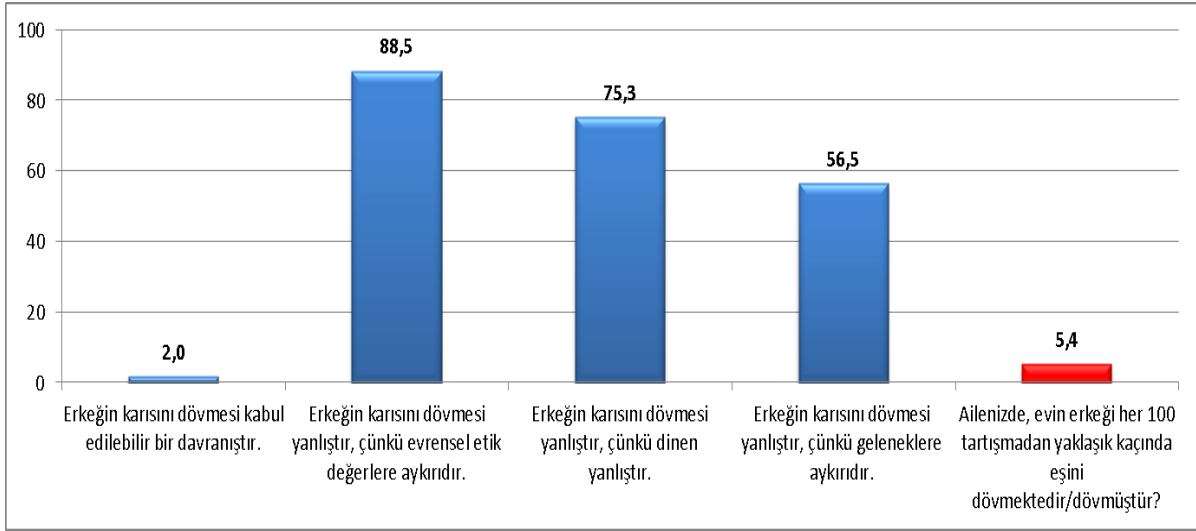
“Kadın-erkek ilişkilerinde sergilenen değerler ve tutumlar” konusunda sorgulanan üç farklı konunun cevapları birbiriyle karşılaştırıldığında; “Karşı cinsle arkadaşlık yapmak” %69.41 ile kabul edilebilirliği en yüksek ve dini değerlerle en az örtüştürülen tutum iken “Kız çocuklarının küçük yaşta evlendirilmesi” %2 ile kabul edilebilirliği en düşük davranış olarak bulgulanmıştır. Nikahsız beraber yaşamak ise bu üç konu içerisinde, en yüksek oranda dinen günah/yanlış bulunmuştur.

	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen yanlış/günah/haramdır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)
Karşı cinsle arkadaşlık yapmak (flört etmek)	69,4	7,4	30,0	22,1
Nikahsız beraber yaşamak	31,1	33,1	65,6	61,6
Kız çocuklarının küçük yaşta evlendirilmesi	2,0	92,3	48,4	40,3
Ortalama	34,1	44,2	48,0	41,3

7. AİLEDE ŞİDDET VE DEMOKRATİK DEĞERLER

7.1 Erkeğin Karısını Dövmesi

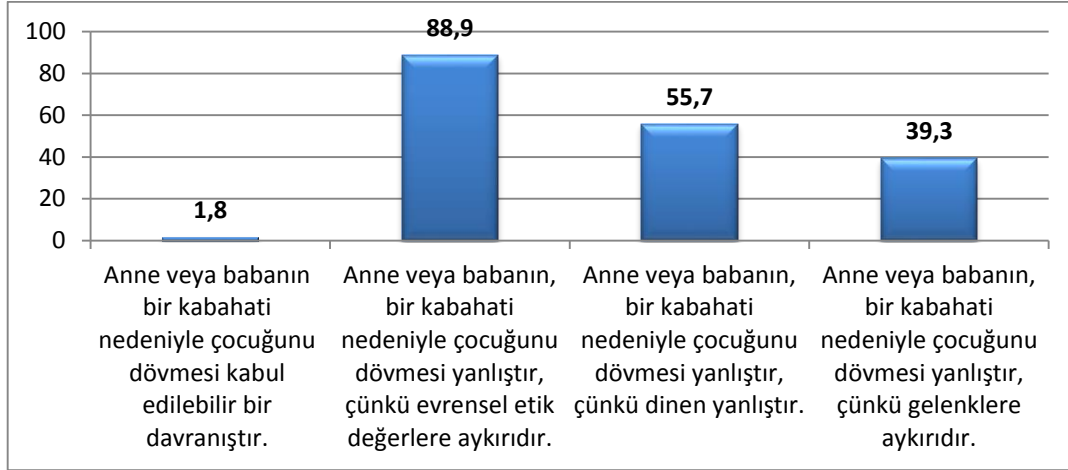
“Erkeğin karısını dövmesi”, kişiler arasında %2 oranında kabul edilebilir bir davranış olarak ifade edilirken, bu tutumu evrensel etik değerlere aykırı görenler %88.5, dinen haram/günah olarak görenler %75.3 ve geleneklere aykırı görenler %56.5’tir. Bu tutum da dini öğretilerden ve geleneklerden çok daha fazla evrensel etik değerlere aykırı olarak değerlendirilmektedir. Kişilerin bu konuda başkalarını gözlemleme şansı çok fazla olmadığı için bu soruda sıklık kişinin sadece kendi ailesi için sorulmuştur. İnsanlar her 100 durumdan ortalama 5.4’ünde ailede erkeğin eşini dövdüğünü ifade etmiştir. Kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayan kişiler diğer kimliklere göre, erkeğin karısını dövmesini daha çok dini değerler temelinde yanlış görürken, diğer kimlikler bu olumsuz tutuma daha çok evrensel etik değerler temelinde karşı çıkmaktadır.

Erkeğin karısını dövmesi ...					Ailenizde, evin erkeği her 100 tartışmadan yaklaşık kaçında eşini dövmektedir/dövmüştür? (%)
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen yanlıştır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)	
Siyasi Kimlik					
Sosyal Demokrat	1,9	96,6	62,3	54,9	7,4
Laik/Atatürkçü/Kemalist	2,0	95,5	62,3	54,5	5,8
Gelenekçi muhafazakar	1,8	86,6	88,8	66,2	5,4
Dindar muhafazakar	2,0	76,6	93,7	57,1	5,9
Şeriatçı	1,9	63,2	92,1	50,0	5,3
Yaş					
20-29	2,0	90,9	78,5	60,7	5,3
30-49	1,7	88,5	76,4	56,4	4,8
50 yaş ve üzeri	2,0	87,5	65,6	49,0	5,2
Hane Aylık Gelir					
0-2000 TL	1,8	90,1	78,0	59,6	8,1
2001-4000 TL	2,0	83,9	79,5	56,3	5,7
4001 TL ve üzeri	1,9	92,4	70,3	55,7	4,2

7.2 Anne veya Babanın Çocuğunu Dövmesi

“Anne veya babanın çocuğunu dövmesi”, kişiler arasında %1.8 oranında kabul edilebilir bir davranış olarak ifade edilirken, bu tutumu evrensel etik değerlere aykırı görenler %88.9, dinen haram/günah olarak görenler %55.7 ve geleneklere aykırı görenler %39.3’dür. Pek çok soruda olduğu gibi, bu olumsuz tutum da dini öğretilerden ve geleneklerden çok daha fazla evrensel etik değerlere aykırı olarak değerlendirilmektedir.

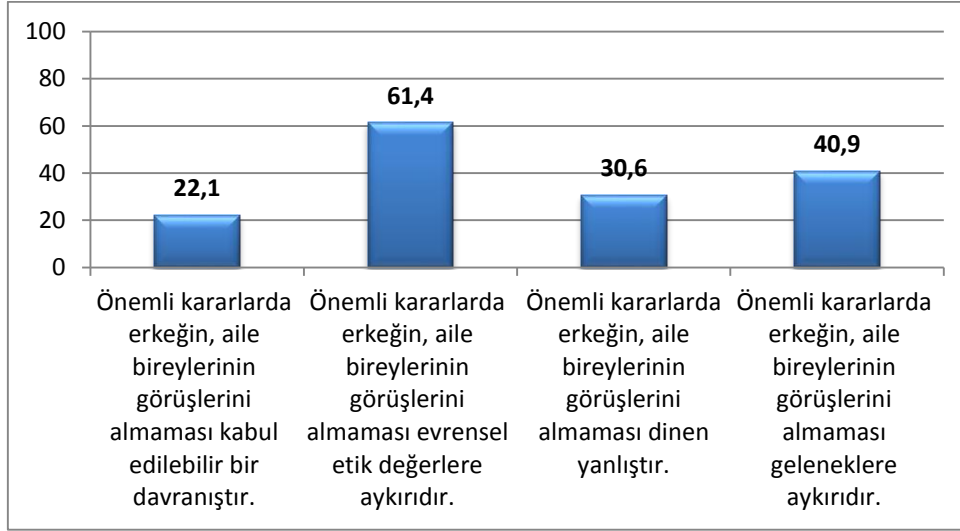

Kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayan kişiler diğer kimliklere göre, anne veya babanın bir kabahati nedeniyle çocuğunu dövmesini daha çok dini değerler temelinde yanlış görürken; diğer kimlikler, diğer pek çok tutumda olduğu gibi, bu olumsuz tutuma da daha çok evrensel etik değerler temelinde karşı çıkmaktadır.

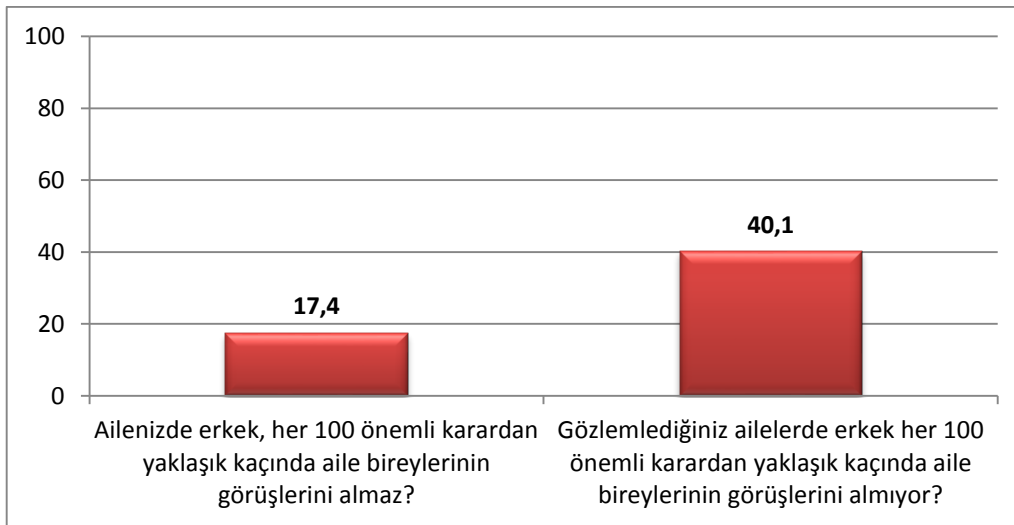
Anne veya babanın bir kabahati nedeniyle çocuğunu dövmesi ...					Her 100 kabahatinden yaklaşık kaçında çocuğunuzu döversiniz/ döverdiniz? (%)
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen yanlıştır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)	
Siyasi Kimlik					
Sosyal Demokrat	1,8	95,3	44,7	34,1	5,0
Laik/Atatürkçü/Kemalist	1,8	95,1	44,4	38,2	3,8
Gelenekçi muhafazakar	1,7	83,9	67,8	47,5	5,0
Dindar muhafazakar	1,7	80,9	78,0	41,8	4,5
Şeriatçı	1,5	59,1	95,5	36,4	4,2
Yaş					
20-29	1,8	92,2	57,5	39,9	3,3
30-49	1,7	88,3	57,3	40,8	4,0
50 yaş ve üzeri	1,8	87,3	45,6	32,9	2,3
Hane Aylık Gelir					
0-2000 TL	1,7	94,2	51,9	39,4	6,4
2001-4000 TL	1,8	84,9	58,3	41,2	4,3
4001 TL ve üzeri	1,8	91,2	54,1	37,3	3,3

7.3 Önemli Kararlarda Erkeğin, Aile Bireylerinin Görüşlerini Almaması

“Önemli kararlarda erkeğin, aile bireylerinin görüşlerini almaması”, kişiler arasında %22.1 oranında kabul edilebilir bir davranış olarak ifade edilirken, bu tutumu evrensel etik değerlere aykırı görenler %61.4, dinen haram/günah olarak görenler %30.6 ve geleneklere aykırı görenler %40.9’dur. Bu olumsuz tutum dini öğretilerden ve geleneklerde çok daha fazla evrensel etik değerlere aykırı olarak değerlendirilmektedir.

İnsanlar ailesinde her 100 önemli karardan 17.4’ünde önemli kararlarda erkeğin aile bireylerinin görüşlerini almadığını ifade ederken, gözlemledikleri kişilerde bu tutumu sergileme oranının ortalama 40.1 olduğunu söylemiştir. Gözlemlerden hareket edildiğinde, ailede erkeğin her beş önemli karardan ikisinde aile bireylerinin görüşünü almadığı değerlendirilebilir.

Soru değerlerinin siyasi kimlik, yaş ve gelire göre farklılaşma tablosu aşağıda verilmiştir. Kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayan kişiler diğer kimliklere göre, önemli kararlarda erkeğin, aile bireylerinin görüşlerini almamasını daha çok dini değerler temelinde yanlış bulurken, diğer kimlikler bu konudaki yanlışlığı daha çok evrensel etik değerlere dayandırmaktadır.

Önemli kararlarda erkeğin, aile bireylerinin görüşlerini almaması ...					Ailenizde erkek, her 100 önemli karardan yaklaşık kaçında aile bireylerinin görüşlerini almaz? (%)	Gözlemlediğiniz ailelerde erkek her 100 önemli karardan yaklaşık kaçında aile bireylerinin görüşlerini almıyor? (%)
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen yanlıştır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)		
Siyasi Kimlik						
Sosyal Demokrat	30,6	68,4	17,2	32,5	18,8	42,0
Laik/Atatürkçü/Kemalist	23,8	69,3	13,7	34,5	15,1	41,4
Gelenekçi muhafazakar	24,7	57,1	34,8	48,6	16,7	39,1
Dindar muhafazakar	16,3	54,9	57,2	53,5	19,4	39,7
Şeriatçı	9,5	50,0	78,6	59,5	22,4	45,8
Yaş						
20-29	22,5	59,0	26,5	45,4	20,2	43,2
30-49	19,3	62,4	32,9	39,6	16,8	39,1
50 yaş ve üzeri	20,6	68,0	28,9	36,1	12,0	40,6
Hane Aylık Gelir						
0-2000 TL	20,8	63,2	30,6	51,4	20,1	40,9
2001-4000 TL	23,4	55,6	32,8	44,0	18,8	39,8
4001 TL ve üzeri	21,3	66,3	28,4	34,7	15,2	40,2

7.4 Ailede Şiddete ve Demokratik Değerlere Yönelik Tutumların Karşılaştırılması

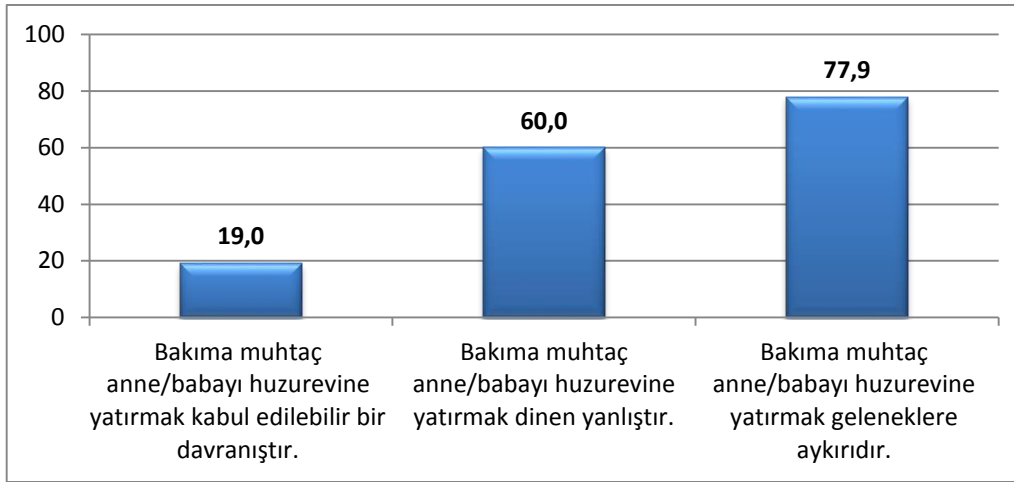
“Ailede şiddet ve demokratik değerler” konusunda sorgulanan üç farklı davranışın cevapları birbiriyle karşılaştırıldığında; “Önemli kararlarda erkeğin aile bireylerinin görüşlerini almaması” %22,1 ile kabul edilebilirliği en yüksek, dini değerlerle en az örtüştürülen ve daha sık tekrarlanan davranış durumundadır.

	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen yanlış/günah/haramdır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)	Her 100 durumdan yaklaşık bu davranışı sergiliyorsunuz? (%)	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 durumdan kaçında bu davranışı sergiliyor? (%)
Erkeğin karısını dövmesi	2,0	88,5	75,3	56,5	5,4	-
Anne veya babanın çocuğunu dövmesi	1,8	88,9	55,7	39,3	4,2	-
Önemli kararlarda erkeğin aile bireylerinin görüşlerini almaması	22,1	61,4	30,6	40,9	17,4	40,1
Ortalama	8,6	79,6	53,8	45,5	9,0	-

8. AİLE VE AKRABA İLİŞKİLERİNDE DEĞERLER VE TUTUMLAR

8.1 Bakıma Muhtaç Anne/Babayı Huzurevine Yatırmak

“Bakıma muhtaç anne/babayı huzurevine yatırmak”, kişiler arasında %19 oranında kabul edilebilir bir davranış olarak ifade edilirken, bu davranışı dinen yanlış görenler %60, geleneklere aykırı görenler ise %77.9’dur. Bulgular, bakıma muhtaç anne/babaya bakışta geleneklerin dini değerlere göre daha baskın olduğunu ve bu insanların huzurevine yatırılmasının toplumda çok da kabul edilebilir bir davranış olarak algılanmadığını göstermektedir.

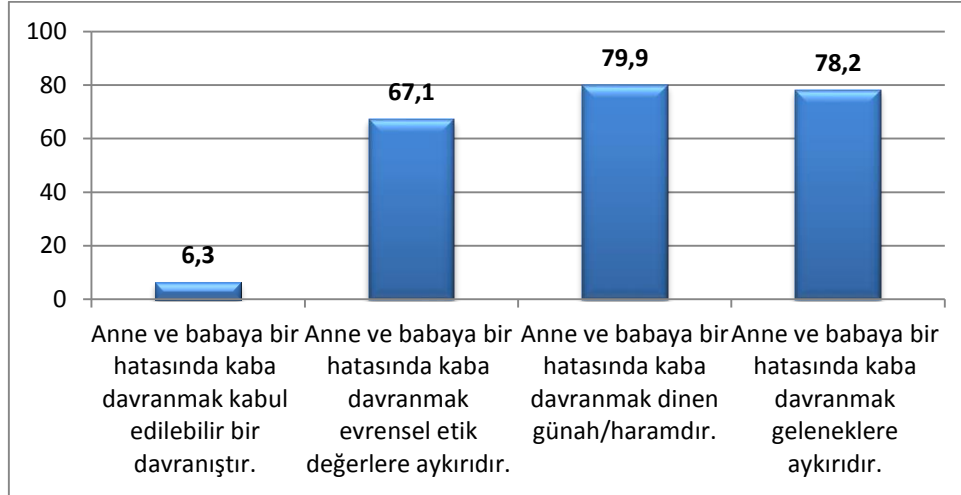

Soru değerlerinin siyasi kimlik, yaş ve gelire göre farklılaşma tablosu aşağıda verilmiştir. Kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayan kişilerin diğer kimliklere göre, bakıma muhtaç anne babanın huzurevine yatırılmasını çok daha az kabul edilebilir bulduğu ve bu tutumlarını dini değerlerle daha fazla örtüştürdüğü görülmektedir. Bu konudaki görüşlerde yaşa ve gelire göre çok büyük bir kırılma yoktur.

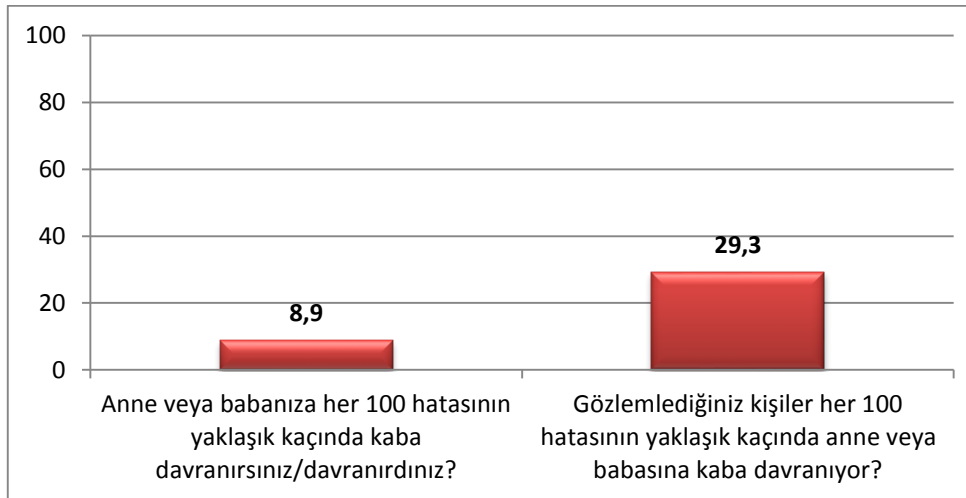
Bakıma muhtaç anne/babayı huzurevine yatırmak ...			
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Dinen yanlıştır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)
Siyasi Kimlik			
Sosyal Demokrat	24,6	46,5	78,1
Laik/Atatürkçü/Kemalist	24,9	44,9	77,4
Gelenekçi muhafazakar	13,3	73,3	83,8
Dindar muhafazakar	6,0	81,5	76,4
Şeriatçı	4,3	83,0	72,3
Yaş			
20-29	20,5	65,1	85,5
30-49	19,0	66,5	84,4
50 yaş ve üzeri	20,7	55,7	83,5
Hane Aylık Gelir			
0-2000 TL	18,6	59,0	75,6
2001-4000 TL	16,0	62,3	78,1
4001 TL ve üzeri	22,2	58,0	78,4

8.2 Anne ve Babaya Bir Hatasında Kaba Davranmak

“Anne ve babaya bir hatasında kaba davranmak”, kişiler arasında %6.3 oranında kabul edilebilir bir davranış olarak ifade edilirken, bu davranışı evrensel etik değerlere aykırı görenler %67.1, dinen günah/haram olarak görenler %79.9 ve geleneklere aykırı görenler %78.2’dir. Bu tutum, diğer pek çok tutumdan farklı olarak dini öğretiler ve geleneklerle, evrensel etik değerlere göre daha fazla ve %80’ler düzeyinde ilişkilendirilmiştir.

İnsanlar her 100 hatasından ortalama 8.9’unda anne ve babasına kaba davrandığını söylerken, gözlemledikleri kişilerin her 100 durumunda ortalama 29.3’ünde bu tutumu sergilediğini ifade etmiştir. Yine sosyal beğenirlik etkisini göz önünde bulundurarak, kişilerin gözlemlerinin kendileri ile ilgili tespitlerinden daha doğru olduğu kabulünden hareket ettiğimizde, toplumda “anne ve babaya bir hatasında kaba davranmak” tutumunun %30 düzeyinin altında ancak bu düzeye daha yakın sergilendiği söylenebilir.

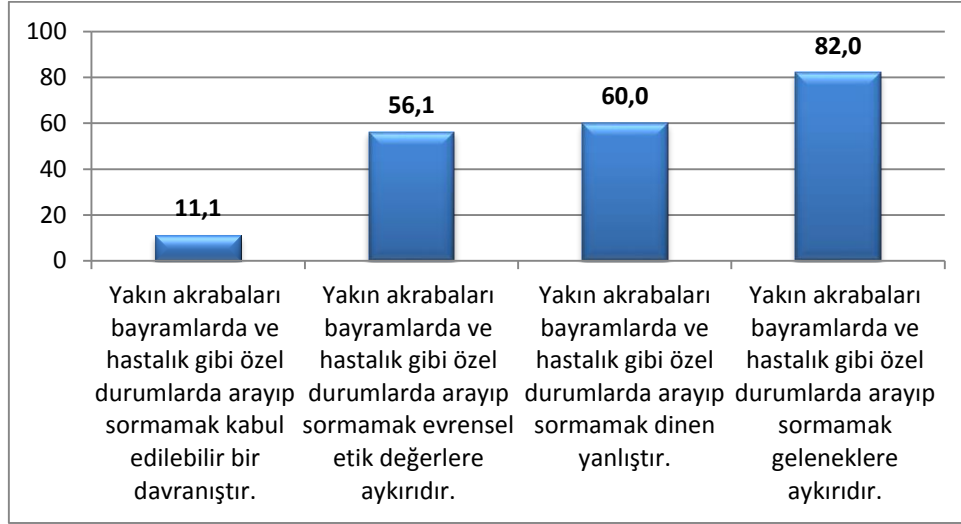
Soru değerlerinin siyasi kimlik, yaş ve gelire göre farklılaşma tablosu aşağıda verilmiştir. Kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayan kişiler diğer kimliklere göre, anne ve babaya bir hatasında kaba davranmayı daha çok dini değerler temelinde yanlış görürken, diğer kimlikler bu tutuma daha çok evrensel etik değerler temelinde karşı çıkmaktadır.

Kişiler yaşları büyüdükçe, beklenen şekilde, anne ve babaya kaba davranma tutumunu daha az kabul edilebilir bulmakta ve bu davranışı kendilerinin daha az sergilediğini ifade etmektedir.

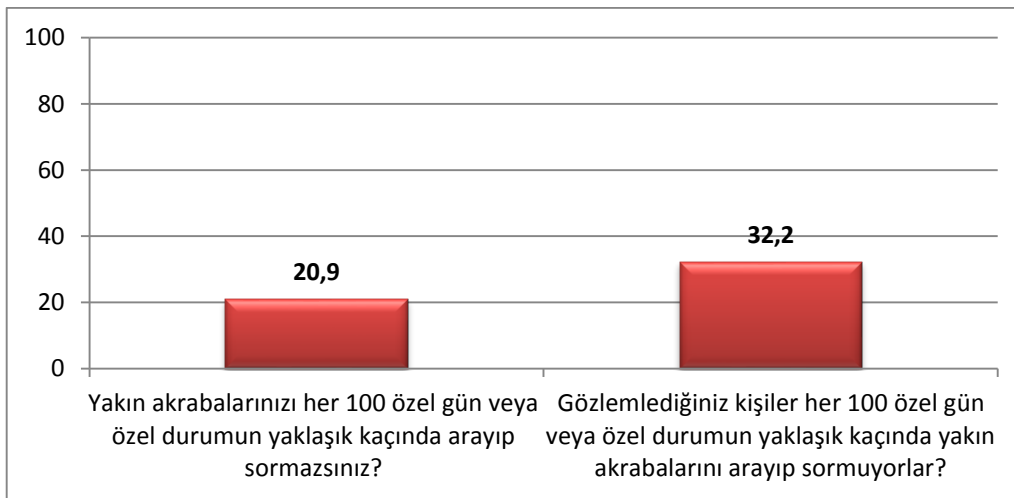
Anne ve babaya bir hatasında kaba davranmak ...					Anne veya babanıza her 100 hatasının yaklaşık kaçında kaba davranırsınız/ davranırdınız? (%)	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 hatasının yaklaşık kaçında anne veya babasına kaba davranıyor? (%)
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen günah/ haramdır (%)	Geleneklere Aykırıdır (%)		
Siyasi Kimlik						
Sosyal Demokrat	7,7	75,6	77,0	79,9	10,9	31,0
Laik/Atatürkçü/Kemalist	6,6	73,2	71,2	79,2	9,5	28,6
Gelenekçi muhafazakar	3,3	63,3	92,1	84,5	9,1	29,9
Dindar muhafazakar	2,3	60,5	95,3	79,5	7,6	31,3
Şeriatçı	0,0	59,5	100,0	81,0	8,4	36,5
Yaş						
20-29	8,8	72,3	79,1	81,5	13,0	33,3
30-49	5,9	65,1	82,2	77,7	8,1	28,1
50 yaş ve üzeri	4,1	70,1	72,2	78,4	5,6	28,8
Hane Aylık Gelir						
0-2000 TL	10,4	74,3	78,5	75,0	10,4	32,8
2001-4000 TL	4,8	62,4	81,6	77,2	8,9	29,1
4001 TL ve üzeri	6,5	69,5	78,7	80,0	8,4	28,3

8.3 Yakın Akrabaları Bayramlarda ve Hastalık Gibi Özel Durumlarda Arayıp Sormamak

“Yakın akrabaları bayramlarda ve hastalık gibi özel durumlarda arayıp sormamak”, kişiler arasında %11.1 oranında kabul edilebilir bir davranış olarak ifade edilirken, akrabaları arayıp sormamayı evrensel etik değerlere aykırı görenler %56.1, dinen yanlış olarak görenler %60 ve geleneklere aykırı görenler %82’dir. Akrabaları arayıp sormak, diğer pek çok tutumdan farklı olarak, dini öğretiler ve geleneklerle evrensel etik değerlere göre daha fazla ilişkilendirilmiştir.

İnsanlar her 100 özel gün ve durumdan ortalama 20.9’unda akrabalarını arayıp sormadığını söylerken, gözlemledikleri kişilerin her 100 durumdan ortalama 32.2’sinde bu tutumu sergilediğini ifade etmiştir. Sosyal beğenirlik etkisinden dolayı, kişilerin gözlemlerinin kendileri ile ilgili tespitlerinden daha doğru olduğu kabulünden hareket ettiğimizde, toplumda insanların yaklaşık her üç durumdan birinde bu tarz ziyaret ve aramalardan kaçındığı söylenebilir.

Kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayan kişiler diğer kimliklere göre, yakın akrabaları bayramlarda ve hastalık gibi özel durumlarda arayıp sormamayı daha az kabul edilebilir bulmakta ve bu tutumu daha çok dini değerler temelinde yanlış görmektedir. Ancak, kişiler ziyareti hayata geçirme konusunda siyasi kimliklere göre farklılaşmamaktadır. Bunun yanı sıra, yaş büyüdükçe, beklenen şekilde, yakın akrabaları ziyaret etmeme tutumu daha az kabul edilebilir bulunmakta ve kişilerin bu davranışı sergileme sıklığı azalmaktadır.

Yakın akrabaları bayramlarda ve hastalık gibi özel durumlarda arayıp sormamak...					Yakın akrabalarınızı her 100 özel gün veya özel durumun yaklaşık kaçında arayıp sormazsınız? (%)	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 özel gün veya özel durumun yaklaşık kaçında yakın akrabalarını arayıp sormuyor? (%)
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen yanlıştır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)		
Siyasi Kimlik						
Sosyal Demokrat	12,0	58,4	54,1	85,2	22,0	32,3
Laik/Atatürkçü/Kemalist	11,8	56,4	45,2	84,1	20,3	33,3
Gelenekçi muhafazakar	6,0	60,6	72,0	87,5	19,7	33,1
Dindar muhafazakar	5,6	60,5	82,8	81,4	21,3	33,4
Şeriatçı	9,5	54,8	92,9	76,2	20,7	33,5
Yaş						
20-29	18,1	53,4	55,8	82,7	28,7	34,7
30-49	9,0	57,8	63,2	82,2	19,2	30,8
50 yaş ve üzeri	5,2	54,6	60,8	86,6	15,8	34,2
Hane Aylık Gelir						
0-2000 TL	15,3	67,4	59,7	76,4	21,0	33,8
2001-4000 TL	9,2	54,5	63,2	82,7	19,5	31,8
4001 TL ve üzeri	11,8	54,1	56,8	82,9	22,3	32,1

8.4 Aile ve Akraba İlişkilerinde Sergilenen Değerler ve Tutumların Karşılaştırılması

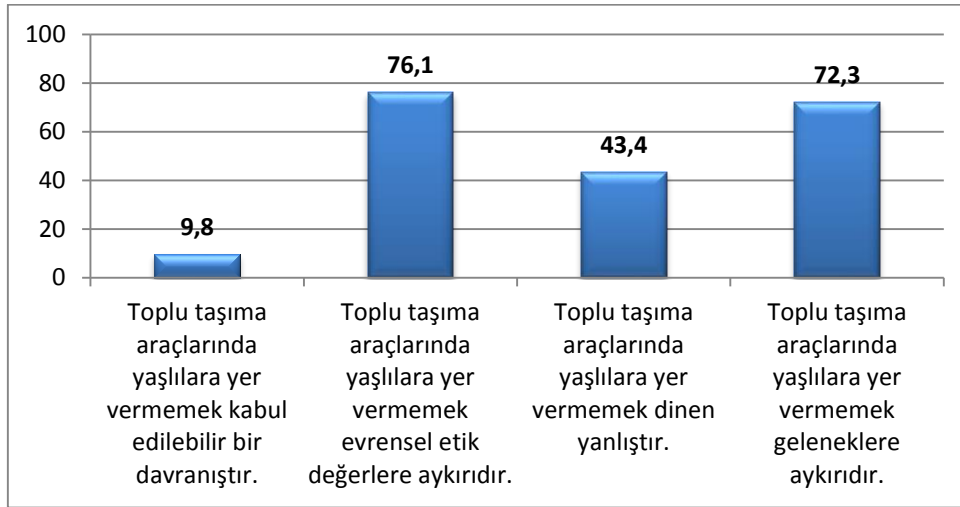
Aile ve akraba ilişkileri temelinde sorgulanan üç davranış cevapları temelinde birbiriyle karşılaştırıldığında; “Anne ve babaya bir hatasında kaba davranmak” %6.3 ile kabul edilebilirliği en düşük davranış ve dini değerlere aykırılığı en fazla öne çıkarılan davranış iken, “Bakıma muhtaç anne/babayı huzurevine yatırmak” %19 ile kabul edilebilirliği en yüksek davranıştır.

Bireysel İlişkilerde Ölçülen Tutumlar	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen yanlış/günah/haramdır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)	Her 100 durumdan yaklaşık bu davranışı sergilersiniz? (%)	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 durumdan kaçında bu davranışı sergiliyor (%)
Anne ve babaya bir hatasında kaba davranmak	6,3	67,1	79,9	78,2	8,9	29,3
Yakın akrabaları bayramlarda ve hastalık gibi özel durumlarda	11,1	56,1	60,0	82,0	20,9	32,2
Bakıma muhtaç anne/babayı huzurevine yatırmak	19,0	-	60,0	77,9	-	-
Ortalama	12,1	-	66,6	79,3	-	-

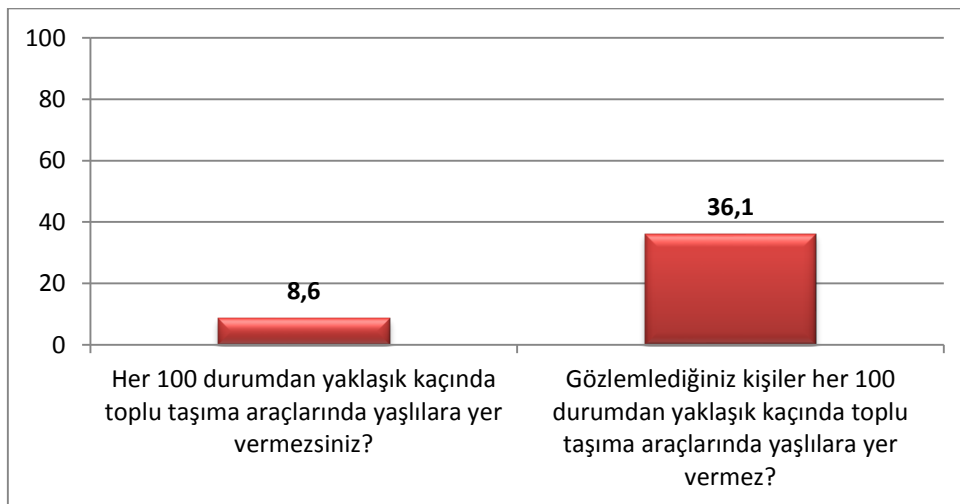
9. YARDIMSEVERLİK KONUSUNDA DEĞERLER VE TUTUMLAR

9.1 Toplu Taşıma Araçlarında Yaşlılara Yer Vermek

“Toplu taşıma araçlarında yaşlılara yer vermemek”, kişiler arasında %9.8 oranında kabul edilebilir bir davranış olarak ifade edilirken, bu tutumu evrensel etik değerlere aykırı görenler %76.1, dinen yanlış olarak görenler %43.4 ve geleneklere aykırı görenler %72.3’dir. Toplu taşıma araçlarında yaşlılara yer vermek, dini öğretilerden daha çok geleneklerle ve evrensel etik değerlerle ilişkilendirilmiştir.

İnsanlar her 100 durumdan 8.6’sında toplu taşıma araçlarında yaşlılara yer vermediğini söylerken, gözlemledikleri kişilerin her 100 durumdan ortalama 36.1’inde bu tutumu sergilediğini ifade etmiştir. Yine kişilerin gözlemlerinden hareket edildiğinde, toplumda insanların yaklaşık her üç durumdan birinde toplu taşıma araçlarında yaşlılara yer vermediği söylenebilir.

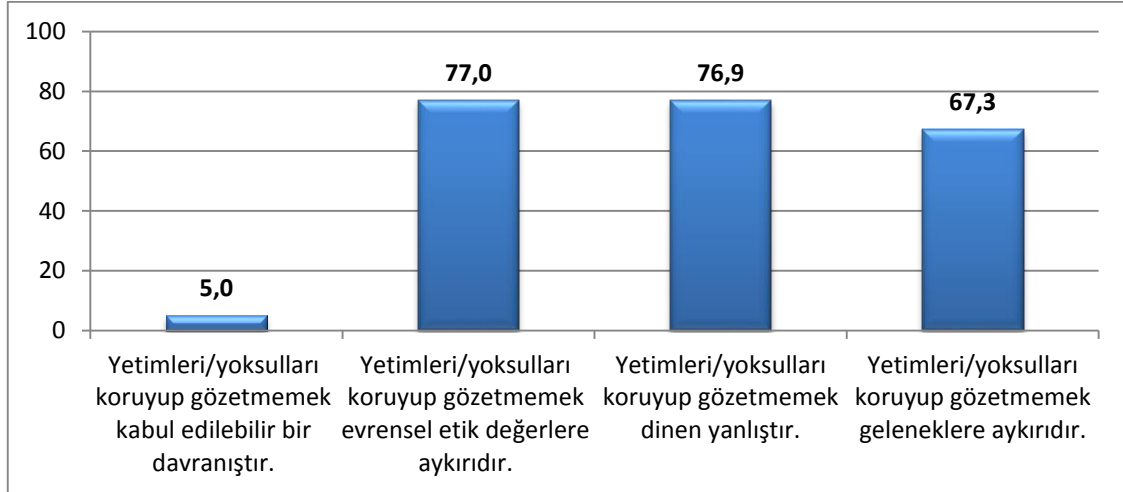
Bu başlıktaki soru değerlerinin siyasi kimlik, yaş ve gelire göre farklılaşma tablosu aşağıda verilmiştir. Genel olarak çok büyük bir farklılaşma görülmesi de kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayan kişilerin diğer kimliklere göre, toplu taşıma araçlarında yaşlılara yer vermeyi dini değer ve geleneklerle daha fazla örtüştürdüğü görülmektedir.

Toplu taşıma araçlarında yaşlılara yer vermemek ...					Her 100 durumdan yaklaşık kaçında toplu taşıma araçlarında yaşlılara yer vermezsiniz? (%)	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 durumdan yaklaşık kaçında toplu taşıma araçlarında yaşlılara yer vermez? (%)
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen yanlıştır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)		
Siyasi Kimlik						
Sosyal Demokrat	9,3	77,3	35,7	71,1	8,6	37,1
Laik/Atatürkçü/Kemalist	9,5	77,7	30,6	70,0	9,1	40,4
Gelenekçi muhafazakar	8,7	77,8	54,8	78,6	7,7	36,0
Dindar muhafazakar	6,4	76,2	69,5	80,9	5,8	32,8
Şeriatçı	1,7	74,1	81,0	77,6	6,7	32,8
Yaş						
20-29	16,5	72,3	38,2	75,5	13,4	36,6
30-49	8,2	79,1	47,8	76,4	7,6	34,7
50 yaş ve üzeri	4,1	80,4	51,5	76,3	3,1	47,4
Hanenin Aylık Toplam Geliri						
0-2000 TL	11,6	77,4	44,7	65,3	9,7	35,4
2001-4000 TL	9,2	73,4	45,9	75,5	7,7	37,7
4001 TL ve üzeri	9,8	78,1	40,9	71,4	9,2	34,9

Kişiler yaşları yükseldikçe yaşlılara yer vermemeyi daha az kabul edilebilir bulmakta, bu tutumu dini değerlerle daha fazla örtüştürmekte ve özellikle 50 yaş üzerinde olanlar bu konudaki toplumsal tutumlara daha olumsuz bakmaktadır.

9.2 Yetimleri/Yoksulları Koruyup Gözetmemek

“Yetimleri/yoksulları koruyup gözetmemek”, kişiler arasında %5 oranında kabul edilebilir bir davranış olarak ifade edilirken, bu tutumu evrensel etik değerlere aykırı görenler %77, dinen yanlış olarak görenler %76.9 ve geleneklere aykırı görenler %67.3’dür. Yetimleri/yoksulları koruyup gözetmek, evrensel etik değerlerin, dini öğretilerin ve geleneklerin her üçü ile de oldukça yüksek oranda ilişkilendirilmiştir.

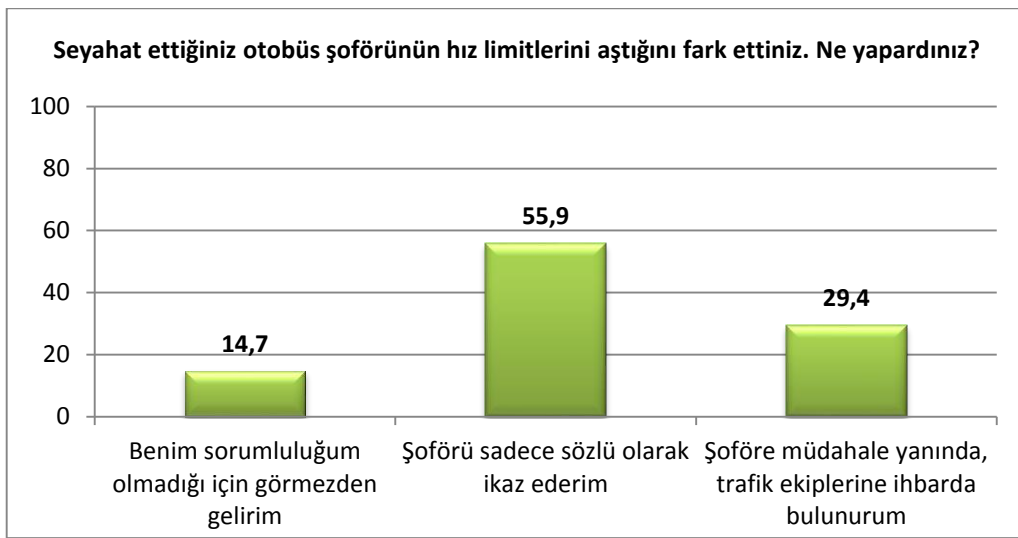
Bu başlıktaki soru değerlerinin siyasi kimlik, yaş ve gelire göre farklılaşma tablosu aşağıda verilmiştir. Genel olarak çok büyük bir farklılaşma görülmesi de kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayan kişiler diğer kimliklere göre, yetimleri/yoksulları koruyup gözetmeyi dini değer ve geleneklerle daha fazla örtüşürmektedir.

Yetimleri/yoksulları koruyup gözetmemek ...				
	Kabul edilebilir bir davranıştır (%)	Evrensel etik değerlere aykırıdır (%)	Dinen yanlıştır (%)	Geleneklere aykırıdır (%)
Siyasi Kimlik				
Sosyal Demokrat	4,5	82,8	70,1	68,0
Laik/Atatürkçü/Kemalist	4,7	81,6	66,8	64,6
Gelenekçi muhafazakar	3,4	76,8	88,7	76,2
Dindar muhafazakar	3,4	71,5	94,6	70,8
Şeriatçı	1,7	67,2	98,3	69,0
Yaş				
20-29	6,8	77,9	81,5	71,1
30-49	4,2	77,6	79,8	69,6
50 yaş ve üzeri	3,1	81,4	74,2	69,1
Hane Aylık Geliri				
0-2000 TL	9,0	74,4	79,9	62,3
2001-4000 TL	4,2	74,9	79,1	68,0
4001 TL ve üzeri	4,5	79,7	74,0	68,0

10. TOPLUMSAL SORUMLULUK BİLİNCİ

10.1 Hız Limitlerini Aşan Otobüs Şoförüne Müdahale

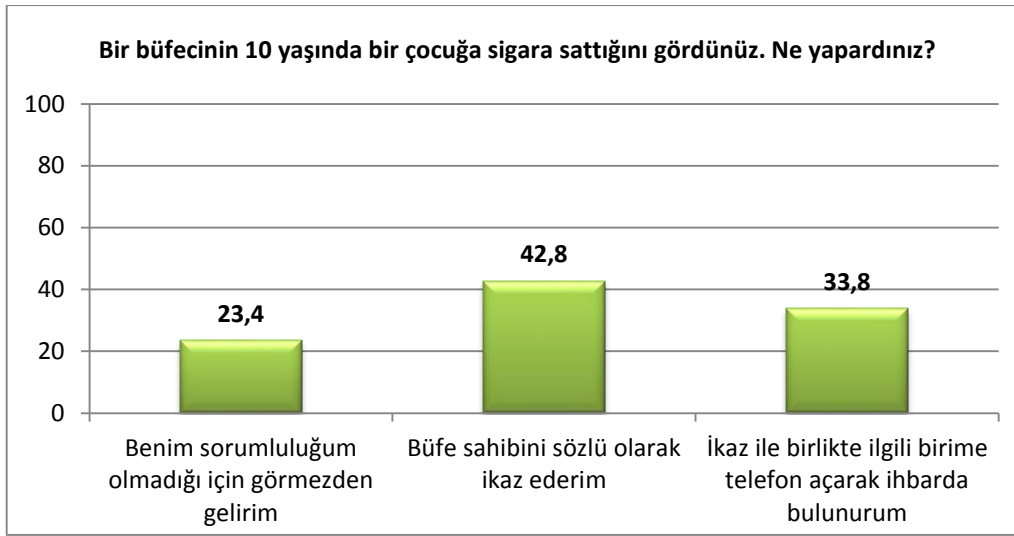
Kişilerlerden %85’i hız limitlerini aşan otobüs şoförüne bir şekilde müdahale edeceğini ifade etmiş, bunlardan %29.4’ü ise konuyu trafik ekiplerine ihbar edeceğini belirtmiştir. Bu konuda kuralların aşılmasını görmezden geleceğini söyleyenlerin oranı ise %14.7’dir. Bu bulgular, kişilerin kendi güvenliklerini de tehlikeye atan kural ihlaline karşı önemli düzeyde duyarlı olduğunu göstermektedir. Soru değerlerine ait grafik ile soruların siyasi kimlik, yaş ve gelire göre farklılaşma tablosu aşağıda verilmiştir.

Seyahat ettiğiniz otobüs şoförünün hız limitlerini aştığını fark ettiniz. Ne yapardınız?				
	Benim sorumluluğum olmadığı için görmezden gelirim (%)	Şoförü sadece sözlü olarak ikaz ederim (%)	Şoföre müdahale yanında, trafik ekiplerine ihbarda bulunurum (%)	Toplam (%)
Siyasi Kimlik				
Sosyal Demokrat	15,0	59,9	25,1	100
Laik/Atatürkçü/Kemalist	12,0	55,7	32,3	100
Gelenekçi muhafazakar	13,6	57,5	28,9	100
Dindar muhafazakar	18,8	52,2	29,0	100
Şeriatçı	27,5	52,5	20,0	100
Yaş				
20-29	22,1	54,6	23,3	100
30-49	7,2	68,0	24,7	100
50 yaş ve üzeri	14,9	55,4	29,7	100
Hane Aylık Gelir				
0-2000 TL	15,5	56,3	28,2	100
2001-4000 TL	14,8	58,4	26,8	100
4001 TL ve üzeri	14,4	53,4	32,1	100

10.2 Çocuğa Sigara Satan Kişiy e MÜdahale

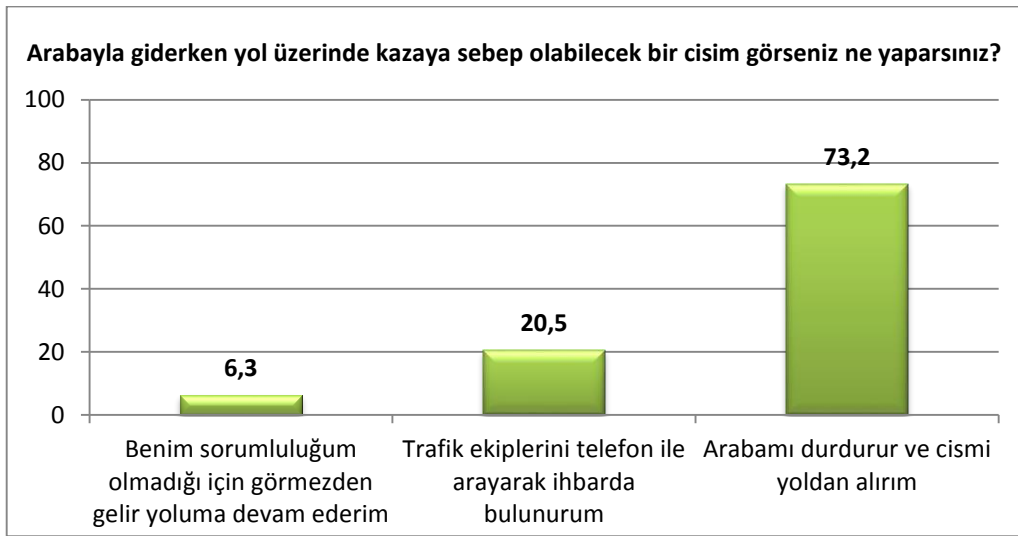
Kişilerlerden %76.6’sı 10 yaşında bir çocuğa sigara satan bir esnafa bir şekilde müdahale edeceğini ifade etmiş, bunlardan %33.8’i ise konuyu ilgililere ihbar edeceğini belirtmiştir. Bu konuda kuralların aşılmasını görmezden geleceğini söyleyenlerin oranı ise %23.4’tür. Bu bulgular, olumsuz toplumsal sonuçlar doğuran ancak, kişilerin doğrudan kendisine zarar vermeyecek bir konuda her dört kişiden üçünün duyarlı olduğunu ve tepki gösterdiğini ortaya koymaktadır. Soru değerlerine ait grafik ile soruların siyasi kimlik, yaş ve gelire göre farklılaşma tablosu aşağıda verilmiştir.

Bir büfecinin 10 yaşında bir çocuğa sigara sattığını gördünüz. Ne yapardınız?				
	Benim sorumluluğum olmadığı için görmezden gelirim (%)	Büfe sahibini sözlü olarak ikaz ederim (%)	İkaz ile birlikte ilgili birime telefon açarak ihbarda bulunurum (%)	Toplam (%)
Siyasi Kimlik				
Sosyal Demokrat	23,2	43,0	33,8	100
Laik/Atatürkçü/Kemalist	21,2	40,7	38,2	100
Gelenekçi muhafazakar	24,7	43,9	31,4	100
Dindar muhafazakar	21,3	42,0	36,7	100
Şeriatçı	25,0	47,5	27,5	100
Yaş				
20-29	33,7	36,5	29,7	100
30-49	20,7	42,5	36,8	100
50 yaş ve üzeri	14,4	59,8	25,8	100
Hane Aylık Gelir				
0-2000 TL	35,2	36,6	28,2	100
2001-4000 TL	24,4	44,5	31,1	100
4001 TL ve üzeri	19,0	43,1	37,9	100

10.3 Yol Üzerindeki Tehlikeli Cismi Kaldırmak

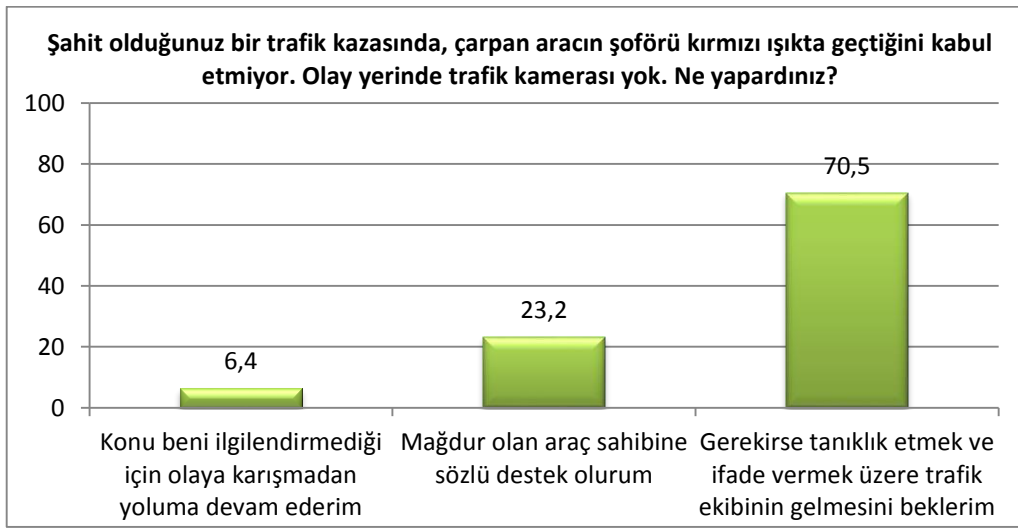
Kişilerlerden %93.7’si arabayla giderken yol üzerinde kazaya sebep olabilecek bir cisim görmesi halinde, duruma bir şekilde müdahale edeceğini ifade etmiş, bunlardan %73.2’si ise arabasını durdurup cismi yoldan alacağını belirtmiştir. Böyle bir durumu, kendi sorumluluğu olmadığı için görmezden geleceğini söyleyenlerin oranı ise sadece %6.3’tür. Bu bulgular, başkalarının zarar göreceği bir duruma müdahale konusunda, her 100 kişiden yaklaşık 94’ünün duyarlı olduğunu ve bu bu tehlikeyi ortadan kaldırmaya dönük çaba sarfetmeyi seçtiğini göstermektedir. Soru değerlerine ait grafik ile soruların siyasi kimlik, yaş ve gelire göre farklılaşma tablosu aşağıda verilmiştir.

Arabayla giderken yol üzerinde kazaya sebep olabilecek bir cisim görseniz ne yaparsınız?				
	Benim sorumluluğum olmadığı için görmezden gelir yoluma devam ederim (%)	Trafik ekiplerini telefon ile arayarak ihbarda bulunurum (%)	Arabamı durdurur ve cismi yoldan alırım (%)	Toplam (%)
Siyasi Kimlik				
Sosyal Demokrat	8,2	23,2	68,6	100
Laik/Atatürkçü/Kemalist	8,9	23,7	67,4	100
Gelenekçi muhafazakar	6,4	19,2	74,4	100
Dindar muhafazakar	1,9	17,4	80,7	100
Şeriatçı	5,0	10,0	85,0	100
Yaş				
20-29	7,2	19,7	73,1	100
30-49	5,9	19,6	74,5	100
50 yaş ve üzeri	4,1	26,8	69,1	100
Hane Aylık Gelir				
0-2000 TL	4,2	14,8	81,0	100
2001-4000 TL	6,9	16,6	76,5	100
4001 TL ve üzeri	6,3	25,9	67,9	100

10.4 Başkasının Yaptığı Kazada Şahit Olmak

Kişilerlerden %93.6’sı bir kazada kırmızı ışıktaki geçerek başka bir araca çarpan ve hatasını kabul etmeyen bir şoföre karşı mağdur olan kişiyi destekleyeceğini ifade etmiştir. Bunlardan %70.5’i ise mağdur olan kişi lehine ifade vermek üzere gerekirse trafik ekiplerini bekleyeceğini söylemiştir. Böyle bir durumu, kendisini ilgilendirmeyeceği için görmezden geleceğini söyleyenlerin oranı ise sadece %6.4’tür. Bu bulgular, tanınmayan birisinin haksızlığa uğrayacağı bir durumda olaya şahit olan her 100 kişiden yaklaşık 94’ünün bu konuda aktif tavır sergileyeceğine dönük bir niyet ortaya koyduğunu göstermektedir. Soru değerlerine ait grafik ile soruların siyasi kimlik, yaş ve gelire göre farklılaşma tablosu aşağıda verilmiştir.

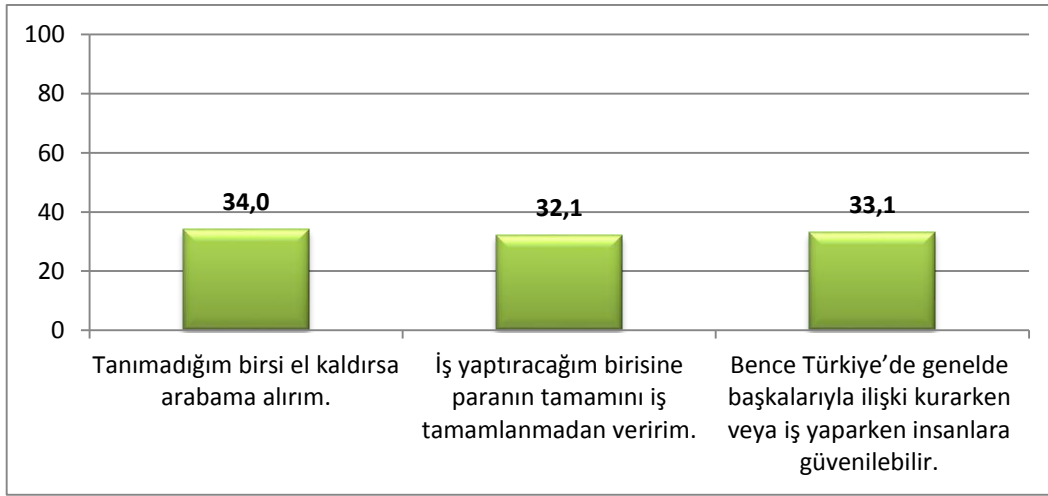
Şahit olduğunuz bir trafik kazasında, çarpan aracın şoförü kırmızı ışıktaki geçtiğini kabul etmiyor. Olay yerinde trafik kamerası yok. Ne yapardınız?

	Konu beni ilgilendirmedeği için olaya karışmadan yoluma devam ederim (%)	Mağdur/haklı olan araç şoförüne sözlü destek olurum (%)	Gerekirse tanıklık etmek ve ifade vermek üzere trafik ekibinin gelmesini beklerim (%)	Toplam (%)
Siyasi Kimlik				
Sosyal Demokrat	4,3	27,1	68,6	100
Laik/Atatürkçü/Kemalist	5,8	21,7	72,4	100
Gelenekçi muhafazakar	8,1	23,6	68,3	100
Dindar muhafazakar	6,3	22,7	71,0	100
Şeriatçı	7,5	22,5	70,0	100
Yaş				
20-29	6,8	20,9	72,3	100
30-49	5,9	24,6	69,6	100
50 yaş ve üzeri	5,2	21,6	73,2	100
Hane Aylık Gelir				
0-2000 TL	8,5	23,2	68,3	100
2001-4000 TL	5,8	23,7	70,5	100
4001 TL ve üzeri	6,3	22,7	71,1	100

11. GÜVEN

11.1 Toplumsal Güven

Toplumsal güven aşağıda katılım yüzde değerleri verilen üç soru ile ölçülmüştür. Kişilerin tanımadığı insanlara karşı farklı ortamlardaki güvenini ölçen üç sorunun da katılım değerleri %32-34 aralığında ve birbirine oldukça yakındır. Kişilerin tanımadığı insanlara karşı toplumsal güven düzeyinin düşük olduğu görülmektedir. Soru değerleri tersinden okunacak olursa, insanlar tanımadığı kişilere ortalama %73 oranında güvenmemektedir.

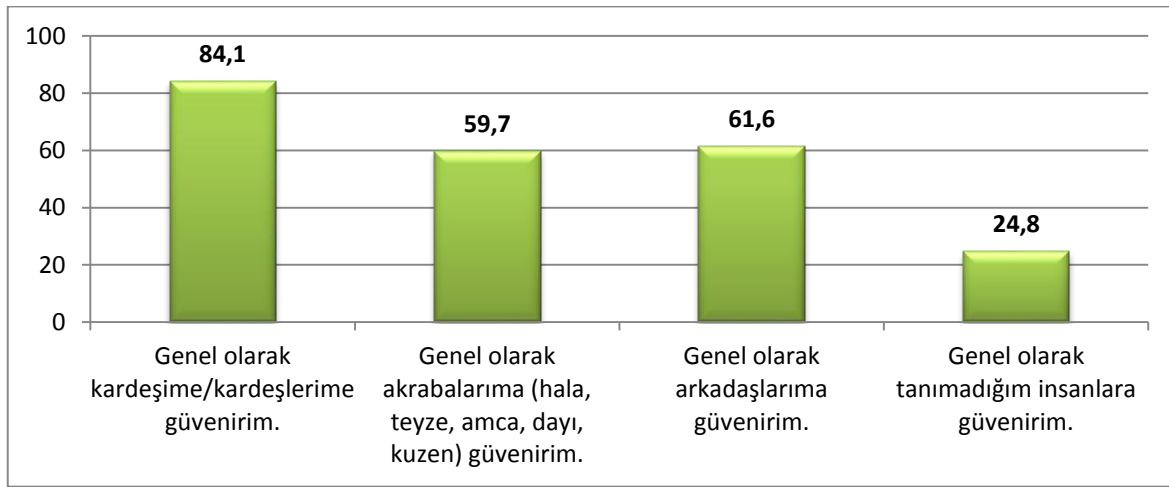

Soru değerlerinin siyasi kimlik, yaş ve gelire göre farklılaşma tablosu aşağıda verilmiştir. Genel olarak çok büyük bir farklılaşma görülme de kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayan kişilerde toplumsal güven değerlerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Toplumsal güveni ölçen üç sorunun değerlerinin farklılaşma tablosu			
	Tanımadığım birisi el kaldırsa arabama alırım. (%)	İş yaptıracağım birisine paranın tamamını iş tamamlanmadan veririm. (%)	Bence Türkiye’de genelde başkalarıyla ilişki kurarken veya iş yaparken insanlara güvenilebilir. (%)
Siyasi Kimlik			
Sosyal Demokrat	31,4	30,8	29,2
Laik/Atatürkçü/Kemalist	28,7	30,2	29,1
Gelenekçi muhafazakar	36,5	32,8	34,6
Dindar muhafazakar	40,5	36,5	39,1
Şeriatçı	44,8	32,8	43,3
Yaş			
20-29	35,0	32,0	31,0
30-49	33,9	32,8	33,7
50 yaş ve üzeri	31,2	28,2	32,1
Hane Aylık Gelir			
0-2000 TL	41,0	29,8	31,9
2001-4000 TL	36,5	33,8	34,7
4001 TL ve üzeri	29,5	31,1	32,0

11.2 Yakın Çevre ile İlişkilerde Güven

Yakın çevre ile ilişkilerde güven aşağıda katılım yüzdeleri verilen dört soru ile ölçülmüştür. Kişilerin farklı yakınlıktaki kişilere güvenini ölçen üç sorunun katılım değerlerine göre; beklenen şekilde, ilişki düzeyi yakınlıktıkça kişilerin güven değeri de yükselmektedir. Kişilerin kardeşlerine güveni %85 düzeyindeyken, bu değer akraba ve arkadaşlar için %60 düzeyine, tanımadığı insanlar için ise %25 düzeyine düşmektedir. Gerçekte insanların tanıdığı kişilere güven düzeyinin de problemli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yakın akrabalar ve arkadaşlar için güvenin %60’lar düzeyinde olmasını açıklayabilmek ve anlamlandırabilmek gerekmektedir.

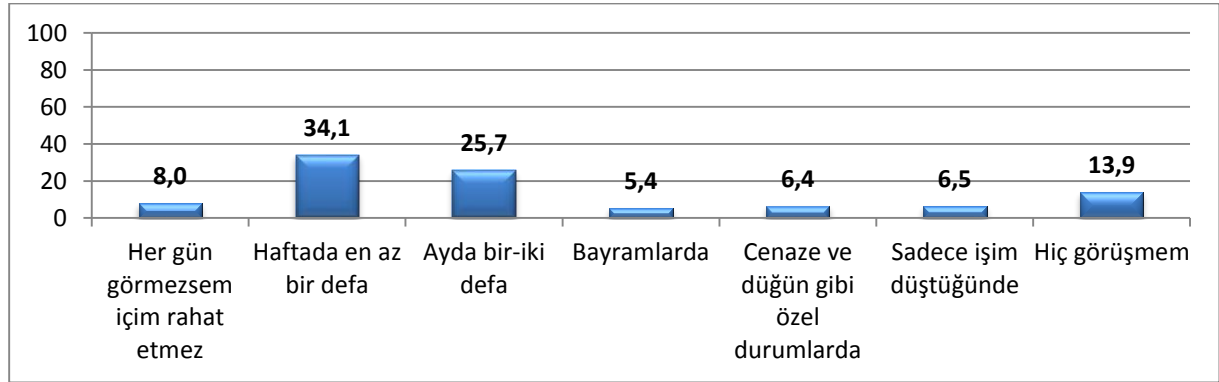

Soru değerlerinin siyasi kimlik, yaş ve gelire göre farklılaşma tablosu aşağıda verilmiştir. Genel olarak çok büyük bir farklılaşma görülme de kendisini muhafazakar kimliklerle tanımlayan kişilerde, toplumsal güvende olduğu gibi, güven değerlerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Yakın çevre ile ilişkilerde güveni ölçen dört sorunun değerlerinin farklılaşma tablosu				
	Genel olarak kardeşime/kardeşlerime güvenirim. (%)	Genel olarak akrabalarım (hala, teyze, amca, dayı, kuzen) güvenirim. (%)	Genel olarak arkadaşlarıma güvenirim. (%)	Genel olarak tanımadığım insanlara güvenirim. (%)
Siyasi Kimlik				
Sosyal Demokrat	80,9	56,2	61,0	23,7
Laik/Atatürkçü/Kemalist	83,7	59,9	60,5	21,3
Gelenekçi muhafazakar	84,5	61,3	61,6	23,5
Dindar muhafazakar	85,9	66,0	65,1	28,7
Şeriatçı	86,5	65,0	68,3	27,5
Yaş				
20-29	85,1	55,4	60,2	23,6
30-49	84,6	60,8	62,1	25,4
50 yaş ve üzeri	76,8	61,1	60,5	21,6
Hane Aylık Geliri				
0-2000 TL	83,6	58,1	57,9	21,8
2001-4000 TL	84,5	59,8	62,2	25,7
4001 TL ve üzeri	83,9	60,2	62,2	24,9

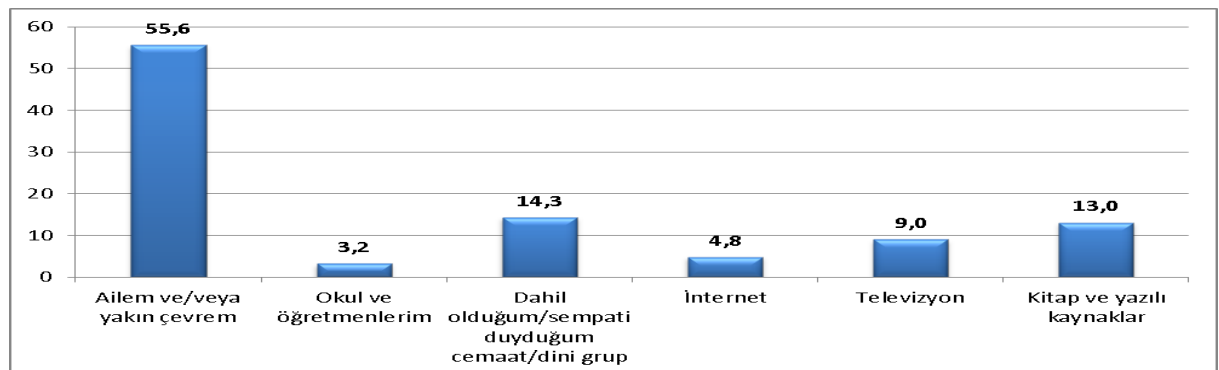
12. Komşularla İlişkiler

Çalışmada, kişilere kapı komşusu ile görüşme sıklığı da sorulmuştur. Bulgular, kapı komşusu ile hergün görüşenlerin oranının %8 ve haftada en az bir defa görüşenlerin toplam oranının %42 olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra, yaklaşık her beş kişiden birisinin ise kapı komşusu ile zorunda kalmadıkça görüşmemektedir. Bu çalışma kapsamında ölçülen başka bir soruda, gözlemlenen her beş durumdan ikisinde kişilerin tanımadıkları apartman komşularına selam vermedikleri ortaya konmuştur. Örtüşen bu iki bulgu, modern yaşamın ve şehirleşmenin de etkisiyle komşuluk değerlerinin ve ilişkilerinin zayıflığına işaret etmektedir.

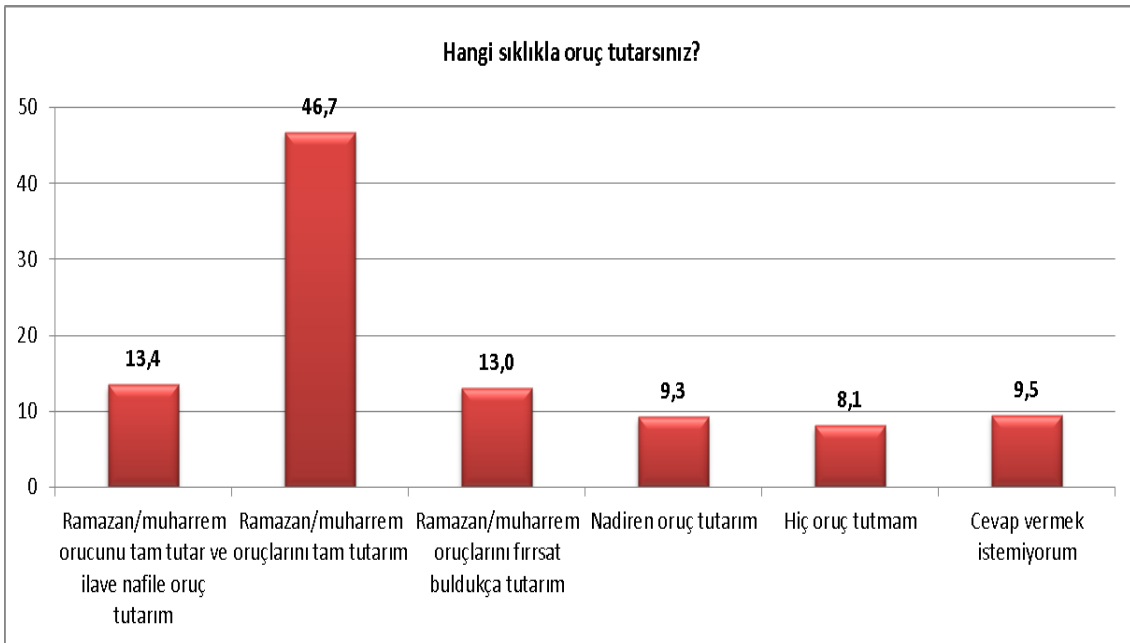
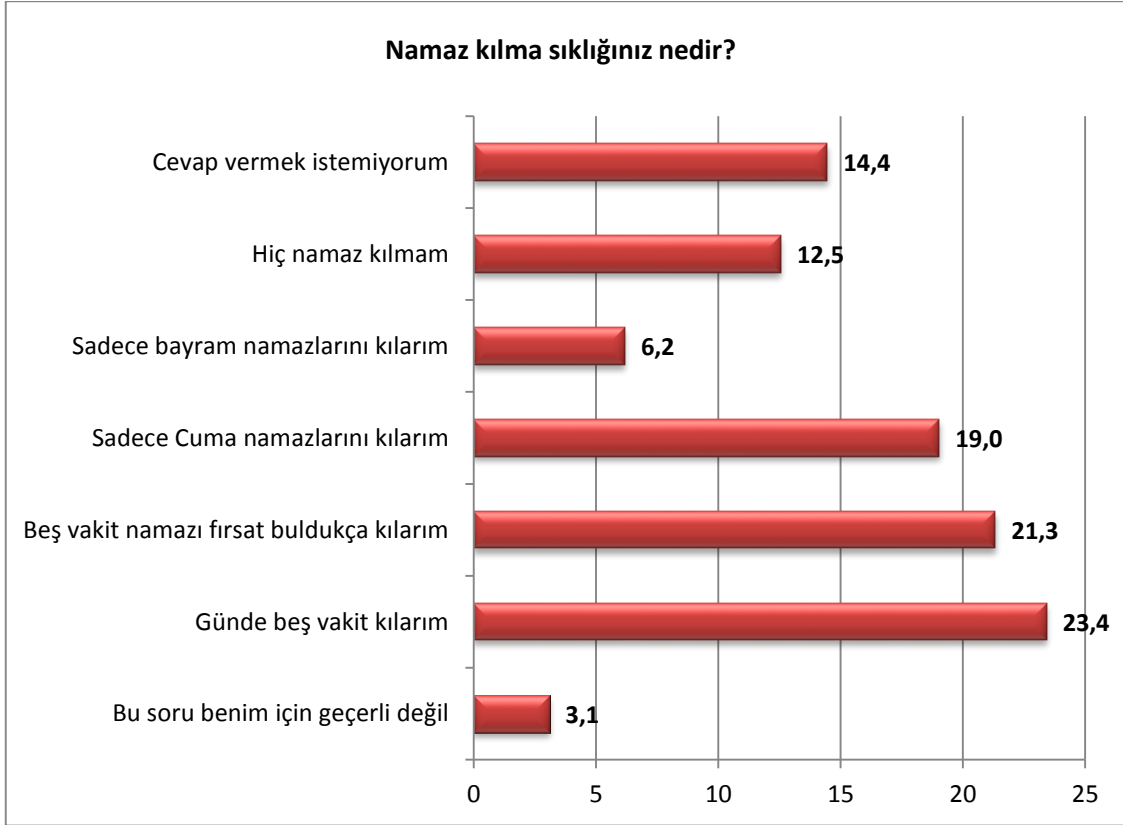
13. Değerlerin Kaynağı

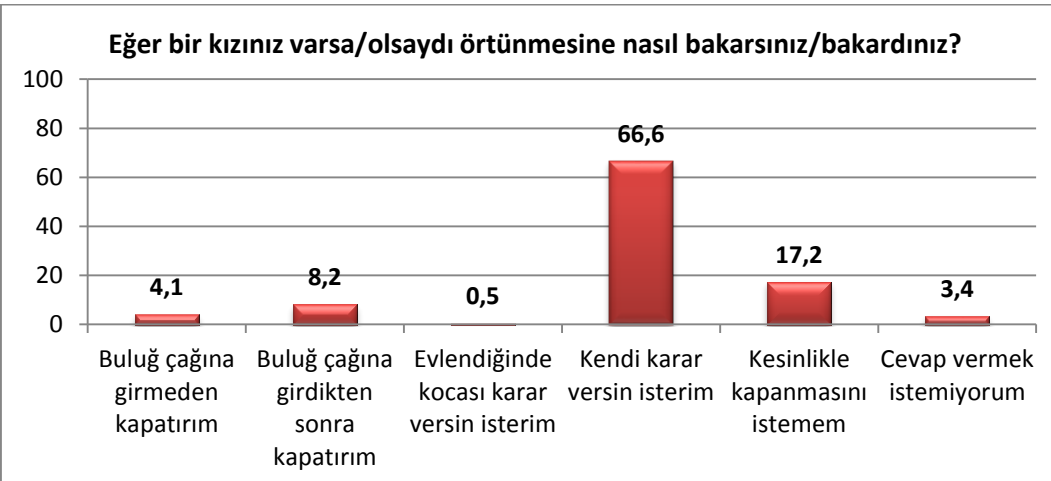
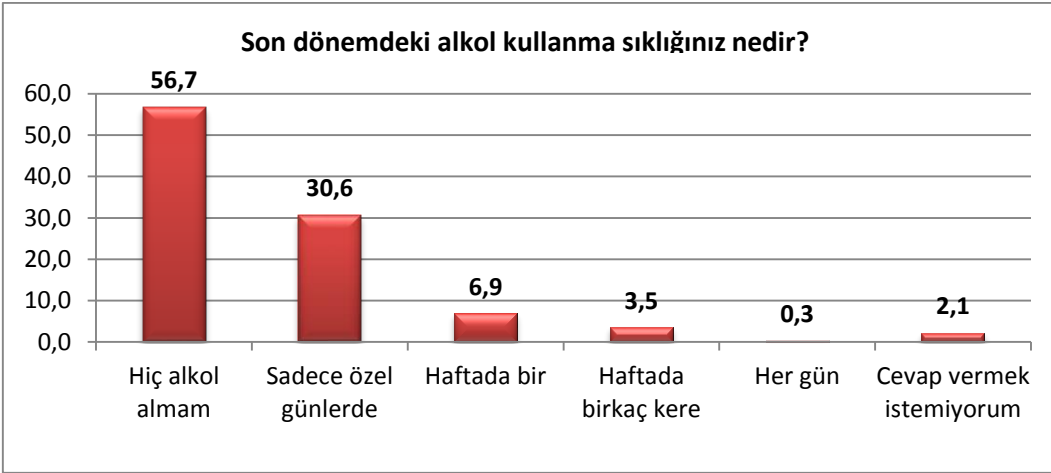
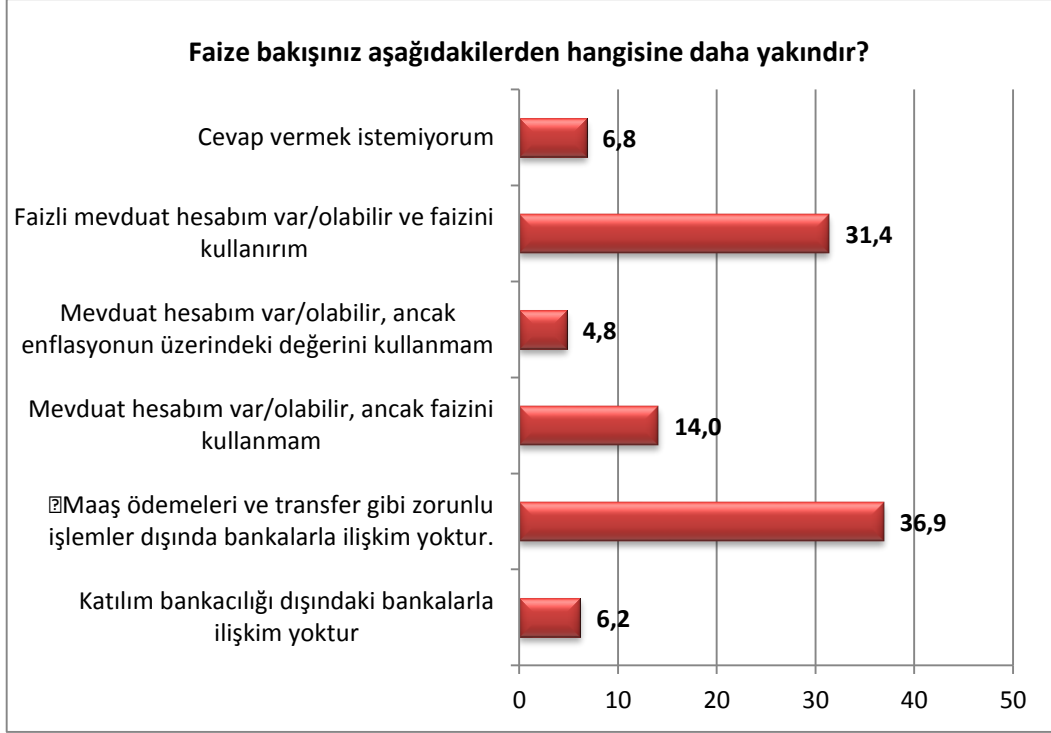
Kişilerin değerlerinin oluşumunda birincil kaynak olarak aile ve/veya yakın çevresi %56 ile ilk sırada etkiliyken, dahil olduğu/sempati duyduğu cemaat/dini grup değerlerin oluşmasında birincil kaynak olarak %14,3, Kitaplar ve yazılı kaynaklar %13, Televizyon %9, İnternet %4,8 ve okul/öğretmenler %3,2 oranında etkilidir. Buradaki en çarpıcı bulgulardan bir tanesi, hem internetin hem de televizyonun, değerlerin edinildiği kaynak anlamında okul ve öğretmenlerden daha yüksek oranda etkili olmasıdır. Benzer şekilde, internet ve televizyon bir arada düşünüldüğünde değerlerin oluşumunda bu iki kaynağın kitap/yazılı kaynaklardan daha etkili olduğu da görülmektedir. Bu durum bu iki kaynağın yasaklanmasını değil, doğru ve verimli bir şekilde kullanılmasına imkan sağlayacak düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bunun yanı sıra, yaklaşık her iki kişiden birisinin değerlerinin kaynağı olarak ailesini/yakın çevresini göstermesi, değerlerin sorgulanması ve içselleştirilmesine dönük temel çabaların öncelikle aileden başlaması gerektiğine işaret etmekte ve bu durum çalışmadaki diğer bulgularla da örtüşmektedir.

14. Dindarlık ve İbadetler

Ankete katılan kişilerin ibadet sıklıkları ve dini temeldeki diğer bazı tutumlara ait bulgular aşağıda grafik olarak verilmiştir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Değerler ve tutumlara yönelik alan çalışmaları, kişilerin doğrudan sorgulanmasına bağlı olarak yüksek düzeyde sosyal beğenirlik etkisine açık olması başta olmak üzere pek çok nedenle zordur. Türkiye gibi, kültürel kodları farklı ve dışsal kontrol odaklı toplumlarda bu zorluk biraz daha büyükmektedir. Bu konuda referans verilen dikkate değer çalışmaların azlığı da alandaki zorluğu ve aynı zamanda ihtiyacı ortaya koymaktadır. Bu noktadan hareket edildiğinde, bu çalışmanın gerek ölçme modeliyle ve gerekse ortaya koyduğu çarpıcı bulgularla pek çok kişiye ve kurumların çalışmalarına dikkate değer katkılar sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Çalışmada ölçülen konulardan birisi bireysel ilişkilerdeki değerlerdir. Bu konudaki değerler ve tutumlar dört soru (zarar göreceği bir durumda yalan söylemek; randevuya mazeretsiz geç kalmak; başkasının arkasından konuşmak; sözünde durmamak) ile ölçülmüştür. Bulgular, bu tutumların üniversite mezunları arasındaki kabul düzeyinin ve sergilenme sıklığının ortalama %15’ler düzeyinde ifade edildiğini göstermektedir. Bu ortalamalar düşük görünse de temel sorun kişilerin bu tutumları toplumda gözlemleme sıklığının ortalama %45 düzeyinde olmasıdır. Aynı davranışların sergilenme ve gözlenme sıklıkları arasındaki farkın %30 düzeyinde olması, sosyal beğenirliğin de etkisiyle kişilerin kendileri hakkında doğruları söylemediğini göstermektedir. Bu noktada, ölçülen tutumların toplumda sergilenme sıklığının gözlem sıklığına daha yakın olduğunu kabul etmek daha doğru olacaktır. Bu kabul ile birlikte genel bir değerlendirme yapılacak olursa; bu tutumları sergileme sıklığının yaklaşık %40’lar düzeyinde olması etik değerler konusunda çok da iyi bir noktada olmadığımızı göstermesi açısından oldukça çarpıcıdır. Bireysel değerlerde ortaya çıkan bu problemli resim, toplumun tüm alanlarına ve tüm değerlere olumsuz yansiyacak bir alarm durumuna da işaret etmektedir. Bir başka deyişle, her ne kadar yalan söylemek, sözünde durmamak, başkalarının arkasından konuşmak vb. tutumlar bireysel ilişkilerde var olan sorunlarmış gibi görünse de kişilerin bunları kabul etme düzeyleri arttıkça, bu tutumlar toplumda giderek yayılacak ve birer toplumsal norm halini alacaktır. Bu durum da toplumun siyasi tutumundan, ülkedeki ekonomik işleyişe kadar tüm alanları etkileyerek toplumsal çözülmeye zemin hazırlayacaktır. Sorun tedavi edilmediği ve devam ettiği takdirde bir süre sonra yalan söylemek ya da sözünde durmamak normal hale gelmeye başlayacak, bu da mikro uygulamaların bileşkesi halinde makro sonuçlar doğurarak eğitim, ekonomi, bürokrasi, bilimsel üretim, güvenlik, spor vb. bütün alanlarda toplumu bir çöküşe doğru sürükleyecektir. Bu sebeple, kişisel ilişkilerden başlayan bu bireysel değerlerin, toplumsal, yönetsel, ekonomik vb. makro alanlara yansımadan tedavi edilmesi çok büyük önem taşımaktadır.

İkinci bir konu başlığı olarak, ortak yaşamda sergilenen ve çalışma kapsamında ölçülen üç farklı değere/tutuma (trafikte kırmızı ıfıkta geçmek, arabadan/evden dışarıya çöp atmak ve hizmet kuyruğuna aradan girmek) ait bulgular, bu tutumların kabul düzeyinin ve sergilenme sıklığının ortalama %5’in altında ifade edildiğini göstermektedir. Kişilerin bu tutumlarının toplumdaki gözlenme sıklığı ise ortalama %33’dür. Aynı davranışların sergilenme ve gözlenme sıklıkları arasındaki farkın, bireysel ilişkilerde olduğu gibi %30 düzeyinde olması, kişilerin bu tutumlarla ilgili de doğruları tam olarak söylemediğini göstermektedir. Bu bulgular, ortak yaşamda sergilenen ve olumsuz olarak değerlendirilebilecek tutumların kişiler tarafından %30 düzeyine yakın bir sıklıkla sergilendiğini göstermektedir. Bulgular, ortak yaşamda kurallara uyma ve tanımadığımız kişilerin haklarına saygı konusunda önemli sorunlar yaşadığımızı, beraber yaşamının gerektirdiği toplumsal akıl ve etik

değerler konusunda iyi noktada olmadığımızı da göstermektedir. Bu durum, toplulukçu kültür değerlerine sahip olduğu iddia edilen toplumun, yakınların kayırıldığı bir içgrupçu yapıda olduğu ve değerlerin tanınmayan kişilerin haklarına yönelik olarak çok fazla işletilmediği şeklinde de yorumlanabilir.

Çalışma hayatına dönük dört farklı değere/tutuma (torpil yapabilecek birisini araya koymak, bir işi yapmak için hediye/bahşış almak, iş yaptırmak için rüşvet/komisyona vermek, satılan ürünün/hizmetin hatalı/eksik tarafını söylememek) ait bulgular, bu tutumların sergilenme sıklığının ortalama %7 olarak ifade edildiğini göstermektedir. Kişilerin bu tutumları toplumda gözlemleme sıklığı ise ortalama %52’dir. Aynı davranışların sergilenme ve gözlenme sıklıkları arasındaki farkın ortalama %45 düzeyinde olması, kişilerin tutumları hakkında da doğruları söylemediğini göstermektedir. Bulgular, çalışma hayatında sergilenen ve olumsuz olarak değerlendirilebilecek tutumların kişiler tarafından %50 düzeyine yakın bir sıklıkla sergilendiğini göstermektedir. Bu bulgular, çalışma yaşamına dönük değerler ve tutumlarda, toplumun bireysel ilişkiler ve ortak yaşama göre çok daha problemli olduğunu göstermektedir. Bu durumun devam etmesi ve yaygınlaşması halinde, liyakat ve ehliyet ölçüsü ortadan kalkacak ve toplumsal güvenin sarsılması sonucunda üretim hızı ve kalitesi düşerek dünya ile rekabet edebilme imkanı kaybedilecektir. Sonuçta tüm alanlardaki dengeler bozulacak ve arzu edilen makro hedeflere ulaşmak mümkün olmayacaktır.

Çalışmada sorgulanan, “devlet ve kurumsal haklarla ilgili değerler ve tutumlar” başlığı altında sorulan sorular, aslında somut bir şekilde insanlarla direkt olarak kurulan ilişkilerden farklı olarak, muhatap soyut düşünmeyi gerektirdiği için ayrıca incelenmesi ve üzerinde düşünülmesi gerekli bir konu başlığıdır. Bu başlıkta sorgulanan üç farklı konuya (korsan ürün kullanmak, fırsatını bulduğunda devletten vergi kaçırmak, devlete ait malzeme/imkânları kişisel amaçlar için kullanmak) ait bulgular bu tutumların sergilenme sıklığının ortalama %12 olarak ifade edildiğini göstermektedir. Kişilerin bu tutumları toplumda gözlemleme sıklığı ise ortalama %52’dir. Aradaki önemli fark, yine sosyal beğenirlik faktörünün de etkisiyle, kişilerin doğruyu söylememesi ile önemli ölçüde açıklanabilir. Bulguların, olumsuz olarak değerlendirilebilecek tutumların kişiler tarafından %50 düzeyine yakın bir sıklıkla sergilendiğini ortaya koyması, değerler ve tutumlarda etik temelde yaşanan problemlerin bu alana da yansıdığını, hatta başta da söylendiği gibi muhatap soyut olduğundan en yüksek olumsuz tutumların bu başlıkta ortaya çıktığını göstermektedir. Devletin ücretlendirme ve vergilendirme politikalarındaki yanlışlıklar tartışılabilir olmakla birlikte, kişilerin devlet malına ve uygulamalarına bakışının pratikte hem tepkili hem de etik değerlerden hayli uzak olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır.

Bu çalışmayla ulaşılan araştırma bulguları, yapılmış diğer çalışma bulgularıyla birçok noktada örtüşen sonuçlar ortaya koymaktadır. 2007 yılında yapılan “Etik Algılar Araştırması”nda² ölçülen pek çok değer %90 düzeyi ve üzerinde kabul edilebilir bulunmuştur. Bu çalışmada da değerler daha çok olumsuzluk içeren halleri ile (sözünde durmamak gibi) sorgulandığı için genelde %10 altında kabul edilebilir bulunmuştur. Bu nedenle, her iki çalışmadaki değerlerin kabul düzeyi olarak kısmen örtüştüğü söylenebilir. Kabul edilebilirlik oranının genel düşüklüğüne rağmen bu çalışmada, atıf yapılan çalışmaya göre olumsuz tutumların daha yüksek oranda kabul edilebilir bulunmasının nedeni, bu çalışmanın internet ortamında yapılmış olması sebebiyle sosyal beğenirlik etkisinin diğer çalışmaya

² Odak Araştırma, “Etik Algılar Araştırması”, Nisan 2007, Yayınlanmamış Rapor

göre daha düşük gerçekleşmesiyle ve zaman içinde değerlerde yaşanan değişimle kısmen açıklanabilir.

Bu iki çalışmada karşılaştırma temeli olan bazı soruların bulguları bu konuda daha açıklayıcı olacaktır. Kişilerin farklı gerekçelerle/amaçlarla rüşvet vermeyi kabul edilebilir bulma oranı her iki çalışmada da ortalama %7 düzeyindedir.³ Rüşvet alma %1 düzeyinde ve hediye kabul etme %18 oranında kabul edilebilir bulunurken,⁴ bu çalışmada aynı oran %12’dir. Vergi kaçırmak atıf yapılan söz konusu çalışmada üniversite mezunlarında %2 oranında kabul edilebilir bulunurken, aynı oran bu çalışmada yaklaşık %12’dir. Dedikodu yapmak üniversite mezunlarında %3 düzeyinde kabul edilebilir bulunurken,⁵ aynı oran bu çalışmada “başkasının arkasından konuşmak” şeklinde sorulan soruda %5’dir. Trafik kurallarını ihlal etmek %5 düzeyinde kabul edilebilir bulunurken,⁶ bu çalışmada trafikte kırmızı ışıktaki geçmenin kabul oranı %8’dir.

Yine atıf yapılan çalışmada,⁷ kişilerin farklı gerekçelerle/amaçlarla yalan söylemeyi kabul edilebilir bulma oranı ortalama %21 düzeyindeyken, bu çalışmada kişiler zarar göreceği bir durumda yalan söylemeyi her 100 durumdan 18’inde sergilediklerini ve toplumda da bu tutumu %50 düzeyinde gözlemlediklerini ifade etmişlerdir. Aynı konudaki bu dört oran da en temel etik standart olan bu değer (yalan söylememek) konusunda, diğer alanlara da olumsuz yansıyacak önemli bir problem yaşandığını göstermektedir. Soru tipi nedeniyle, birebir karşılaştırma temeli sunmasa da atıf yapılan söz konusu çalışmada,⁸ kişilerin yaklaşık %19’u “zaman zaman” veya daha sık sözünde duramadığını, bu çalışmada ise kişiler her 100 durumdan yaklaşık %12’sinde sözünde duramadığını ifade etmiştir. İki çalışmanın bulguları 7-8 yıl içerisinde toplumsal dejenerasyonun hızı ve yönü konusunda da ipuçları vermektedir. Bu durum, soruna acilen çözüm bulunmasının gerekliliğini de ortaya koymaktadır.

Ailede kadın-erkek ve çocuk ilişkileri, bir kurum olarak aile yapısı, aile büyüklerine bakış ve akrabalarla kurulan ilişkilerde ortaya çıkan değerler genel olarak, sıkça dile getirilen ve “geri kazanılması” gereken değerler olarak görülmektedir. Bu çalışmada da ailede kadının ve çocuğun yeri, evliliğe bakış, anne baba ve akrabalarla kurulan ilişkiler ölçülmeye çalışılmıştır.

Aile içi şiddet ve demokratik değerler anlamında bakıldığında “Önemli kararlarda erkeğin aile bireylerinin görüşlerini almaması” %22.1 ile kadına ve çocuğa yönelik şiddetle kıyaslandığında, kabul edilebilirliği en yüksek ifade olmuştur. Bu ifadeyle benzerlik taşıyan ve 2010 yılında yapılan “Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması”nda da kullanılan “Evde son sözü daima erkek söyler.” ifadesine üniversite mezunlarının katılım oranı %40’tır.⁹ Bunun yanı sıra bu çalışma özelinde, erkeğin karısını dövmesi ve bir kabahatinde çocuğun dövülmesi yalnızca %2 oranında kabul görmüştür. Ancak, kişilere bu durumun kendi ailelerinde yaşanma sıklığı sorulduğunda, %4-5 bandında bir oran karşımıza çıkmıştır ki bu bulgu her ne kadar aile içi şiddet kabul edilebilir olmasa da bir şekilde

³ A.g.e, s.15.

⁴ A.g.e, s.35,50.

⁵ A.g.e, s.59.

⁶ A.g.e, s.60.

⁷ A.g.e, s.16.

⁸ A.g.e, s.20.

⁹ T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, “Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması”, 2010, s.103 http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293ea2369dc32358ee2b25/kutuphane_61_turkiyede_aile_degerleri.pdf

kişilerin ailelerinde bunu yaşadıklarını göstermektedir. Dünya Değerler Araştırması (World Values Survey)’nın en son verilerine (2011) göre ise, erkeğin karısını dövmesi %18.9, çocuğun dövülmesi ise %25.9 düzeyinde kabul edilebilir bulunmuştur.¹⁰ “Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması”nda ise üniversite mezunları arasında sırasıyla bu değerler %12 ve %21 düzeyindedir.¹¹ Tüm veriler birlikte yorumlandığında, istatistiki olarak özellikle aile içi şiddet konusunda ciddi bir azalmanın söz konusu olduğu; fakat üniversite mezunları seviyesinde düşünüldüğünde, kadının ve diğer aile bireylerinin ailede söz sahibi olma konusunda sıkıntılar yaşadığı söylenebilir.

Bir kurum olarak aileye bakışı ölçmeye yönelik olarak kişilere, nikahsız birlikte yaşamaya yönelik tutumları da sorulmuştur ve kişilerin %31’i bu durumu kabul edilebilir bulunduğunu belirtmiştir. 2007 yılında yapılan “Etik Algılar Araştırması”nda kişilerin imam veya resmi nikahsız beraber yaşamayı kabul edilebilir bulma oranı ortalama %7 ve üniversite mezunlarında %15 düzeyindeyken¹² “Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması”nda üniversite mezunları arasında, “Nikahsız birlikte yaşanabilmelidir.” ifadesine katılım %20’dir.¹³ Bu durum, ailenin bir kurum olarak algılanmasında, evliliğin sorgulanmaya başladığını ortaya koymaktadır.

Aile değerlerini anlamak adına, anne ve babaya çocuklar tarafından bakılmasına kişilerin nasıl yaklaştığı ve akraba ziyaretleri incelenmiştir. Çalışmada, “Bakıma muhtaç anne/babayı huzurevine yatırmak”, kişiler arasında %19 oranında kabul edilebilir bulunmuştur. “Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması”nda ise, “Bakıma muhtaç anne ve babaya çocuklarınca aile içinde bakılmalıdır.” ifadesine katılmayanların oranı üniversite mezunları arasında %6.5’tir.¹⁴ Bunun yanı sıra çalışmada, katılımcıların %11’inin akraba ziyaretlerini gerekli görmediği ortaya çıkarken, “Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması”nda “Akrabalarla sık sık görüşülmelidir.” ifadesine katılmayanların üniversite mezunları arasındaki oranı %17 olmuştur.¹⁵

Bu veriler, hem bakıma muhtaç anne babaya aile içerisinde bakma hem de akrabaları ziyaret etme konusunda kişilerin gittikçe olumsuz bir tutum takındığını göstermektedir. Genel olarak aile içi değerler yorumlandığında, “geleneksel Türk aile yapısı” dendiğinde sayılabilecek erkeğin aile reisliği, bakıma muhtaç anne babaya bakmak, aile kurmak için evlenmenin gerekliliği gibi unsurların değişime uğramaya başladığı; kadının aile içindeki yeri konusunda ise üzerinde düşünölmeye değer hala birçok problemin olduğu söylenebilir.

Güven, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde oldukça önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların birbirlerine duydukları güven, aslında dolaylı da olsa topluma, kurumlara, mesleklere ve devlete duyulan güvenle ilişkilendirilebilir. Milyonlarca insandan oluşan ve dolayısıyla herkesin birbirini tanımasının mümkün olmadığı bir toplum düşünüldüğünde; tanınmayan kişilere duyulacak güven düzeyi hem demokratik hem de siyasi ve ekonomik yapıyı yakından

¹⁰ <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>

¹¹ T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, a.g.e, s.82, 121.

¹² Odak Araştırma, a.g.e, s.29.

¹³ T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, a.g.e, s.115.

¹⁴ A.g.e., s.125.

¹⁵ A.g.e, s.68.

ilgilendirmektedir. Örneğin en basitinden, kişilerin birbirine ya da farklı meslek gruplarına duydukları güven; yatırım, üretim ve hızlı bir ekonomik işleyiş üzerinde pozitif bir etki sağlayarak hızlı ve sağlıklı ekonomik büyümeyi de beraberinde getirecektir.

Bu çalışmada toplumsal güveni ölçmeye katkı sağlayan en belirleyici sorulardan bir tanesi , Dünya Değerler Araştırması’nda da benzeri kullanılan “Bence Türkiye’de genelde başkalarıyla ilişki kurarken veya iş yaparken insanlara güvenilebilir.” ifadesidir. Bu araştırmanın örneklemini her ne kadar üniversite mezunları oluşturmakta ise de “Dünya Değerler Araştırması”nda Türkler arasındaki toplumsal güven farklılıklarında yaş, cinsiyet, gelir düzeyi, eğitim seviyesi ve dindarlık gibi özelliklerin istatistikî olarak anlamlı bir etkisinin olmaması¹⁶ verilerin sağlıklı bir şekilde kıyaslanmasını mümkün kılmıştır. Bu çalışmada kişilerin bu ifadeye katılım oranı %33.1 olarak bulgulanmıştır. 2011 yılında yapılan Dünya Değerler Araştırması’nda Türkiye’de “Genelde insanların çoğuna güvenilebilir.” diyenlerin oranı ise %11.6’dır.¹⁷ Diğer ülkelerde aynı yıl için bu oranlar¹⁸: Hollanda %66.1, İsveç %60.0, Almanya %44.6, Japonya %35.9, ABD %34.8, Rusya %27.8, Ukrayna %23.1, Polonya %22.2, İspanya %19, Ermenistan %10.9, Gürcistan %8.8 şeklindedir.¹⁹

Bireysel düzeyde insanların birbirlerine duydukları güven de en az toplumsal güven kadar önemlidir ve toplumsal güvenle birlikte düşünülmelidir, çünkü kişilerin karşılıklı olarak birbirlerine besledikleri güven duygusu aynı zamanda genel yapıya da yansıtacak ve makro seviyeye taşınacaktır. Çalışmada yakın çevreye duyulan güven kardeşlere, yakın akrabalara ve arkadaşlara yönelik olarak araştırılmış ve kişiler sırasıyla %84.1, %59.7 ve %61.6 oranında bu insanlara güvendiklerini belirtmiştir. Bu veriler, insanların tanıdığı kişilere de güvenmekte sorun yaşadığını göstermektedir. 2010 yılında yapılan “Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması”nda ise kardeşlere, akrabalara ve iş arkadaşlarına yönelik üniversite mezunları özelindeki güven oranları sırasıyla %94, %76 ve %61’dir.²⁰ İki araştırmanın sonuçları kıyaslandığında, insanların kardeşlerine ve akrabalarına duydukları güvenin giderek azalmakta olduğu anlaşılmaktadır. Bu da tüm bireyleri, toplumu, kurumları ve sistemi kapsayacak şekilde güveni arttırmaya yönelik çözümler üretmenin aciliyet kazandığını ortaya koymaktadır.

Çalışmada ölçülen bir diğer konu ise toplumsal sorumluluktur. Bu konudaki sorularla, kişilerin kendilerini ve kendi güvenliklerini doğrudan ilgilendirmeyen olaylara karşı duyarlılığı ve tepkiselliği ölçülmeye çalışılmıştır. Bulgular, kişilerin kural ve hak ihlali içeren ve toplumda birilerine zarar verebilecek olaylar karşısında %80’in üzerinde duyarlılık göstereceğini ifade ettiklerini ortaya koymaktadır. Bu bulgular, toplumdaki yardımseverlik duygularının halen canlı olmasının da etkisiyle yüksek bir toplumsal duyarlılığa işaret etmekle birlikte, örneklemdaki sosyal beğenirliğin yüksek olması bu sorumluluk duygusunun pratiğe aynı oranda yansımayaabileceğini göstermektedir.

¹⁶ Faruk Ekmekçi, “Marazi bir Durum olarak Türkiye’de Niyet Siyaseti: Türkiye’de Toplumsal Güven Eksikliği ve Bunun Siyasal Sonuçları”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt:7 Sayı:2 Yıl:2010, s.242

¹⁷ <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>

¹⁸ <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>

¹⁹ Ülkelerdeki güven değerinin diğer yıllardaki oranı için <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp> adresinden faydalanılabilir.

²⁰ T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, a.g.e, s.143, 149,157.

Sonuç olarak; araştırma bulguları, bireysel ilişkiler, ortak yaşam, çalışma hayatı ve devletle ilişkiler gibi pek çok alanda sergilenen tutumlarda, toplumda dürüstlüğü ciddi derecede erozyona uğradığını göstermekte ve bu alanlarda kişilere, topluma, kurumsal yapılara ve başkalarının haklarına karşı hak ihlali içerisinde bulunulduğunu ortaya koymaktadır. Değerler ve tutumlar konusundaki bu olumsuz resmin yaşamın tüm alanlarına benzer şekilde yansıyor olması da problemin büyüklüğünü ve yaygınlığını yansıtmaktadır. Ayrıca, bu değer ve tutumların siyasi kimliklere, yaşa ve gelir durumuna göre önemli bir farklılaşma/kırılma göstermemesi, toplumun bir bütün olarak bu dejenerasyondan etkilendiğini ortaya koymaktadır. Toplumsal bozulmayı gösteren bu bulgular, aileden başlayarak eğitim sisteminin ve öğretilerin sorgulanması gerektiğine ve bu konunun başlıbaşına bir problem alanı olarak ele alınıp projeler geliştirilmesinin zorunluluğuna da işaret etmektedir.

Çalışmada ölçülen pek çok değerın kabul oranı ve bu değere ait tutumun sergilenme sıklığı düşük olsa da aynı tutumların toplumda gözlenme sıklığının çok daha yüksek olması, diğer faktörler kontrol edilse bile, değerleri içselleştirmede çok büyük sıkıntı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, toplumda bazı konularda değerlerin kabulü noktasında problemler gözlenirse de temel problemin değerlerin günlük yaşama ve tutumlara yansıtılması noktasında ortaya çıktığı söylenebilir. Değerlerle tutumlar ve sözlerle eylemler arasında ortaya çıkan ve pek çok konuda %40 düzeyine ulaşan bu farklılaşma; “olduğu gibi görünmeyen” veya başka bir ifadeyle “inandığı gibi yaşamayan” çok da sağlıklı olmayan bir toplum yapısına işaret etmektedir. Bu tespitlerin toplumun daha eğitimli ve dolayısıyla daha “bilinçli” olduğuna inanılan bir kesiminde yapılan ölçümlere dayanması ise problemi daha da büyütülmektedir. Ayrıca, bu çalışmada ölçülmeye çalışılan birçok konunun; siyaset, demokrasi, ekonomi ve ortak yaşam olmak üzere pekçok alanla ilişkili ve dolayısıyla oldukça kritik konular olması, bazı soruların kabul ve sıklık değerlerinde düşük sayılabilecek oranların bile olumsuz değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır.

Toplumsal güven değerlerinin pek çok çalışmada olduğu gibi bu araştırmada da düşük bulgulanması, değerler ve tutumlar konusunda toplumda yaşanan problemlerin ve bozulmanın başka bir boyutta yaşandığını göstermesi yanında, yukarıda verilen bulguların ve yapılan tespitlerin doğruluğunu da ortaya koymaktadır. Düşük toplumsal güven, nedenselliği hangi faktörlere bağlanırsa bağlansın, bireysel düzeydeki bozulmanın toplumsal boyuttaki yansıması olarak görülmelidir. Tanımadığı kimselere güvenmeyen, tanıdığı kişilere güveni de sınırlı olan bireylerden oluşan bir toplumun, hiçbir alanda (eğitim, ekonomi, siyaset, devlet yönetimi vb.) sağlıklı ilişkiler yürütmesi ve ilerleme kaydetmesi mümkün değildir. Bu patolojik durum içinde, kişilerin sosyolojik anlamda kendi içgruplarını yarattığı ve dışarıda kalan herkesi öteki olarak nitelediği, adaletin ve hak kavramının sadece grup içinde işletildiği, parçalı, güvensiz ve her noktada çürüyen bir toplum yapısının ortaya çıkması kaçınılmazdır.

Değerler ve tutumlardaki bozulmaların yüzeysel ve kısa dönemli çabalarla düzeltilmesi mümkün değildir. Bu bozulmanın toplumun tüm kesimlerinde görülmesi, yönetici rolündeki kişilerin değiştirilmesi ile veya tepeden inme uygulamalarla düzelmenin sağlanamayacağını da göstermektedir. Doğru değer ve tutumların yükseltilmesi ve toplumda içselleştirilerek hakim kılınması; devletin, sivil toplum kuruluşlarının ve toplumun ileri gelenlerinin de içinde yer alacağı bir programla, bireylerin aileden ve okuldan başlayarak, internetin ve medyanın da etkin kullanımıyla eğitilmesi yönünde uzun dönemli bir seferberliği zorunlu kılmaktadır. Böyle bir programın başarılı

olabilmesi için ülkedeki kutuplaşmanın azaltılması ve toplum kesimlerinin birbirine karşı önyargılarının kırılması ve hoşgörü de önem taşımaktadır. Ayrıca, bireylerin haklarının ve hukukunun korunmasına dönük, yasaların uygulanmasına da işlerlik kazandıracak denetim mekanizmalarının kurulması, doğru değer ve tutumların toplumda yükseltilmesine dönük amaca ve bu değişimin daha kısa sürede gerçekleşmesine hizmet edecektir.

EK- UYGULANAN ANKET FORMU

TÜRKİYE’DE DEĞERLER VE TUTUMLAR SORU FORMU
BİREYSEL İLİŞKİLERDE DEĞERLER

1	Sözünde durmamak ... (Birden fazla cevap işaretlenebilir) A= Kabul edilebilir bir davranıştır B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen günah/haramdır D= Geleneklere aykırıdır
1A	Her 100 durumdan yaklaşık kaçında sözünüzü tutamazsınız? ...
1B	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 durumdan kaçında sözünü tutmuyor?
	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
2	Randevuya mazeretsiz geç kalmak ... (Birden fazla cevap işaretlenebilir) A= Kabul edilebilir bir davranıştır B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen günah/haramdır D= Geleneklere aykırıdır
2A	Her 100 durumdan yaklaşık kaçında randevuya geç kalırsınız?
2B	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 durumdan yaklaşık kaçında randevuya geç kalıyor? ...
	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
3	Zarar göreceği bir durumda yalan söylemek ... (Birden fazla cevap işaretlenebilir) A= Kabul edilebilir bir davranıştır B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen günah/haramdır D= Geleneklere aykırıdır
3A	Zarar göreceğiniz her 100 durumdan yaklaşık kaçında yalan söylersiniz? ...
3B	Gözlemlediğiniz kişiler zarar göreceği her 100 durumdan yaklaşık kaçında yalan söylüyor? ...
	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
4	Başkasının arkasından konuşmak / gıybet etmek ... (Birden fazla cevap işaretlenebilir) A= Kabul edilebilir bir davranıştır B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen günah/haramdır D= Geleneklere aykırıdır
4A	Her 100 sohbetten yaklaşık kaçında başkasının arkasından konuşursunuz/gıybet edersiniz? ...
4B	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 sohbetten yaklaşık kaçında başkalarını arkasından konuşuyor/gıybet ediyor? ...
	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

ORTAK YAŞAMDA DEĞERLER

5	Arabadan/evden dışarıya/sokağa çöp atmak ... (Birden fazla cevap işaretlenebilir) A= Kabul edilebilir bir davranıştır B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen günah/haramdır D= Geleneklere aykırıdır
5A	Her 100 durumdan yaklaşık kaçında arabadan dışarıya/sokağa çöp atarsınız? ...
5B	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 durumdan yaklaşık kaçında arabadan dışarıya/sokağa çöp atıyor? ...
	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
6	Bir hizmet kuyruğuna aradan girmek ... (Birden fazla cevap işaretlenebilir) A= Kabul edilebilir bir davranıştır B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen günah/haramdır
6A	Her 100 durumdan yaklaşık kaçında bir hizmet kuyruğuna aradan girmeye çalışırsınız? ...
6B	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 durumdan yaklaşık kaçında bir hizmet kuyruğuna aradan girmeye çalışıyor? ...
	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

7	Trafikte kırmızı ışıkta geçmek ... (Birden fazla cevap işaretlenebilir) A= Kabul edilebilir bir davranıştır B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen günah/haramdır
7A	Her 100 durumdan yaklaşık kaçında kontrol olmayan yerlerde başkasının hakkını ihlal ederek kırmızı ışıkta geçersiniz? ...
7B	Gözlemlediğiniz her 100 araçtan yaklaşık kaç kontrol olmayan yerlerde başkasının hakkını ihlal ederek kırmızı ışıkta geçiyor? ...

8	Tanımayan apartman komşularına karşılaşıncâ selam vermemek ... (Birden fazla cevap işaretlenebilir) A= Kabul edilebilir bir davranıştır B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen yanlıştır D= Geleneklere aykırıdır
8A	Her 100 karşılaşmadan yaklaşık kaçında tanımadığınız apartman komşularınıza selam vermezsiniz?
8B	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 karşılaşmadan yaklaşık kaçında tanımadığı apartman komşularına selam vermiyor? ...

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

9	Toplu taşıma araçlarında yaşlılara yer vermemek ... (Birden fazla cevap işaretlenebilir) A= Kabul edilebilir bir davranıştır B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen yanlıştır D= Geleneklere aykırıdır
9A	Her 100 durumdan yaklaşık kaçında toplu taşıma araçlarında yaşlılara yer vermezsiniz? ...
9B	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 durumdan yaklaşık kaçında toplu taşıma araçlarında yaşlılara yer vermez?...

10	“Bana dokunmayan yılan bizi yaşasın” atasözüne göre davranmak ... (Birden fazla cevap işaretlenebilir) A= Benim görüşüme uygundur B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen yanlıştır D= Geleneklere aykırıdır
10A	Size zarar vermeyecek olsa bile başkasına zarar verebilecek her 100 durumdan kaçına müdahale etmezsiniz? ...
10B	Gözlemlediğiniz kişiler kendisine zarar vermeyecek olsa bile başkasına zarar verebilecek her 100 durumdan kaçına müdahale etmez? ...

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

11	Yetimleri/yoksulları koruyup gözetmemek ... (Birden fazla cevap işaretlenebilir) A= Kabul edilebilir bir davranıştır B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen yanlıştır D= Geleneklere aykırıdır
----	--

ÇALIŞMA HAYATINDA DEĞERLER VE AHLAK

12	“Bal tutan parmağını yalar” atasözünün anlamı ... (Birden fazla cevap işaretlenebilir) A= Benim görüşüme uygundur B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen günah/haramdır D= Geleneklere aykırıdır
12A	Bir işi yapmak veya hızlandırmak için her 100 bahşis/hediye teklifinden yaklaşık kaçını kabul edersiniz? ...
12B	Gözlemlediğiniz kişiler bir işi yapmak veya hızlandırmak için her 100 bahşis/hediye teklifinden yaklaşık kaçını kabul ediyor? ...

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

13	İş başvurusu ve tayin/atama gibi konularda torpil yapabilecek birisini araya koymak ... (Birden fazla cevap işaretlenebilir) A= Kabul edilebilir bir davranıştır B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen günah/haramdır D= Geleneklere aykırıdır
13A	Her 100 iş başvurusunun ve tayin/atamanın yaklaşık kaçında torpil yapabilecek birisini araya koyarsınız? ...
13B	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 iş başvurusunun ve tayin/atamanın yaklaşık kaçında torpil yapabilecek birisini araya koyuyor? ...

14	Sattığı ürünün/hizmetin hatalı/eksik tarafını söylememek ... (Birden fazla cevap işaretlenebilir) A= Kabul edilebilir bir davranıştır B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen günah/haramdır D= Geleneklere aykırıdır
14A	Her 100 durumdan yaklaşık kaçında satılan ürünün/hizmetin eksik/olumsuz taraflarını söylemez veya gizlersiniz? ...
14B	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 durumdan yaklaşık kaçında satılan ürünün/hizmetin eksik/olumsuz taraflarını söylemiyor veya gizliyor? ...

15	“Kaş gelecekteyden tavuk esirgenmez” atasözünün tavsiye ettiği davranış 8. 9 10 (İş yaptırmak veya ihale almak için rüşvet veya rüşvet olarak komisyon vermek anlamında) (Birden fazla cevap işaretlenebilir) A= Benim için kabul edilebilir bir davranıştır B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen günah/haramdır D= Geleneklere aykırıdır
15A	İhtiyaç olan her 100 durumdan kaçında iş yaptırmak veya ihale almak için rüşvet veya rüşvet olarak komisyon verirsiniz? ...
15B	Gözlemlediğiniz kişiler ihtiyaç olan her 100 durumdan kaçında iş yaptırmak veya ihale almak için rüşvet veya rüşvet olarak komisyon veriyor? ... 5 6 7 8 9 10

16	Kısa yoldan zengin olmak ... (Birden fazla cevap işaretlenebilir) A= Kabul edilebilir bir davranıştır B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen günah/haramdır D= Geleneklere aykırıdır
----	--

DEVLET VE KURUMSAL HAKLARLA İLGİLİ DEĞERLER VE AHLAK

17	Fırsatını bulduğunda devletten vergi kaçırmak ... (Birden fazla cevap işaretlenebilir) A= Kabul edilebilir bir davranıştır B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen günah/haramdır D= Geleneklere aykırıdır
17A	Her 100 beyandan yaklaşık kaçında vergi kaçırırsınız? ...
17B	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 beyandan yaklaşık kaçında vergi kaçırıyor? ... 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
18	“Devletin malı deniz yemeyen domuz/keriz” atasözüne göre davranmak ... 8 9 10 (Birden fazla cevap işaretlenebilir) A= Benim görüşüme uygundur B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen günah/haramdır D= Geleneklere aykırıdır
18A	Devlete ait malzeme ve imkânları her 100 durumdan yaklaşık kaçında kişisel amaçlarınız için kullanırsınız? ...

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

18B	Gözlemlediğiniz kişiler devlete ait malzeme ve imkânları her 100 durumdan yaklaşık kaçında kişisel amaçları için kullanıyor? ...
-----	--

19	Korsan ürün (kitap, bilgisayar yazılımı vb.) kullanmak ... (Birden fazla cevap işaretlenebilir) ¹⁰
	A= Kabul edilebilir bir davranıştır B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen günah/haramdır
19A	Mümkün olan her 100 durumdan yaklaşık kaçında korsan ürün (kitap, bilgisayar yazılımı vb.) kullanmayı tercih edersiniz? ...
19B	Gözlemlediğiniz kişiler mümkün olan her 100 durumdan yaklaşık kaçında korsan ürün (kitap, bilgisayar yazılımı vb.) kullanmayı tercih ediyor? 5...
	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

AİLE VE YAKIN AKRABA İLİŞKİLERİNDE DEĞERLER

20	Bakıma muhtaç anne/babayı huzurevine yatırmak ... (Birden fazla cevap işaretlenebilir) ¹⁰
	A= Kabul edilebilir bir davranıştır C= Dinen yanlıştır D= Geleneklere aykırıdır

21	Nikahsız beraber yaşamak ... (Birden fazla cevap işaretlenebilir)
	A= Kabul edilebilir bir davranıştır B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen günah/haramdır D= Geleneklere aykırıdır

22	Karşı cinsle arkadaşlık yapmak (flört etmek) ... (Birden fazla cevap işaretlenebilir)
	A= Kabul edilebilir bir davranıştır B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen günah/haramdır D= Geleneklere aykırıdır

23	Önemli kararlarda erkeğin, aile bireylerinin görüşlerini almaması ... (Birden fazla cevap işaretlenebilir)
	A= Kabul edilebilir bir davranıştır B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen yanlıştır D= Geleneklere aykırıdır
23A	Ailenizde erkek, her 100 önemli karardan yaklaşık kaçında aile bireylerinin görüşlerini almaz?..
23B	Gözlemlediğiniz ailelerde erkek her 100 önemli karardan yaklaşık kaçında aile bireylerinin görüşlerini almıyor? ...
	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

24	Anne ve babaya bir hatasında kaba davranmak ... (Birden fazla cevap işaretlenebilir)
	A= Kabul edilebilir bir davranıştır B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen günah/haramdır D= Geleneklere aykırıdır
24A	Anne veya babanıza her 100 hatasının yaklaşık kaçında kaba davranırsınız/davranırdınız? ...
24B	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 hatasının yaklaşık kaçında anne veya babasına kaba davranıyor?

25	Yakın akrabaları bayramlarda ve hastalık gibi özel durumlarda arayıp sormamak... (Birden fazla cevap işaretlenebilir)
	A= Kabul edilebilir bir davranıştır B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen yanlıştır D= Geleneklere aykırıdır
25A	Yakın akrabalarınızı her 100 özel gün veya özel durumun yaklaşık kaçında arayıp sormazsınız? ...
25B	Gözlemlediğiniz kişiler her 100 özel gün veya özel durumun yaklaşık kaçında yakın akrabalarını arayıp sormuyorlar? ...

26	Erkeğin karısını dövmesi ... A= Kabul edilebilir bir davranıştır (Bu şıkkı işaretleyenlere 26A sorusu sorulacak) B= Yanlıştır (Bu şıkkı işaretleyenlere 26B sorusu sorulacak)
26B	Erkeğin karısını dövmesi yanlıştır, çünkü ...? (Birden fazla cevap işaretlenebilir) B= Evrensel etik değerlere aykırıdır C= Dinen yanlıştır D= Geleneklere aykırıdır
26C	Ailenizde, evin erkeği her 100 tartışmadan yaklaşık kaçında eşini dövmektedir/dövmüştür? ...
27	Anne veya babanın çocuğunu dövmesi ... A= Kabul edilebilir bir davranıştır (Bu şıkkı işaretleyenlere 27A sorusu sorulacak) B= Yanlıştır (Bu şıkkı işaretleyenlere 27B sorusu sorulacak)
27B	Anne veya babanın, bir kabahati nedeniyle çocuğunu dövmesi yanlıştır, çünkü ... (Birden fazla cevap işaretlenebilir) A= Evrensel etik değerlere aykırıdır B= Dinen yanlıştır C= Geleneklere aykırıdır
27C	Her 100 kabahatinden yaklaşık kaçında çocuğunuzu döversiniz/döverdiniz? ...
28	“Onbeşindeki kız ya erdedir, ya yerde” atasözünü ... (Onbeş yaşına kadar evlendirilmeyen kız ahlaken kötü durumlara düşer anlamındadır) A= Doğru buluyorum (Bu şıkkı işaretleyenlere 28A sorusu sorulacak) B= Yanlış buluyorum (Bu şıkkı işaretleyenlere 28B sorusu sorulacak)
28B	Kız çocuklarının küçük yaşta (reşit olmadan) evlendirilmesini yanlış buluyorum, çünkü ... (Birden fazla cevap işaretlenebilir) A= Evrensel etik değerlere aykırıdır B= Dinen günah/haramdır C= Geleneklere aykırıdır

TOPLUMSAL SORUMLULUK BİLİNCİ

29	Seyahat ettiğiniz otobüs şoförünün hız limitlerini aştığını fark ettiniz. Ne yapardınız? A= Benim sorumluluğum olmadığı için görmezden gelirim B= Şoförü sadece sözlü olarak ikaz ederim C= Şoföre müdahale yanında, trafik ekiplerine ihbarda bulunurum
30	Bir büfecinin 10 yaşında bir çocuğa sigara sattığını gördünüz. Ne yapardınız? A= Benim sorumluluğum olmadığı için görmezden gelirim B= Büfe sahibini sözlü olarak ikaz ederim C= İkaz ile birlikte ilgili birime telefon açarak ihbarda bulunurum
31	Arabayla giderken yol üzerinde kazaya sebep olabilecek bir cisim görseniz ne yaparsınız? A= Benim sorumluluğum olmadığı için görmezden gelir yoluma devam ederim B= Trafik ekiplerini telefon ile arayarak ihbarda bulunurum C=Arabamı durdurur ve cismi yoldan alırım
32	Şahit olduğunuz bir trafik kazasında, çarpan aracın şoförü kırmızı ışıkta geçtiğini kabul etmiyor. Olay yerinde trafik kamerası yok. Ne yapardınız? A= Konu beni ilgilendirmedığı için olaya karışmadan yoluma devam ederim B= Mağdur/haklı olan araç şoförüne sözlü destek olurum C= Gerekirse tanıklık etmek ve ifade vermek üzere trafik ekibinin gelmesini beklerim

TOPLUMSAL GÜVEN

33	Tanımadığım birisi el kaldırsa arabama alırım.																							
	<table border="1"> <tr> <td colspan="6">Hiçbir zaman almam</td> <td colspan="6">Her zaman alırım</td> </tr> <tr> <td>0</td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td> <td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td> </tr> </table>	Hiçbir zaman almam						Her zaman alırım						0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Hiçbir zaman almam						Her zaman alırım																		
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10														
34	İş yaptıracağım birisine paranın tamamını iş tamamlanmadan veririm																							
	<table border="1"> <tr> <td colspan="6">Hiçbir zaman vermem</td> <td colspan="6">Her zaman veririm</td> </tr> <tr> <td>0</td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td> <td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td> </tr> </table>	Hiçbir zaman vermem						Her zaman veririm						0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Hiçbir zaman vermem						Her zaman veririm																		
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10														
35	Bence Türkiye’de genelde başkalarıyla ilişki kurarken veya iş yaparken insanlara güvenilebilir.																							
	<table border="1"> <tr> <td colspan="6">Hiçbir zaman güvenilmez</td> <td colspan="6">Her zaman güvenilir</td> </tr> <tr> <td>0</td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td> <td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td> </tr> </table>	Hiçbir zaman güvenilmez						Her zaman güvenilir						0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Hiçbir zaman güvenilmez						Her zaman güvenilir																		
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10														
36	Genel olarak kardeşime/kardeşlerime güvenirim																							
	<table border="1"> <tr> <td colspan="6">Hiçbir zaman</td> <td colspan="6">Her zaman</td> </tr> <tr> <td>0</td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td> <td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td> </tr> </table>	Hiçbir zaman						Her zaman						0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Hiçbir zaman						Her zaman																		
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10														
37	Genel olarak akrabalarım (hala, teyze, amca, dayı, kuzen) güvenirim																							
	<table border="1"> <tr> <td colspan="6">Hiçbir zaman</td> <td colspan="6">Her zaman</td> </tr> <tr> <td>0</td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td> <td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td> </tr> </table>	Hiçbir zaman						Her zaman						0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Hiçbir zaman						Her zaman																		
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10														
38	Genel olarak arkadaşlarıma güvenirim.																							
	<table border="1"> <tr> <td colspan="6">Hiçbir zaman</td> <td colspan="6">Her zaman</td> </tr> <tr> <td>0</td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td> <td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td> </tr> </table>	Hiçbir zaman						Her zaman						0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Hiçbir zaman						Her zaman																		
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10														
39	Genel olarak tanımadığım insanlara güvenirim.																							
	<table border="1"> <tr> <td colspan="6">Hiçbir zaman</td> <td colspan="6">Her zaman</td> </tr> <tr> <td>0</td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td> <td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td> </tr> </table>	Hiçbir zaman						Her zaman						0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Hiçbir zaman						Her zaman																		
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10														
40	Kapı komşunuz ile görüşme sıklığınız nedir? - Her gün görmezsem içim rahat etmez - Haftada en az bir defa - Ayda bir-iki defa - Bayramlarda - Cenaze ve düğün gibi özel durumlarda - Sadece işim düştüğünde - Hiç görüşmem																							

DEĞERLERİN KAYNAĞI

41	Aşağıdaki kaynakları, sizin temel değerlerinizin şekillenmesinde ne kadar etkili olduğuna göre 1’den 6’ya kadar sıralar mısınız? (1=En az etkili 6=En çok etkili) ☐ A. Ailem ve/veya yakın çevrem ☐ B. Okul ve öğretmenlerim ☐ C. Dahil olduğum/sempati duyduğum cemaat/dini grup ☐ D. İnternet ☐ E. Televizyon ☐ F. Kitap ve yazılı kaynaklar
42	Dini temelde hangi kimliği kabul ediyorsunuz: - Müslüman - Hristiyan - Musevi - Agnostik - Deist - Ateist - Diğer (yazınız)

43	(Müslümanlar için) Hangi sıklıkta namaz kılıyorsunuz (Cenaze namazı dışında)? 0. Bu soru benim için geçerli değil 1. Günde beş vakit kılarım 2. Beş vakit namazı fırsat buldukça kılarım 3. Sadece Cuma namazlarını kılarım 4. Sadece bayram namazlarını kılarım 5. Hiç namaz kılmam 6. Cevap vermek istemiyorum
44	Hangi sıklıkla oruç tutarsınız: 1. Ramazan/muharrem oruçlarını tam tutarım ve ilave nafile oruç tutarım 2. Ramazan/muharrem oruçlarını tam tutarım 3. Ramazan/muharrem oruçlarını fırsat buldukça tutarım 4. Nadiren oruç tutarım 5. Hiç oruç tutmam 6. Cevap vermek istemiyorum
45	Son dönemdeki alkol kullanma sıklığınız nedir? 1. Hiç alkol almam 2. Sadece özel günlerde 3. Haftada bir 4. Haftada birkaç kere 5. Her gün 6. Cevap vermek istemiyorum
46	Faize bakışınız aşağıdakilerden hangisine daha yakındır? 1. Katılım bankacılığı dışındaki bankalarla ilişkim yoktur 2. Maaş ödemeleri ve transfer gibi zorunlu işlemler dışında bankalarla ilişkim yoktur 3. Mevduat hesabım var/olabilir, ancak faizini kullanmam 4. Mevduat hesabım var/olabilir, ancak enflasyonun üzerindeki değerini kullanmam 5. Faizli mevduat hesabım var/olabilir ve faizini kullanırım 6. Cevap vermek istemiyorum
47	Eğer bir kızınız varsa ya da olsaydı onun tesettüre girmesine/örtünmesine nasıl bakarsınız/bakardınız? 1. Buluş çağına girmeden kapatırım 2. Buluş çağına girdikten sonra kapatırım 3. Evlendiğinde kocası karar versin isterim 4. Kendi karar versin isterim 5. Kesinlikle kapanmasını istemem 6. Cevap vermek istemiyorum

48. Öğrenim Durumunuz:

- Okur-yazar değil
- Diplomasız okur-yazar
- İlkokul mezunu (5 yıllık)
- İlköğretim mezunu (8 yıllık)
- Lise mezunu
- Üniversite mezunu (Ön lisans-Lisans)
- Yüksek Lisans – Doktora Mezunu

49. Cinsiyetiniz:

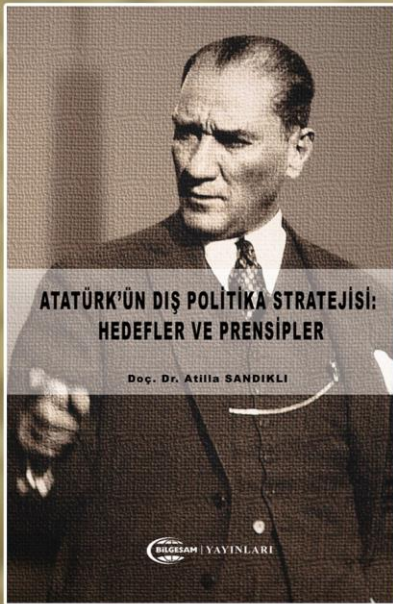
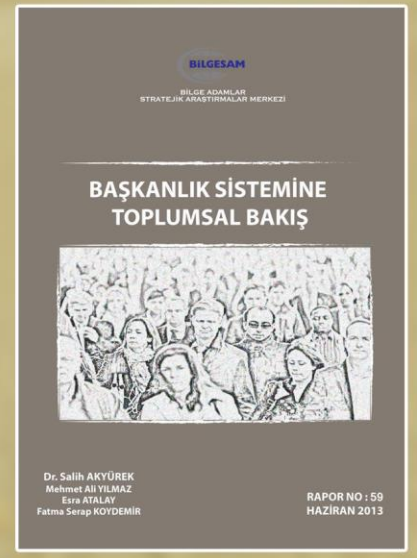
- Kadın
- Erkek

50. Yaşınız :

51. Hane aylık toplam gelir durumunuz:

- 1000 TL ve Altı
- 1001-2000 TL
- 2001-4000
- 4001-6000 TL
- 6001-8000 TL
- 8001 TL Üzeri

52. Kendinizi aşağıdaki kimliklerden hangisiyle tanımlarsınız? (Birden fazla kimlik seçilebilir)
- a. Marksist/Komünist
 - b. Sosyal demokrat
 - c. Laik/Atatürkçü/Kemalist
 - d. Milliyetçi/gelenekçi muhafazakar
 - e. Dindar muhafazakar
 - f. Şariatçı
 - g. Diğer
 - h. Hiçbir kimliği kabul etmiyorum
53. 30 Mart yerel seçimlerinde il/ilçe belediye meclisi için oy verdiğiniz siyasi parti:
- a. AKP
 - b. CHP
 - c. MHP
 - d. BDP
 - e. Diğer
 - f. Oy / geçerli oy kullanmadım
54. Yaşamınızın büyük bölümünü geçirdiğiniz yerleşim yeri:
- a. Büyükşehir varlıklı semt/bölge
 - b. Büyükşehir orta gelirli semt/bölge
 - c. Büyükşehir yoksul semt/bölge
 - d. Kent / Şehir
 - e. İlçe / Büyükşehirde merkez olmayan ilçe
 - f. Kır (Köy-belde)

BİLGE ADAMLAR STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Mecidiyeköy Yolu Caddesi, Celil Ağa İş Merkezi No: 10, Kat: 9 Daire: 36-38

Mecidiyeköy ŞİŞLİ / İSTANBUL

www.bilgesam.org e-posta: bilgesam@bilgesam.org

Tel: 0 212 217 65 91 Faks: 0 212 217 65 93